

**Elenchus sanae de eucharistia doctrinae atque fidei, ab
incommutabili tam sententiarum quam connexionum veritate
instructus ad Augustini praescriptum**

<https://hdl.handle.net/1874/425008>

ELENCHVS
 SANAE DE EVCHA-
 RISTIA DOCTRINAE AT-
 QUE FIDEI, AB INCOM-
 mutabili tam sententiarum quàm connexio-
 num veritate instructus ad Au-
 gustini praescriptum,

per

ELIAM PALINGENIVM:

Lex Theologici Elenchi
 I. Iohan. 4.

*Nec cuius Spiritui credatis: sed probate
 Spiritus, an ex Deo sint.*

HEIDELBERGÆ.
 D. M. LXXV.

ALLEN
THE
DOCTRINE
AS
IN
THE
NEW
TESTAMENT

BY
WILLIAM L. ALLEN

THEOLOGICAL
SCHOOL
AT
ANDOVER

ANDOVER
D. M. LXXV

ORDO LIBRORVM
ET CAPITVM HV-
IVS OPERIS.

Diallageticis Eucharistica ex Hiobi & ami-
corum contentione & βαρυγινῶς deducta.
folio 19.
Deratione Epigraphes Elenchi huius. fol. 58.

LIBER PRIMVS.

- 1 De regula sana doctrinae & fidei in re Eu-
charistica ad discernendum à vero falsum
apprime necessaria. fol. 68.
 - 2 De veritate sententiarum in re Eucharis-
tica. fol. 82.
 - 3 De veritate fidei catholica in Eucharistia.
fol. 86.
 - 4 De spe Christianorum in Eucharistia my-
sterio corroborata. fol. 117.
 - 5 Quomodo cœna Domini rectè diuini erga
homines amoris pignus dicatur? fol. 122.
 - 6 De nostro erga Deum amore in Eucharis-
tia excitando. fol. 126.
 - 7 De fraterna charitate inter homines mu-
tua in Eucharistia spectanda. fol. 128.
- A 2 8 De

- 3 De regula duplicis charitatis, de quibus, quae
contra hanc possint obijci. fol. 132.

LIBER SECVNDVS.

- 1 De veritate connexionum in re eucharistica. fol. 140.
- 2 De duplici connexionum veritate. fol. 146.
- 3 De veris connexionibus verarum sententiarum in negotio cenae dominicae. fol. 150.
- 4 De connexionum veritate in contrarijs opinionibus de Eucharistia ad absurdum ducentibus. fol. 159.
- 5 De falsis connexionibus in sententijs aliqui veris. fol. 164.

LIBER TERTIVS.

- 1 De signis & significationibus divinae voluntatis in Eucharistia. fol. 196.
- 2 De duplici ratione significandi per verbum Dei, & scripturam sacram in Eucharistia. fol. 205.
- 3 De summa Legis & Euangelij proprijs verbis in scripturis sanctis enunciata. fol. 213.
- 4 De summa Legis & Euangelij figuratijs verbis.

- bis in scriptura comprehensa. fol. 217.
 5 De varietate locutionum in re Eucharistica
 et concordia Evangelistarum. fol. 222.

LIBER QVARTVS.

- 1 De verbo Dei accedente ad elementum, vt
 existat sacramentum. fol. 227.
 2 In Catachresin nominis sacramenti. fol. 230.
 3 In quo rerum ordine sacramenta collocen-
 tur. fol. 235.
 4 Cur sacramenta dicantur visibilia verba?
 fol. 239.
 5 De vulgari definitione sacramenti. fol. 242.
 6 De partitione sacramenti. fol. 246.

LIBER QVINTVS.

- 1 De notatione Eucharistia. fol. 249.
 2 De definitione Eucharistia. fol. 256.
 3 De partibus Eucharistia. fol. 259.
 4 De cognitione nostri per Spiritum sanctum
 excitanda in Eucharistia. fol. 263.
 5 De iustitia fidei per Christum in Euchi-
 ristia nobiscum communicata. fol. 265.

SANCTAE IESV
CHRISTI ECCLESIAE AD-
HVC IN TERRIS MILITAN-

ti, & sanctae eius posteritati, Salutem à
DEO Patre per Dominum no-
strum Iesum Christum.

NON eram nescius, quum
hoc scriptum adornarem,
intēperie quorundā male
feriatorum, hodie lingua,
stylo, alicubi etiā māu atq;
ferro, super genuiana Eucharistici my-
sterij explicatione digladiātium, rem
eō acerbatis pcessisse: vt multi lon-
gis & dubijs cōflictibus certando de-
fessi, alij auscultandi, legēdi, spectandi
tædio affecti, pleriq; impendentium
periculorum metu territi, communi-
bus votis & suffragijs in vnam ppetui
deinceps de hac tota controuersia fi-
lentij legem tacitè conspirent: haud
secūs ac quōdam ciuitas Athenarum
ex graui diuturnoq; bello, quod pro
Salaminijs aduersus Megarenses ges-
serat, fatigata maleq; aliquoties accē-
pta,

pra, plebiscito tandem capitale esse
 fanciuit, si de vindicanda Salaminio-
 rum Insula amplius ad populū refer-
 retur. Postea quoq; eadem ciuitas tri-
 ginta Tyrannorū imperio per Trasyl-
 bulum liberata, præteritarum discor-
 diarum memoriã omnem obliuione
 sempiterna delendam censuit: talem
^{ἐπινοία} tanquam vnicum sedandę in
 Ecclesia dissensionis, restituendęque
 pacis fundamentum, viris in Repub.
 prudentibus & moderatis valdè arri-
 dere animaduerto.

Et sanè posset fieri, si, quæ vtrinq; de
 re controuersa hucusq; cōtentiosius
 fortasse quàm vtilius in vulgus edita
 sunt, cōmuni consensu obliterarētur,
 & partibus iustitium pariter indicere
 tur: fieri sic, inquam, posset, vt Ecclesię
 haledonia ab hac tempestate aliquò
 vsque concederentur. Verùm enim-
 uero, si vel maximè trāquillitas ad tē-
 pus ista duraret: nihilominus adhuc
 periculum foret, ne malè sedata dis-
 sensio in maiorem aliquādo turbinē
 erumpens, nauem Ecclesię vehemen-
 tius

tius quàm nunc quassaret: sicut Amycleos suo perijsse silentio accepimus: qui & ipsi falso hostiũ aduenientium nuncio iterum atq; iterum delusi, simulac interdicto cauissent, ne quis apud ipsos denuo hostium aduẽrum quomocũq; significaret: liberarũt eo pacto ciuitatem aliquamdiu inani metu, vt nullus ab hostili incurfione rumor ipsam perterrefaceret: quod antea sepius sed frustra fieri cõsueerat. Interea verò dum securitatẽ cum discrimine coniunctam preoptant, & nullã prorsus monitionẽ admittere, quàm inaniter ad hostiũ expectationem expergefacti identidem accingere se malunt; in eo nudos atque inermes sese vltro insidijs & prædæ inimicorum obiecerunt.

Ego verò certus nullam sapiẽtiam, nullã prudentiã valere contra Dominum, Deoq; execrandos ac detestabiles haberi, quotquot capere cõsiliũ at non ex ipso audent: experientia rerum magistra didici, quàm infeliciter hætenus Eucharisticæ litis cõpositio
tentata

tentata toties maiori ferè cum ludi-
 brio semp quasi interrupta, finè opta-
 tū conseq non potuerit: proinde neu-
 tiquā mihi persuadeo nec polliceor,
 vel hanc nostrā, vel aliam vllam huma-
 nam opē isti vulneri sanādo sufficere.
 Cum enim in quacūq; disciplina im-
 medicabilis pestis existit cōtentio de
 dogmatibus, ambitiosa præsertim,
 quando homines ἀνιδιάδειε κῆ ἰδιογνώ-
 μωνε opinionem parūm sinceram se-
 mel imbiberunt, eamq; pugnacissimè
 defendunt: id quod Princeps medico-
 rū Galenus, vt si quis alius epiphone-
 mate elegantissimo expressit ad hunc
 modum: οὕτως ἄρα δυσσπότριπτόντι κα-
 κῆρ ἐστὶ μὴ περὶ τὰς αἰρέσεις φιλοτιμία καὶ
 εὐσεβήτων ἔμφοις μάλισα καὶ ψώραε ἀπά-
 σης δυσιατώτερον: Tum verò in profes-
 sione religionis & in Ecclesia maxi-
 mē nocens & periculosus hic morbus
 est, Paulo prohibēte captare & sectari
 logomachias, κενοφωνίας καὶ ἀντιθέσε-
 τρε ψευδωνύμου γνώσεως superuacaneas
 irem conflictationes ac disputationū
 pugnas nunq̄ finiendas: vt hō ineptè
 A 5 gangræ.

gangræne cōparetur ab Apostolo, sermo hominū circa stultas & ineruditas q̄stiones insanientīū: præterquam enim quòd tales nihil ædificant, ad maiorem impietatem indies proficiunt, nec ipsi solū à veritate aberrant, sed & quorundā fidē subuertūt.

Re igitur nōdum iusta ratione disceptata & excussa, vtut silentiū decreto publico imponatur ac impetretur: tantū abest, vt contētionis incendiū intra hos silentij fines contineatur: vt suppressum magis, quàm restinctū in maiorē flammā sit erupturū & multò longiūs ac latiūs grassaturū, atq; adeò partes adhuc incolumes correpturū. Nisi enim veritas rectè proposita conuicerit, & ab altercationibus cohiberit præpostero zelo iurgantes: (q̄ erroris est confidentia & temeritas,) putabunt audaculi obstrependo p̄stare se cultū Deo, & pericula q̄libet iubeūdo laudē constantiæ ac fortitudinis aucupabuntur, & velut equi ferocientes atq; indomiti, repagulis refractis citato gradu in plenū cursum sese effundent.

Ecquid

Ecquid ergo, dicet aliquis, habent
 contentiosæ laxandæ sunt, ut cuius
 quoad libuerit, Ecclesiam perturbare
 liceat? Scio equidẽ, quidnam Ioas Gi-
 deonis pater suis ciuibus repetẽtibus
 filium eius ad pœnã propter dirutam
 aram Baal, responderit: Num vos age-
 tis causam Baal? Si Deus est, vleiscatur
 sese de eo, qui diruit aram ipsius. Scio
 edictum Domini volentis relinqui, &
 crescere zizania in agro Ecclesiæ usq;
 ad messem. Scio denique Gamalielis
 consilium moderatum dicentis: Si ex
 hominibus est opus hoc, dissoluetur:
 si ex Deo est, nõ potestis dissoluere.
 Hinc inferunt nõnulli, quia Deus sibi
 ad asserẽdam suam veritatem & erro-
 res extirpandos sufficiat, nostrũ esse
 Deo committere veritatis negotium:
 ne illi diffidere aut repugnare etiã re-
 periamur. Nos verò Deo non diffide-
 mus aut repugnabimus: si quã quisq;
 tenetur, rebus fractis aut inclinatis
 opem tulerit. Expressis enim Dei man-
 datis opera & diligentia requiritur ma-
 gistratuũ politicorum & ministrorũ
 Eccle-

Ecclesiæ, vt è medio populi malū ex-
 terminetur. Magistratui non frustra
 Deut. 13. portanti gladiū præcipitur, vt interfi-
 ciat quemcunq; hominem nitentem
 abducere alios à via, quam præscripsit
 Dominus. Ieremiæ iniūgitur, vt eucl-
 lat & extirpet, vt perdat & dissipet, vt
 ædificet ac plantet. Paulus quoq; vult
 Episcopum non modò διδασκαλικόν sed
 etiā ἐλεγκτικόν esse, qui valeat obtura-
 re os cōtradicientibus veritati. Vt cūq;
 verò ciuibus magistratus, vnà cum fi-
 delibus verbi ministris bonā operam
 nauarit: nihilominus adhuc plus sa-
 tis zizaniorum in agro dominico re-
 manebit & excrescet: vbi si quis vide-
 rit omnē suā curam, oleum & operā
 perire: tum demùm soletur se hac co-
 gitatione, quòd plenam offendiculo-
 rum dissipationem Deus in tempus
 destinatum sibi reseruet. Cæterum ta-
 met si litis Eucharisticae seges nōdum
 fortasse maturuisse videatur: quia sic
 multiplicia peccata nostra merentur,
 vt Deus tam efficacem permittat Sa-
 tanæ illusionē, donec deceptio iniu-
 stitiæ

stitiæ reueletur, & è medio tollatur
 suo tempore: idcirco tamen pijs ho-
 minibus cessandum non est, si quid ad
 detectionē diabolicarum fraudum &
 Ecclesiæ pacē conferre queant. Quòd
 si Deo stat sententia omnino (quod
 nos ignoramus) Satanæ furoribus nō
 repressis fræna laxare: ferendū erit iu-
 stum Dei iudicium, & silentio expe-
 ctandum tempus misericordiæ. Quo-
 niam verò certò scimus, Deum non
 dolentibus super cōtritione Iosephi,
 neq; in ruptura coram Deo stantibus
 pro ipsa terra quò minus vastetur, val-
 dè succensere: occurrendum est malis
 etiam diuinitus immisiss & laboranti
 Ecclesiæ cōsulendum, sed iusta ratio-
 ne. Quòd si parum p̄fecerimus, ne ta-
 men debilemur animis: quia op̄era
 nostra piè suscepta & locata non mi-
 nus laudabitur, quàm diligens atq; fi-
 delis curatio corpori malè habenti à
 medico adhibita, si vel maximè defi-
 ciat. Compertū est autē ægrotorum
 impatientia, intemperantia, inobe-
 dientia sæpenumero fieri, vt remedia
 etiam

Amos 6.

Ezech. 22.

etiam salutaria, apteque apposita, non
 modò nihil conferant ægrotantibus
 ad salutē, sed in venenū propemodū
 cōuertātur. Quod ipsum mihi quoque
 iam pridem in re præsentī tam odiosa
 præsertim, providenti quàm esset ru-
 tum silentij præmium, metuenti que; ne
 quod à me ad restringendum cōten-
 tionis æstum propinatur, quorūdam
 morositate prauitateque; in deterius ra-
 piatur, sæpius venit in mentem, quod
 & Ieremias Propheta secū voluebat,
 dicens: Quandoquidem verbum Do-
 mini probro & omnibus diebus vitu-
 perio mihi vertitur, statui mētionem
 eius ultra non facere. At vt illi, sic &
 mihi sermo Domini penetrātor quo
 uis ancipiti gladio pertingebat vsque
 ad animæ diuisionē, & existerat tanquā
 cohibiti ignis incendiū, vt continere
 me laborarem, nec possim. Quoties
 enim clangor ille cœlestis buccinæ,
 quo excubitores super muros Hierō-
 solymæ constituti excitantur: ne vllō
 pacto sileant, sed die nocteque in mē-
 moriam illi reuocent, quæ ad pacem,
 salutem,

Jerem. 20.

Iesa. 62.

salutem, honoremque eius perti-
nent: quoties, inquam, hæc vox auri-
bus meis intonabat, summo studio
alacritateque in hanc sententiam i-
bam: propter Zionem non tacebo.
&c. Spiritus enim, vt ille ait, agit in
hominibus, & afflatus optimi maxi- *Iob. 3°*
mi docet eos.

Ridebor tamen forsan, quòd illi
me comparem, qui plenus diuina sa-
pientia & eloquentia verè de se iacta-
re poterat: Spiritus ventris angit me,
& Venter meus rumperetur, vt noui
vires cum vino spiraculum non ape- *Iob. 3°*
ritur. Ridear verò, imò etiam insa-
nus (vt Solon) habear: mea profectò
nihil interest, dummodò Dei glori-
am, & decus Ecclesiæ quæsiisse depre-
hendar.

Alij, quibus cordi est in literaria
palæstra seu theatro Ecclesiæ certa-
men pro victoria veritatis suscipere,
nec cogitent, sibi hac mea qualicun-
que opera vel moram inijci, vel lau-
dem præripi. Ego enim is non sum,
qui putem, cuique negari debere aut
posse,

posse, hoc stadium currere, aut cursum
 semel initum animo minus ala-
 cri tenere, nisi fortasse currendi im-
 perito. Siquidem semper concessum
 fuit, ut quam quisque nosset ar-
 tem, in ea se exerceret. Optandum
 certè foret, si & hinc fieri posset, quod
 sensit ille, qui felices futuras arti-
 dit, si soli artifices de ijs iudicarent.
 Nunc verò eorum, qui currunt sta-
 dium, ut ait Apostolus, Pariter qui-
 dem omnes currant, vnus autem ac-
 cipiat brabeum: Curramus sanè &
 nos: at sic ut apprehendamus. Le-
 gitimè enim certare, hoc demùm
 opus, hic labor est, de quo præcipit
 Apostolus. Quanquam ego hac in
 causa non tam cursu cum alijs con-
 tendere, quàm currentibus calcar
 subdere & hoc veluti celeusmate mei
 ordinis homines, ad concordiam,
 sinceræque fidei studium cohortari
 institui: ut inter tot contentionum
 fluctus, peritos imitati nautas, sub-
 inde ad Cynosuram æternæ veri-
 tatis per densissimas nebulas ca-
 liginosæ

lginosæ noctis interdum effulgentem respectent, & scopulos quibus nonnulli hac tempestate illi si naufragium fecissent, præuerti, salui in portum perducantur.

Queretur forsan aliquis huiusmodi scriptionū de Eucharistia magna promittētium, nullū hodie neq; modum, neque finem inueniri: cū pietatis exiguus inde prouentus sequatur. Esto, Me tamen nescio, quo pacto animauit Augustinus, vt pergerem in hoc proposito, lib. 1. de Trinitate, cap. 3. sic scribens, Vtile est plures libros à pluribus fieri diuerso stilo, nō diuersa fide, etiam de quæstionibus eiusdem, vt ad plurimos res ipsa perueniat ad alios sic, ad alios autem sic, &c.

Cū igitur in hoc autoschediastmate id vel in primis dederim operā (quod & Augustinus primò teneri, & in omnibus scripturis summa vigilātia custodiri vult) vt secundum fidem sit sacramenti expositio: Nihil spero periculi fore ex præsentī tractatione,

B

quā

quàm congruere per omnia veritatē,
 vel attestatione rerum manifestarū,
 vel alijs sanctarum scripturarū locis
 minimè dubijs asserere conatus sum.
 Siue ergo (quod mihi maximè in vo-
 tis fuit) voluntatem Spiritus sancti in
 Eucharistia per omnia assequut^o fue-
 ro: siue aliam de verbis Domini sen-
 tentiam, quæ tamen rectæ fidei non
 refragetur, exculpsero, testimonium
 habens à quocunque alio loco diui-
 norū eloquiorum ex occasione pro-
 fundæ obscuritatis, nihil aliud profe-
 retur in medium à me, nisi quod plu-
 rimis eiusdē diuini verbi testimonijs
 approbetur.

Sin omnino vanus & inquietus
 (quod Deus prohibeat) obstrepere
 veritati visus fuero: nihilominus do-
 nabit Deus, vt suis profit, non solūm
 quod docet Veritas, verūm etiā quod
 obstrepit vanitas: vt cū responde-
 bitur inquietissimæ vanitati, auscul-
 tetur sincerissimæ veritati. Vt ut sit,
 ego memetipsum cū Augustino his
 annuero, quibus scribit Apostolus:
 Et si

Et si quid aliter sapitis, id quoque
Deus reuelabit: Nec pigebit me, sicubi
hæsito, quærere: nec pudebit, sicubi
erro, discere.

DIALLAGA LITIS EVCHA-
RISTICAE EX HIABI AMI-

corum contentione ἀναγωγί-
κως deducta.

QUVM Deus Opt. Max. olim ad-
mirabili planè consilio iustòq;
iudicio suo Hiobum varijs ærumnis
exerceri atque concuti pro Satanæ
instigantis libidine permisit: graue
inprimis ac insolens prudentiæ car-
nis apparere, quod benignissimus
Dominus, & remunerator piorum o-
mnium, pateretur egregium illum
cultorem suum liberis orbari, facul-
tatibus exui, toto corpore à planta
pedis ad verticem vsque exulcerari:
in quibus omnibus fortiter perferen-
tis cum Hiobus aliquandiu magna-
nimam se præstitisset: hoc longè ad-
hoc indigniùs ac crudeliùs videri, q̄

Idem gubernator vniuersorum con-
 cederet præterea malo genio, vt ho-
 minis iam tum plusquam satis afflicti
 animum ægrum, modò vxoris (quæ
 sola ex omnibus bonis misello ad so-
 latium relicta, socia & subleuatricæ ca-
 lamitatū adesse debebat) acerbissima
 exprobratione irritaret: Modò ami-
 corum (qui ad condolendum & con-
 solandum aduenerant) virulenta ad-
 modum insectatione pungeret, tan-
 tumque non in extremam despera-
 tionem conijceret. Miserabile tamen
 omnium maximè existere, tantum
 virum, qui tot malis superior, laudem
 meruerat, & firmam de beneuolentia
 erga se Dei fiduciã & spem in summis
 aduersitatibus retinendo, causam cõ-
 tra amicos meliorem, Deo ipso iudi-
 ce defenderat: eum inquam de gradu
 tandem vsque eo deijci, vt in manife-
 stas & horrèdas blasphemias prorump-
 pens, causam bonam malè agendo
 corrumpere, dum, quod erat iu-
 stum, ratione non omninò iusta per-
 sequeretur.

Verum

Verùm enim uerò in singulis om-
 nium istorum placuit haud dubiè di-
 uinæ prouidentia, documenta & ex-
 empla, cùm eius ætatis hominibus,
 tam maximè posteris ad sempiternã
 memoriam ante oculos ponere, qui-
 bus admoniti de rebus aliter ac vulgi
 fert opinio euenientibus rectiùs iu-
 dicare, maiorique sobrietate & reue-
 rentia religionis negotia tractare dis-
 cerent: si quando etiam veritatis stu-
 diosorum animi cõtrarias in senten-
 tias (quod fit nõnunquam) distrahe-
 retur: vt tunc prauis cohibitis affecti-
 bus in cognoscẽdo prudentiam, mo-
 destiam in decernendo, in reprehen-
 dendo mansuetudinem, in sustinẽdo
 denique æquanimitatem & toleran-
 tiam adhibere consuescerent. Nam
 hic rerum est humanarum in hac vitæ
 vicissitudine quasi Euripus, vt iuxta
 Salomonis Ecclesiasten, nihil ferè
 noui existat sub sole: quin & seculis
 aliquot retrò præteritis dictum fa-
 ctumue est, in gyros quodammodo
 temporibus subsequẽtibus recurrere

4. Esdr. 5.

videatur. Quare non ineptè quidam iudicia Dei assimilari circulo dixit. Si quis enim quæ hodie geruntur obseruet, is facile cernit, quàm sint, licet non per omnia, saltem aliquatenus in moribus antiquorum penè ad vñ expressa: vnde ad posteritatem, vsus minimè cõtemnendus redire queat, modò mentis aciem diligenter aduertendo intendat.

Jerem. 7.

Sic olim Ieremias Propheta Iudeos sui temporis vocabat ad considerandum Reipublicæ & religionis statum, qui fuerat seculo Eli summi Pontificis & Iudicis in Israël, quando tabernaculum testimonij cum arca foederis habebatur in Silo: Indèq; volebat tum præsentia estimari. Et rectè viri de senioribus terræ ad Ezechias

Jerem. 36.

ætate prouocabant, sub quo Michæas Morastithes Sioni & Hierosolymę futuram vastationẽ longè antè impunè prædixerat, quàm Ieremiæ in simili planè causa capitis discrimen intaretur. Christus quoq; reuocat nobis in memoriam mores hominum diluio

diluuiio extinctorum. Idem Sodomiarum, & similium exitum res nostras sortituras præmonet. Paulus nobis, *Rom. 11*
 qui Christiani sumus, populum veterem Israëliticum in exemplum propositum esse testatur, & expressè affirmat, quæcunque veteribus contigerint, figuras nostri extitisse, inque nostram doctrinam, consolationem correctionem præscripta esse, in quos termini sæculorum inciderunt. Nominatim autem Hiobi patientia, & amicorum eius (quos liber Tobiaë re- *Tob. 2*
 ges appellat) insultatio memoriæ dicitur esse in hoc prodita, vt posteri inde sua dicta factaque forment, ac emendent. Decerpatur ergo, quos quis volet, è reliquis Hiobi tentationibus, cuiuscunque vel doctrinæ, vel solatiij fructus, siue ad instituendum dirigendumue vitæ cursum, seu ad moderandum luctum, aut qualemcunque dolorem suum. Ego quidè certè, quoties illius & Antagonistarum certamina multò acerrima, cum indefinenti Theologorum nostrorum rixandi, con-

uitandi, condemnandi cōsuetudine
 confero: Id, quod à me sapius, nec
 absq; gemitu, factitatum esse, Deum
 testari possum: semper mihi videor
 in illis, controuersia de Cœna Domi-
 ni inter Euangelicos (quos vocât ho-
 die) non motæ primùm (quum antea
 in Ecclesia iterum atque iterum eadē
 efferbuisse legatur) sed resuscitatæ &
 ingenti hucusq; spiritus atque viriū
 mole vtrinque agitata, nec ita leuiter
 rationis humanæ consilijs finiendæ
 faciem intueri: Multa enim penitus
 introspectanti occurrunt illic, quam-
 uis in dissimili argumento, quæ nos
 in Eucharistico negotio ad humilita-
 rem Deique timorem, ad sanæ fidei
 prudentiam & ingenuam simplicita-
 tem, ad mutuam etiã inter nos ipsos
 caritatem & concordiam erudiant
 & componant, si alieno potius quàm
 proprio experimento & periculo sa-
 pere in animum inducamus. Nos sa-
 nè quotquot aliorum erroribus atq;
 vitijs deprehendendis Linceo perspi-
 catiores, proprijs næuis agnoscendis
 talpa

talpa cæciores sumus: in illis saltem,
 quæ de rebus ante actis à maioribus
 veluti per manus tradita accepimus,
 tanquam in speculo contemplari de-
 bebamus: quis & nos genius interdū
 in similibus negotijs agere soleat, qui
 aliàs manticæ, quod in tergo est, in-
 spicere minimè valemus, atque adeò
 hoc ipsum nobis indicari ab alijs æ-
 grè sustinemus. Hanc ingenij huma-
 ni morositatem compertam habens
 Spiritus sanctus, quò faciliùs ac citiùs
 insinuet, quod nos scire vult, aut etiã
 vt ex ore proprio homines coarguat,
 cum res ipsas, tum personas transfor-
 mat, vt interim dum aliud agi putãt,
 iudicio per affectus non corrupto, ve-
 ritatem libentiùs amplectantur, &
 quod est iustum, pronuntient. Sic
 Nathan admoniturus Dauidem sui
 sceleris in Vriam & vxorem eius per-
 petrati, parabola proposita adduxit
 regem eò, vt se ipse damnaret. Sic A-
 chab rex impius ob dimissum Benha-
 dad reprehendendus, iudiciũ cõtra se
 tulit, in causa, q̄ ei à Propheta propo-
 nebatur

nebatur tanquam aliena. Sic Christus per parabolas expressit Iudæis veri cōfessionem, quam aliàs haud ita facile eis persuasisset. Cùm igitur exempla tam ficta quàm vera, tantam in omni re vim admouendum habeant, vt inuiti sæpè nec opinantes facilem assensum veritati alieno orationis habitu indutæ præbeamus: quod alioqui nimis odiosum erat futurum his præsertim moribus & temporib⁹, si nominatim eos, qui nostra memoria vel vixissent vel adhuc viuerent, in exempla tum laudis ac imitationis, tum fragilitatis atque cautionis protraherem: hoc ego Metamorphosin tam personarum, quàm rerum è disputatione Hiobi & amicorum in medium producta, in quæstione Eucharistiæ facere institui.

Nusquam enim (quod equidem norim) simile exemplar Theologicæ disceptationis in literis sacris extat, quod ita numeros omnes Eucharistiæ concertationi habeat respondentes, vt hæc longa & morosa Hiobi & amicorum

amicorum conflictatio. Suscepi ergo Deo auspice atque duce inde ceu ex archetypo speciem & formā Eucharisticae cōtentionis adumbrare: quæq; illic digna laude visa sunt, nobis ad imitandum proponere: & è regione contraria, non nisi, vt emendentur, aut deuitentur, oculis omnium subijcere.

Principio maximè est memorabile, quod liber Hiobi depingit Deum, vt agnotheten ac præsidem cunctorū istorum certaminū, tam quæ verbis, quàm quæ factis ipsis Hiobus sustinuit. Illius nimirum nutu gubernantur, quæcunq; Satan pessima voluntate & consilio per sua instrumenta aduersus Hiobum molitur. Conniuet quidem Dominus & silet donec Satan è minimis quibusdam scintillis exortum contentionis ignem suis flabellis in tantam incendij deflagrationem inflammat, vt nulla amplius ope humana restingui posset. Ad extremum tamen Deus ipse litem dirimit & abrumpit.

Interim

Interim Satanæ ad nocendum pijs
 hominibus alacritas, promptitudo,
 potentia, versutia variè in Hiobi ad-
 versitatibus, nunc apertè, nunc oc-
 cultè in actum perducta sese exerit.
 Cùm enim potestatem sibi à Deo da-
 tam in elementis ostendit, modò
 igneas, modò aëreas impressiones e-
 liciendo: Tum in hominibus quoq;
 quantam vim habeat, declarat: neque
 solum operatur in filijs diffidentia,
 qui Arabicos & Chaldaeos prædones
 excire potuit: sed vxorem etiam in
 maritum armauit. Quin etiam vsus
 opera amicorum & transfiguratus in
 angelum lucis, quod eminus & aper-
 to Marte non obtinuit: hoc per cuni-
 culos & insidiosè tentauit, vt fidem
 afflicti & quasi à Deo penitus dereli-
 cti labefactaret: in quo se mirificum
 artificem exhibuit. Viros enim insi-
 gnes qualicunque diuinæ sapientiæ,
 veritatis, iustitiæ, potentiæ specie, stu-
 dio atq; zelo seductos, inter se com-
 mittit, vt varias in reprehensiones in-
 currant, Deum offendant, seque ludi-
 brijs

brijs Satanæ magis atque magis proficiant. In Hiobo præter egregiam fidem, pietatem, & patientiam admirabilem, communem etiam sanctorum sortem attendimus: Hunc Deus in fornacem tribulationum instar auri per ignem ad purum putum excocti probavit, quò exactiùs summam suam infirmitatem, prius sibi non penitus cognitam, persentisceret, & hoc pacto in humilitate & modestia addiscenda proficeret. Antequam enim Deus è turbine Hiobum compesceret, confidentiùs ille quàm virum Dei decebat, & de iudicijs diuinis & de sua innocentia disseruit.

Amici nõ nihil humani & ipsi passi, prima quidem fronte magnam pietatem, gravitatem, & sapientiam præseferunt: spectantes autem insolitam Hiobi afflictionem, & verba quædam misero in vehementissimi doloris agone expressa sinistrè intelligentes, & interpretantes, Hiobum de antea acta vita ab infelici euentu iudicant: de diuina item erga illum volutate peram

peram pronuntiant, & planè contra humanitatis caritatisque officium amicum veterem petulantissimè insectantur & crebris anathematismis (splendida hodie religionis specie) pariter omnes misericordia quam odio digniorem decernunt.

Elihu verò Buzites, quisquis tandem & qualiscunque fuit, in eo certè specimen boni viri præbet, quod post diuturnam altercationem iurgantes, & à se inuicem alienatos, in gratiam reducere creatur. Docens simul exemplo suo, qua integritate in dijudicandis religionis controuersijs versari oporteat. Nempe vt solum Deum reueriti & intuiti, mortalium nemini assentemur, nulla pusillanimitate vel propter ætatem, vel ob ingenij imbecillitatem, vel ob aduersantium multitudinem, & auctoritatem, consentientiumue paucitatem, frangatur, nihil ex odio aut inuidia calumniemur, nimium vel exaggerando, vel extenuando: sed omnia pro æquo ac bono in meliorem partem, quantum
id qui-

Id quidem per Dei gloriam, & veri
honestiq; conscientiam fieri potest,
interpretemur.

Quanquam igitur Elihu sic affe-
ctus ad litem inter amicos cōponen-
dam accessit: verisimili tamen con-
iectura è litis decisione postea à Deo
ipso facta, colligere licet, cum qui se
arbitrum æquissimum interposuerat,
parum apud homines, nimio fortas-
sis inuehēdi feruore in se concitados,
profecisse. Adeò enim non obtinuit,
quod proposuerat, vt nisi Deus con-
tentioni finem imposuisset, dissen-
sionésque pacasset: omnis ab homi-
ne ad concordiam stabiliendam su-
scepta opera, inanis extitisset.

Miretur autem quispiam non in-
iuria, qui factum sit, vt Deus tum tem-
poris eos, qui gloriã & iustitiã ipsius
contra Hiobum strenuè tueri vide-
bantur, improbarit maximè. Quisq;
enim legerit vel audierit, quàm mul-
ta Hiobi amici præclarè, nunc de sa-
pientia, veritate, potētia, iustitia Dei
prædicent, nunc de humani generis
corru-

corruptione, vanitatēque cordatē as-
 serant : eum necesse est, pondere ac
 splendore orationis ad eō cōmoueri,
 vt iuret, istos tam grauitē disputātes,
 veritatēque sententiarum tam benē
 munitos & instructos, rectē sentire
 per omnia, causāque meliorem
 agere. Vbi verō Deum de Hiobi &
 amicorum sermonibus longē aliter,
 quā pro maioris partis opinione &
 expectatione pronunciare cognoue-
 rit : cogetur fateri, non satis esse, vera
 proponere, nisi etiā vera connexionē
 similiter assumantur vera & conclu-
 dantur. Natura certē vniuscuiusque
 rei, de qua disseritur, sic fert & postu-
 lat, vt ex veris non nisi vera, & ex falsis
 non nisi falsa inferantur : at sēpē ac-
 cidit, inepta connexionē, vt ex veris
 falsa etiam colligi & sequi videantur :
 quod ipsum Satan pro more habet, vt
 specie veri quā maximē fallat, vt ve-
 ra falsis miscendo, si falsa non persua-
 serit, veritatem interim odiosā aut
 saltem suspectā reddat. Neque pro-
 pterea Hiobi amici excusandi sunt,
 quod

quod omninò putarēt se vera dicere,
 nec vllius falsitatis sibi fuere conscij.
 Potuerunt enim & ipsi decipi (quod
 hominibus proclive est) bonis suis
 intentionibus, sicut in eo certè de-
 cepti sunt, quod ex iustitia Dei & pra-
 nitate humana, Hiobum pro meritis
 afflictum arguunt & damnant. De his
 autē fortasse facilius nūc est iudica-
 re, posteaquam sententiam à Deo la-
 tam accepimus, cui videlicet nemo
 sana mente ausit refragari. At in ho-
 dierna tragœdia de Cœna Domini
 dicat aliquis, rem secùs habere: Qua-
 propter superest, vt singula capita
 vtriusque contentions inter se con-
 feramus.

Primum, etsi nemo nostrum Deo
 fuerit à consilijs, qui modulo ratio-
 nis suæ metiri profunditatem sapien-
 tiæ & iustitiæ diuinæ, nedum perue-
 stigare, vel debeat, vel possit: vir tamē
 pius quidam & magni nominis, quæ *M. Bucet.*
 rens vnde fiat, quod plerique nostris
 temporibus in Eucharistiæ negotio
 acqueant se inuicem docere, audire,

C

& tan-

& tandem consentire: minimè dubi-
 tauit sibi ipse per subiectionem re-
 spondere, arcano istud fieri Dei con-
 silio, volentis ad eum modū exercere
 nostrā moderationem, caritatē, &c.
 Idem etiam affirmauit, aſtu Satanæ
 scrupuloſas cuiusmodi quæſtiones de
 partibus Euangelij iniici, vt animis
 contentione accenſis & perturbatis,
 totū interim eripiat, & frigere faciat.
 Quod ad homines factioſos attinet,
 dicere audet, multos agitari zelo nō
 puro, & cura exiſtimatiōis vel ſuæ vel
 aliorum nimia. Hoſtes autem verita-
 tis occaſionem hinc venantur, & arri-
 piunt partim in auita ſuperſtitione
 perſeuerandi, partim ſtudium veræ
 pietatis, ingenuarūque artium in-
 ceſſendi. Vt rectè diuinârit, qui de
 hac controuerſia publico ſcripto te-
 ſtatum reliquit: Mundum luere pœ-
 nas ſuæ iugratiſtudinis ac impietatis.
 Pro eo enim, quod veritatem nō am-
 plectuntur, aut potiùs ipſi tenebras
 oculis ſuis offundunt, & veritatem in
 iniuſtitia detinent: mittit illis Deus
 effica.

efficacissimam illusionem, vt credant mendacio, qui nolunt cedere veritati.

Sanè inimicitiae illae inter semen mulieris & semen serpentis manifeste produnt se in hac quoque contentione. Causa odij Caini aduersus fratrem Abelum nulla fuit alia, quam quòd Abeli sacrificium fide placeret Deo, quum Cain suum munus absque fide oblatum reijci indignaretur. Quid de Ismaele & Isaco scriptura loquitur? Quemadmodum is, qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum, qui natus erat secundum spiritum, ita & nunc. Experiebatur Apostolus similes inimicitias à falsis fratribus, qui ceremonias legales, circumcisionem, & id genus alia externa magni faciebant, contra gratiam, spiritum & Christum, qui finis erat Legis. Quid ergo mirum, si inter Christianos hodie reperiantur, qui nitentes litera, spiritum oppugnent, & cassa nuce perinde atque nucleo gloriantur. Atqui Deus

interea mirabiliter omnia temperat,
 & ad suum quæque finem dirigit ac
 perducit. Dum enim oriuntur diffi-
 dia sectæque in Ecclesia, facit, vt qui
 probati sunt præ carnalibus, reprobis
 atque hypocritis internoscantur, &
 virtute diuina ad salutem custodian-
 tur. Vt ut ergo eiusmodi velitatio-
 nes ac pugne verborum, peruersis ho-
 minibus cedant in exitium, quibus
 solet altercando amitti veritas: pijs
 tamen atq; fidelibus, eadem ipsa ve-
 ritas, in horreo seu area Ecclesiæ diu,
 multumque ventilata, ceu triticum
 à palca, ab omni sophistica perpur-
 gatur.

Negari herclè non potest, ex quo
 bellum sacramentarium hac nostra
 ætate recrudit, excitata fuisse vtrin-
 que multorū ingenia atq; studia ad dili-
 gētiorem veri inquisitionem: si nihil
 aliud emolumēti inde extitit, saltem
 hoc magnū fuit, quod alterutra pars
 repressit, continuit, cautioremque
 reddidit alteram, ne disputandi calo-
 re longius extra limites ferretur. Itaq;
 quia

quum periculum fuisset, ne splendida
 rerum externarum amplificatione, ad
 pristinam idolatriam fenestra denuo
 aperiretur: oportunè opposuerunt
 se illi, qui à litera mortua ad spiritum
 viuificantem, ab egenis elementis &
 signis ad res cœlestes & significatas
 hominum animos reuocauerunt. Et
 rursus ne in Enthusiasmum quædam
 prolapsi, in altera parte ministerium
 externum verbi & sacramentorum
 sperneremus, aut abijceremus: æquè
 necessariò restiterunt alteri, qui tam
 magnificè summis laudibus, verbis
 & sacramenta extulerunt. Rectè iam
 ille fecerit, qui quod ab vtraque parte
 laudabiliter & verè dictum est, cõiun-
 xerit, hoc est, literæ & elemētis suum
 honorem & officium à Deo præscri-
 ptum & iniunctum vindicari, & spi-
 ritum ante omnia in verbo & sacra-
 mentis inspexerit. Contrà verò, quæ
 vtrobiq; vel in excessu vel in defectu
 posita sint, ad auream mediocritatē
 reduxerit, Idololatriam & supersti-
 tionem ab vna, fanatissimum ab altera

parte profligari. Neque hæc erit dicenda Christi cum Belial conciliatio, si utrinque vitiosa extrema moueantur, & quod veritatis est, reseruetur.

Quare de optimo Dei hac in re pro Ecclesia consilio, ad eò non dubito, ut planè confidam, quicquid nouarum absurditatum ex vno illo inconuenienti vel hætenus ortum, vel deinceps oriturum est, licet à Diabolo ad maiorem Ecclesiarum distractionem & peiorem de reparata religione suspicionem spargatur: tamen lætiores aliquando finem esse sortiturum. Hunc porro euentum pij omnes suis precibus, moderatisq; consilijs iuuare debent, quoad poterunt, si fortè Dominus nostri misertus, increpet Satanam, seducentem totum terrarum orbem, & vincant tandem propter sanguinem agni, & propter sermonem testimonij sui, qui non dilexerunt animam suam vsque ad mortem.

Zach. 3.

Apoc. 12.

Quis quæso hodie tam cæcus est mente, qui non sentiat artes Diabolicas in distrahendis in cõtrarias sententias

tentias animis, eorum, qui præcipuis
 alioqui religionis capitibus vnã
 eandemq; fidem profitentur? Quàm
 iucundum illi est spectaculum, quod
 ista ratione corroboratur? Multò ma-
 xima pars hominum in superstitione
 inueterata, & impeditur quò minùs
 accedat sanis sermonibus Domini
 nostri Iesu Christi, & ei quæ secundũ
 pietatem est doctrinæ? Non enim il-
 lis tantũ, sed & multis ex Euange-
 licis perpetuo in ore est, quamlibet
 exiguam in dogmate inter aliquos
 differentiam, certissimum iudicium
 erroris existere. Quàm vellet Satan ex
 hoc vnico de Eucharistia dissidio ita
 inter se partes committi, vt inter se
 cõfligentes, iuxta *καταχομινομαχίαν*,
 à communi hoste pariter deuorẽtur?
 Ceterũ resistit Satane Archangelus
 Michaël in conspectu Dei, ne quod
 intendit, perficiat.

Nos autem, age, Dei & Diaboli re-
 pugnantia cõsilia omittentes, homi-
 num dicta factaq; consideremus. In-
 ter Hiobũ & amicos vtrinq; cõfessum
 fuit

fuit, Deum inflixisse Hiobo tantam
 miseriam, quemadmodum inter dis-
 sidentes de Eucharistia, extra contro-
 siam est, Christum in vltima Cœna
 instituisse Sacramentum. Iam verò
 sicut amici Hiobi certò persuasi, Deum
 nemini iniuriam facere, cunctosque
 homines peccato & iræ Dei obno-
 xios esse, inde concludunt, Hiobum
 meritò affligi: & quo maior eius sit
 afflictio, eò plus cæteris peccasse: Sic
 prorsus hodie, qui obiter verba insti-
 tutionis Cœnæ Dominicæ legunt, &
 inspiciunt, quoniam verba perspicua
 esse, & per se obuia vident, & Domi-
 num rem seriam agere, testamentum
 condere, neminem fallere, pro certo
 habent: hinc inferunt, verba Christi
 in Cœna, haud aliter, quàm iuxta li-
 teram intelligi aut explicari debere.
 Atque hoc ipsum tantò magis, quod
 altera ex parte audiunt figuras & tro-
 pos & spiritualem intelligentiam in-
 troduci, quæ omnia putant è corru-
 pta ratione humana profisci. Hinc fit,
 vt non secus illi in hos debacchentur
 ac de-

ac detonent, quàm amici Hiobi in
 miserum inuehebantur, innocētiam
 suam querulando allegantem. Proij-
 ciunt ergo, vt amici Hiobi, ampullas
 & verba sesquipedalia, hoc est, in ma-
 ioribus syllogismorum suorum pro-
 positionibus exornandis, copiosi &
 vehementes sunt, partim authoritatē
 verbi testamentique diuini exagge-
 rantes, partim argumenta aduerſa-
 riorum inuidiosis nominibus huma-
 næ curiositatis, temeritatīq; in odiū
 adducentes.

Quibus rectè cum Hiobo respon-
 deas, quando tandem finis impone-
 tur vëtosis verbis? Ista enim & similia
 prorsus ventosam scientiam resipiūt,
 quæ ceu fumus euanescunt, si cum
 Hiobo dicas: Quis nō tenet, quæ vos
 iactatis?

Enimuerò noui, quòd res ita ha-
 beat. Ergo cùm defensores literæ in
 Cœna Domini tam anxie laborent
 pro verborū Christi veritate, potētia,
 maiestate, &c. nihil aliud opponas,
 quàm quòd Hiobus vltima oratione

Cap. 26. Bildado Suhitæ regerebat, inquiens,
 Cui fers opem? Num ei, qui vires non
 habet? Quid enim opus est, vel diuini
 verbi amplificatione, vel rationis hu-
 manæ deiectione, apud eos, qui v-
 trumque sua sponte non admoniti
 etiam concedunt? In quibus duobus
 locis communibus cùm melior pars
 argumentorum, quæ ab illis ad causæ
 commendationem proferuntur, cõ-
 sumatur: cogitandum est, quàm sint
 inopes iustæ defensionis suæ causæ,
 qui aliter, quàm otiosis rationibus
 suam opinionem tueri nequeunt.

Sed perpendamus obsecro paulò
 altiùs, quid sit illud, quod Hiobus ad
 Zopharis conuitia magnificè reddi-
 dit; An oportet vos iniquitatē loqui
 propter Deum? An eius gratia dolum
 loqui conuenit? An illi gratificari
 vultis, & pro ipso litigabitis? Nam si
 vel maximè vera dicantur: tamen ne-
 que loco, neque tempore, neque ad-
 rem propositam appositè accommo-
 data, non solùm amittunt vim & gra-
 tiam suam: verùm etiam tantò magis
 nocent,

nocent, quantò plus ponderis aliàs
 habent rectè adhibita? Quid si enim
 vera falsis confirmandis applicentur?
 An non hoc Diabolicum est? Quò
 magis mirandus est quidam minimè
 vulgaris assertor literæ in Cœna Do-
 mini, qui ausus est ad amicos sibi cõ-
 sentientes scribere, Etiam si erret in
 sua de Eucharistia opinione: sperare
 tamen se, Christum facilè errori huic
 daturum veniam, vt qui ex bona de
 verbo Dei intentione proficiscatur.
 Peius & impudentius adhuc illi lo-
 quuntur, qui dicunt, se cum Christo
 errare malle, quàm cum parte aduersa
 de Eucharistia rectè sentire. Quis verò
 iussit illos sic blasphemare? Num illu-
 dēt Deo, vt illudatur homini? Audiāt
 igitur Hiobū, nugis ipsorū sic respon-
 dentē. Certissimè Deus nos arguet, si
 occultè in gratiam cuiusquā discede-
 tis à recto. Certè nō est, quod putent
 veritatē diuini verbi tam imbecillem
 aut consilij inopem esse, vt mendacijs
 ad sui defensionem indigeat. Deum
 aiunt veracem esse, & neminē fallere
 verbo

verbo suo: quasi verò verax esse desi-
 nat aut decipiat, de mysterijs mysticè
 loquens. Si per suum spiritū corporis
 & sanguinis Christi facit participes,
 rectè vtentes pane & vino in Eucha-
 ristia, tunc ne decipit? Aut, quia spi-
 ritualiter, nō carnaliter vel corpora-
 liter, (nisi quatenus visibilia elemēta
 imprimendæ altiùs spirituali mandu-
 cationi adhibet) hoc facere dicitur,
 idcirco promissis suis non facit fati-
 s. Quorsum ergo ab illis Omnipotētia
 Dei tam magnificè extollitur, si non
 credunt Deū æquè suis signis & sym-
 bolis virtutem addere posse, quod
 tamen homines mortales in suis cō-
 tractibus, & societatibus sancendis
 præstare videmus, nempe vt res nullis
 exteriorib⁹ sensibus expositas & per-
 ceptibiles, nihilominùs verè signis
 externis iungant, licet minimè cor-
 poraliter aut sensualiter hoc fiat? Du-
 randus, tametsi nō auderet transsub-
 stantiationis modū negare, propter
 Ecclesiæ Romanæ determinationem
 & auctoritatem: dicere tamen non ve-
 retur,

retur, non esse negandum, quin alius
 modus Deo possibilis sit, videlicet,
 quod Deus possit facere, vt remanen-
 te substantia panis, corpus Christi ef-
 set in hoc sacramento. Addit ibidem,
 satis durum esse, & derogare immen-
 sitati diuinæ potentia: dicere, quòd
 Deus non possit facere corpus suum
 esse in sacramento per alium modū,
 quàm per conuersionem substantia
 panis in ipsum. Quantò nos rectius
 contra consubstantiatores idem ob-
 jicere possumus, citra consubstantia-
 tionem æquè ac citra transubstan-
 tiationem posse Christum commu-
 nicantibus dare corpus & sanguinem
 suum, præsertim cùm Paulus inter
 operationes spiritus Dei nominatim
 & hanc ponat, quod per vnum spiri-
 tum nos omnes in vnum corpus ba-
 ptisamur, & per eundem potamur.
 Huic dicto certè Augustinus astipu-
 latur, sic scribens de pane & vino, Eu-
 charistico: Quæ ex fructibus terræ ac-
 cepta & prece mystica cōsecrata ritè
 sumimus ad salutem spiritualem in
 memoriam

Lib. 3. de
 Trinitate,
 cap. 4.

memoriam pro nobis dominicæ pas-
sionis. Quod, inquit, quū per manus
hominum ad illā visibilem speciem
perducitur, nō sanctificatur, vt sit tam
magnum sacramentum, nisi operāte
inuisibiliter spiritu Dei, quum hæc o-
mnia, quæ per corporales motus in
illo opere fiunt, Deus operetur.

Illi ergo potiùs nugari existimandi
sunt, qui hanc deceptionem vocant,
si Christus dicatur spiritualiter panē
corpus suum nominare, aut spiritua-
liter corpus & sanguinem suum acci-
pientibus panem & vinū iuxta ipsius
mandatum cōmunicare. Quid enim
interest ad veram corporis & sangui-
nis Christi communionem, si spiri-
tualiter non corporaliter illa fieri di-
catur? An Veritas tantū in rebus
corporalibus corporaliter perceptis,
non etiam in spiritualibus versatur?
Quid quòd sincera fides lōgè firmitus
ac certius è verbo Dei apprehēdit ea,
quæ fidei destinata sunt, & in solam
hominis intelligētiam cadunt, quàm
sensus exteriores percipiunt ea, quæ
sensus

sensibus sunt obnoxia? Faceffant igitur
 sarcasmi in cœlestes Prophetas,
 otiososque speculatores seraphicos
 emissi. Quid enim iuuat aduersarios
 in re tam serua & rãtopere necessaria,
 ridere aut calumniari? At sic solet ac-
 cidere, vt in amicis Hiobi videre est,
 qui destituti solidis rationibus, qui-
 bus Hiobum conuincant, non respõ-
 dent ad rem, sed ad criminationes de-
 labuntur. Quamobrem etiam Elihu
 videns tres amicos Hiobi nihil argu-
 mentorum proferre in medium: suc-
 censuit illis, & apparatus verborum
 in condemnando Hiobo, tanquam
 inanem exprobrauit. Interim tamen
 non est dissimulãdum, Hiobum cau-
 sam cõtra amicos iustam habere qui-
 dem, sed malè peragere, dum nimium
 videtur suam innocentiam tueri, &
 aduersus Deum affligentem murmu-
 rare: qua importunitate occasionem
 minimè leuem præbuit amicis accu-
 sationum & cõdemnationum. Quin
 etiam diuinam reprehensionem eo
 ipso meruit, vnde & ductus postea
 pœniten.

pœnitentia, factum suum improba-
 uit ipse. Hoc tamen de summa nego-
 tij non debet intelligi, sed de ijs, quæ
 vel magnitudo malorum & impari-
 tia, vel irritatio amicorum ei extorrit.
 Nec desunt hodiè in controuersia
 Eucharistica alterius partis vtri, qui
 agnoscant in se quoq; nō nihil culpa
 hære, & fateantur, se feruore con-
 tendendi aliquando etiam extra me-
 tas abreptos fuisse. Quis enim morta-
 lium animo ad rem omnem ita para-
 tus vnquam fuit, aut etiamnum esse
 potest, qui non in optimo honestissi-
 mōque instituto aliquando halluci-
 natus fuerit, impegerit, & incurrit?
 Qui ergo transubstantiationis & im-
 pij cultus odio, panem & vinū quoad
 substantiam, nihil nisi panem & vinū,
 aut merum esse panem & vinum scri-
 pserunt, eo ipso irritarunt in se alios,
 vt cœlum terræ potiùs miscendum,
 quàm illud cōcedendum iudicarint.
 Nec verò istorū, qui sic loquebantur,
 verba excusabilia forent, si panem &
 vinum memoriæ passionis & mortis
 dominicæ

dominicæ peragendæ cōsecratum ac
destinatum, simpliciter eodem loco,
quo profanum panem & vinum ha-
beri voluissent, vel adhuc vellēt. Quis
enim tantum contemptum ferret, aut
defenderet? Sed hoc potius vnicum
illis fuit propositum, mysteria Christi
à multiplicibus erroribus & supersti-
tionibus, quibus longo tempore fœ-
data penè obsoleuerant, vindicare,
pristinæque dignitati restituere. Vbi
hoc primo omnium fuit monēdum,
vt transubstantiationis commētum
exploderetur. Omninò igitur visibi-
libus elementis, id est, signis, sua fuit
asserenda substantia, vt constaret om-
nibus, naturas panis & vini integras
& incolumes, tam post consecratio-
nem, quàm ante, manere: in quo sanè
nemo, nisi fortè trāsubstantiationis
errore implicitus, iure dixerit, pecca-
tum ab illis esse: siquidem & aduersa-
rij fatentur panis & vini substantias
manere. Reliquum ergo est, si quid
erratum est, in eo maximè delictum
videri, quod nō nisi panem & merum

D

panem,

panem, non nisi vinum seu merum
 vinum in Eucharistia relinqui con-
 cluderent. Hic demum suspicantes
 alij, tolli isto pacto vim omnem sacra-
 mētorum, vt nihil profus visibilibus
 elementis è verbi diuini institutione
 accedere putaretur, atque sic institu-
 tio ipsa quoque eneruaretur, oppo-
 nere se illis cœperunt, & vitio verte-
 rent. Hoc crimen cum ij, quos infi-
 mulabant, depellere à se conarentur,
 orta est intentionis ac depulsionis
 conflictio, vt existeret status contro-
 uersæ, vtrum panis & vinum Eucha-
 risticum post cōsecrationem aliquid
 amplius sint, quàm quòd erant prius,
 nec ne? Cuius problematis partem
 negatiuam defendebant illi, qui vo-
 lunt etiamnum, panē & vinū quo ad
 substātiā & naturam, nihil esse am-
 plius post consecrationem, hoc est,
 nullam aliam substantiam ex conse-
 cratione acquirere, sed hoc tantum
 adipisci ex institutione Christi, vt à
 vulgari vsu ad diuiniorē & sanctio-
 rem.

tem referantur ac destinentur, nempe
 ut gerant nomina corporis & sanguinis
 Christi ad commonefaciendos,
 participesque reddendos nos eorum
 omnium, quæ Dominus suo corpore
 & sanguine comparauit. Affirmatiuâ
 partem sibi deligebant, qui panem &
 vinum substantialiter etiam aliquid
 amplius esse volebant, nempe corpus
 & sanguinem Domini. Hi nituntur
 verbis expressis in Cœnæ institutiõe,
 ubi panis corpus, vinũ sanguis Christi
 nuncupatur. Volunt itaque verba illa
 iuxta literam, planè vt sonant, accipi
 simpliciter ac propriè. Alij vero certo
 quodam modo & respectu (vt non se-
 cundum substantiam, sed secundum
 relationem, panis Christi corpus ha-
 beatur) verba Christi interpretantur.
 Queritur ergo ad summum, An Chri-
 stus voluerit atque senserit, panem &
 vinum in Cœna mystica, substantiali-
 ter esse corpus & sanguinẽ suum? An
 secus quàm ratione substantiali? Si
 iam illi dicendi sunt euacuare sacra-
 mentum Eucharistiæ, qui negant pa-

nem (quo ad substantiam) esse corpus
 Christi: tum certè culpam suã agno-
 scant, oportet, quotquot per fidem &
 spiritum, Christi corpus in pane, &
 Christi sanguinem in vino intuentur
 & accipiunt: substãtialiter enim esse,
 & fide seu spiritualiter esse, in hoc lo-
 co opponuntur. Sin Domini Consi-
 lium & voluntas Eucharistiam infi-
 tuentis, non fuit vt substantiarum vl-
 lam substantialem alterationem, que
 prius non fuisset, introduceret, sed
 potius vt agno paschali veteris po-
 puli & testamenti sacramento, iã iam
 per ipsum verum agnum immacula-
 tum tollentem peccata mundi im-
 plendo, & sic abrogando, in ipsa pas-
 sione & morte Christi, nouum sacra-
 mentum substitueret, quo memoria
 sacrificij semel peracti deinceps vsq;
 ad mundi finem in Ecclesia celebrare-
 tur, & fructus eius perciperetur. Si fuit,
 inquã, ea Christi mens in Coena my-
 stica instituenda, sicut multis firmis
 argumentis ostendi potest: expendat-
 ur quæso paulò altiùs, quàm nõ im-
 probe

probè solùm & immaniter, sed etiam
quàm impiè hæctenus ista sententia
seu Diabolica doctrina, & rationis
humanæ figmētum fuerit ab aduersa
parte decantata.

Consueuerunt etiam aduersarij in
stabilendo Idolo suo, ad Dei omni-
potentiam confugere, & alios grau-
resuspicione diffidentia, quasi non
credant Deum posse efficere, quicquid
velit. vbi miros triumphos agūt, haud
aliter ac amici Hiobi. Sed scire debēt,
diuinæ omnipotentia virtutem neq;
per se, neque apud nos vllis eminentis
laudibus egere, sed contentam esse
illis perficiendis, quæ æternæ ipsius sa-
pientia visum fuit in actū producere,
& ne illa nos laterent, statō etiā tem-
pore per verbū suum reuelauit. Quū
autem aduersarij nullum alium api-
tem è scriptura proferre queant de
singulari illa Dei potentia, quæ sese
vel in conuersione panis & vini in
corpus & sanguinem Christi, vel di-
uersarum istarum naturarum substan-
tiali cōiunctione explicet, præter sola
D 3 Christi

Christi verba, de pane & vino dicentis: Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus: quorū geminum sensum nos tenere & iam reddidisse minimè dubitam⁹. Hinc licet colligere, quā in-tempestiuè ac temerè illi ad sui-figmenti confirmationem Dei omnipotētiam aduocēt, Agnoscant ergo, quòd quidam ex eis rectè scripsit, nōdum haberi illam veram diuinarum rerum scientiam, qua multa vera de Deo disputantur, si quis scientia tali contra proximi caritatem abutatur. nondum enim scit, quomodo scire oporteat, iuxta illud: Scientia inflat, caritas ædificat.

Porro Elihu Buzitæ similes in Eucharistica contentione illi videntur, qui nostro tempore omnem lapidem inouerunt ad concordiam inter partes stabiliendam: sed nihil aut parum promouerunt, eò, quòd homines φιλατοι ἢ φιλόνηκοι (nati quodammo-
 co ad lites ferendas atque fouendas) neminem voluerunt ferre aut inter-
 pretem, aut sequestrem, aut arbitrū,
 in hac

in hac causa, ne cœlitus quidem demissum. Deus enim veritatem suam idoneis testibus hac nostra ætate non destituit, si præfracti homines cedere, Deoque benè per aliquos mouenti obsequi voluissent. Viderint ergo, ne sapientia Dei à filijs suis iustificata exprobret eis aliquando: Tibia cecinimus vobis, & non saltastis: lugubria cecinimus, nec planxistis. Adhuc certè perpusillum temporis superest, & qui venturus est ad iudicandum, Veniet nec tardabit. Interea cauendum erat nobis quamdiu dicitur: Hodie, ne quis seductione peccati induretur in corde suo, & peruitia præcludat sibi aditum in æternā requiem. Horrendum est, incidere in manus Dei viuētis. Nobis igitur, qui diuinæ sententiæ sustinendæ impares futuri sumus, tolerabiliùs optabiliusque fuerit, si Deus de medio nostri excitet aliquem è fratribus nostris, qui nos, dum in via cum aduersarijs sumus, reconciliet, nisi temerè cõtendendo ius summum experiri, & supremi lu-

dicis iram prouocare pergamus, ab-
forbeamur illius maiestate. Quomo-
do autem affectus esse debeat, qui ar-
bitrium Eucharisticae litis vult susci-
pere, ex ore Elihu discamus.

Principio docet nos Elihu exem-
plo suo inter iudicandū & disceptan-
dum reuereri Deum: deinde nō loqui
ad gratiam, neq; personae cuiusquam
hominis aliquid tribuere, neque ho-
noricis appellationibus cuiquam
blandiri. Multò verò minus odio vel
inuidia alicuius peruertere iudiciū,
supra modum aliquid in alterutram
partem nunc exaggerando, nunc ex-
tenuando: sicut dissimulari aut nega-
ri nequit, in causa Eucharisticae à mul-
tis esse factum. Habuerunt enim sum-
mi viri suos assentatores, & admira-
tores, qui nunquam potuerunt ferre
æquo animo, si quis ab ipsorum sen-
tentia vel latum vnguem discedens,
paulò liberius contradiceret. Sic Jo-
hannis Baptistae discipuli doluerunt,
Christo plures quàm suo magistro
adhærere: & in Corinthiorū Ecclesia,
alius

alius voluit esse Cephae, alius Pauli,
 alius Apollo : quos in vnitatem re-
 duxit Apostolus, quum diceret, Om-
 nia vestra sunt, siue Paulus, siue Apol-
 lo, siue Cephas, vos autem Christi,
 Christus verò Dei. Gaudeamus ergo
 potius cum Baptista, nostram, id est,
 hominum quorumcunque gloriam
 minui, dummodò crescat Christus, &
 gloria Dei. Nec quispiam putet, se si-
 dem magistro suo datã aut debitam
 fallere, si deserto illo ad sententiam
 veriore transierit. Laudabile enim
 est, quod vulgò de Aristotele iactatur,
 qui dicere solitus sit, amicus Plato,
 amicus Socrates, sed magis amica ve-
 ritas. Si hoc ille Ethnicus in propria
 laude captanda fecit, sibique honori
 duxit, veritatem priuatis amicitijs
 anteferre : quanto magis homines
 Christianos docet, relictis omnibus,
 Christum, qui Via, Veritas, & Vita est,
 sequi?

Quoniam verò neutra pars videri
 vult in vllius alterius quàm Cœlestis
 ac Vnici magistri nostri verba iurasse,

multò etiam minus errasse: omissis
 personis hominũ, rem ipsam de qua
 controuertitur, propius examinabi-
 mus: in quo maximè scripturã sacrã
 duccem sequemur. Vt enim vnaquæq;
 ars suam eamque certam habet præ-
 scriptam examinis rationẽ: ita quoq;
 Dei verbum multò certius examẽ de
 rebus ad religionem pertinẽtibus in-
 stituit, quod qualenam sit, & quomo-
 do inde rectum de Eucharistia iudic-
 cium formari possit, deinceps Deo
 dante inuestigabimus.

DE RATIONE EPIGRA-
 PHES ELENCHI HVIVS.

In signi præconio Spiritus sancti or-
 nans fidem, Elenchum appellat eo-
 rum, quæ sperantur. Vt enim quæ
 oculis apparent, euidẽtiorem habent
 demonstratiõnem, quàm quæ reliquis
 sensibus percipiuntur: vnde vulgò
 plurius est oculatus testis vnus, quàm
 auriti decem: ita ex omni genere co-
 gnitarum rerum sub hominis intelli-
 gentiam cadẽtium ea ferè certissima
 iudicantur.

iudicatur, quæ ex veris & necessarijs cõ-
 clusa, quamlibet contradictionẽ con-
 tinent & redarguunt. Huiusmodi
 vim igitur, quia fides non quidem in
 persuasorijs humanæ sapiẽtiæ verbis,
 ac certè in demõstratione spiritus ac
 potentiæ Dei, tam cõstanter & solidè
 explicat, vt nulla aduersaria scientia
 vel eloquentia ei cõtradocere aut re-
 sistere queat: duplici de causa potest
 fides Elenchi nomine insignita vide-
 ri. Primum propter *πληροφορίαν*, quod
 credentẽ reddit ex verbo Dei certiorẽ
 ad plenum, quò minus de patefacta
 voluntate diuina dubitet. Adhæc
 quòd impedimẽta vndecunq; iniecta
 fortiter reijcit & amolitur, vt etiam si
 ratio, natura, totaq; rerũ vniuersitas,
 longè aliud suadeant: fides tamẽ pro-
 certo habeat cœlum atq; terrã, citiùs
 præteritura esse, quàm vt vel minimus
 apex scripturæ prætermittatur.

Ad eum modum Abraham diuino
 oraculo de semine promisso edoctus,
 initio statim certam persuasionem
 cõcepit, omninò Dei promissionem
 ratam

ratam fore, eò quòd qui promiserat,
 se ipsum negare, fallere falliue nequi-
 ret, sed in promissis præstandis, verax
 & potens esset, quæcunque altera ex
 parte corpus suum tam emortuum,
 Saræq; sterilitatem considerando va-
 cillare potuisset: adeò non titubauit,
 vt fidei robore qualuis difficultates
 superarit. Fides itaq; non est opinio,
 vel confusa & temeraria quædam re-
 ligionis notitia, quodlibet pro quo-
 libet è verbo Dei ad credendum per-
 suadendumue arripiens: sed est in se
 stabilis & firma rerum iuxta Dei ver-
 bum creditu dignarum apprehensio,
 quæ à principijs non quidem naturæ
 vel rationis, verùm longè certioribus
 minúsque fallentibus orsa, iustis pro-
 gressibus ad statum finem fertur, no-
 uissima primis confert, & per omnia
 in ijs, quæ semel ex ore Dei rectè per-
 cepit, constat sibi & consentit. Itaque
 Paulus fidem describens electorum
 Dei, vocat agnitionē veritatis, quæq;
 sit illa veritas, mox subiicit: quæ est se-
 cundum pietatem in spe vitæ æternæ,
 quam

quam promisit is, qui mentiri nequit ante secula, patefecit autem per prædicationem suis temporibus, &c. - Ex hoc igitur axioma seu ætemate Theologico, quod lege creationis, anticipationeq; naturæ audientiam sermoni diuino debitam postulat, fides quamlibet adhuc tenera, & ante rationē inchoata verum esse statuit, quicquid Deus dixit, etiamsi nulla ratione fulciatur: nec metuit, ne veritas verbi Dei nullo proprio robore innixa, ab eis quos fulcire debet, fulcienda esse videatur: sed quia semel certo persuasa est, nusquam ita sufficienter & abundè, vt in literis sacris, quæ ad veram sapientiam, pietatem, iustitiam & perfectam foelicitatē pertinent, inueniri: ibidem nimirum nec alibi vsquam veritatem inuestigat.

Porro fides in inquirendo sedulam diligentiam cum prudentia adhibere debet, iuxta mandatum Domini, ne pro auro & argento orichalcum, stannum, scoriam inde eruat. Id quod Iohannes Chrysostomus aptissima similitu-

*Augustin.
de utilitate
credend.*

militudine ostendit, inquisens: Qui
 metalla fodere aggreditur, artis igna-
 rus, auri venas non inuenit, sed con-
 funditur, & laborem subit in cassum:
 ita qui diuinarum scripturarum or-
 dinem non intelligunt, qui earum
 proprietates, qui leges non disqui-
 runt, sed omnia ad verborum sonum
 accipiunt, aurum terræ confunden-
 tes, nunquam reconditum in his the-
 saurum assequuntur.

Sanè quando vetamur cuius spi-
 ritui credere, & contra iubemur, spi-
 ritus an ex Deo sint, discernere, pro-
 bare omnia, & quod bonum est, te-
 nere, à Pseudopphetis omnis gene-
 ris cauere: nihil istorum citra Elen-
 thum & veri falsique delectum fieri
 posseliquet. Et rectè Augustinus ait,
 quū dicitur, quod credatur, nisi quod
 dicitur, intelligatur, credi non potest.
 Intelligenda sunt ergo dicta vt cre-
 dantur, quæ dici potuerunt: creden-
 da autem quæ dici potuerunt, vt in-
 telligantur, quæ dici non possunt. Est
 enim quædam intelligentia rerum
 ineffa-

ineffabilem, in qua post hanc vitam
 semper manebitur. De hac Augusti-
 nus dictum Propheticum accipit, nisi
 credideritis, non intelligetis. Sed &
 de Catechizandis rudibus idem scri-
 bens, monet catechizandum, ut si
 quid in scripturis audiat, quod car-
 naliter sonet, etiamsi non intelligit,
 credat tamen spirituale aliquid signi-
 ficari: quo nomine laudat Augusti-
 nus duodecim Apostolos, manentes
 apud Christum, quum multi reliquo-
 rum discipulorum offensi concione
 de manducatione carnis ipsius, Chri-
 sto relicto non amplius cum eo am-
 bularent. Quamuis enim duodecim
 æquè ac reliqui fortasse tum tempo-
 ris nōdum exactè intelligebant, quid
 sibi Christus vellet, quemadmodum
 & ad multa alia obstupescerent sus-
 spendebantur, donec plenius per spi-
 ritum sanctum de omnibus erudi-
 rentur: tamen crediderunt, Christi
 sermonem non esse de nihilo, neque
 cogitarunt tam absurda de Christi
 carne & sanguine, ut cæteri dicentes,
 quomodo

utrumque certè in hac controuersia
 efficere, vt & meam mentem confir-
 mare, & è dubitatione euoluerem,
 modis omnibus sum conatus, nescio
 an alijs etiam consecutus videbor.

Quocirca si fortè homini nasuto
 inscriptio Elenchi magnificentior,
 quàm pro re, deteriore quàm pro
 expectatione euentum sortiri puta-
 bitur: reminiscatur velim in hac tan-
 ta rerum humanarum fragilitate, ni-
 hil quod omni ex parte sit beatum re-
 periri, sed satis esse aliquò prodire te-
 nus, si nō datur ultra. Vtrūq; ceciderit,
 mihi ad veniam (dicere non ausim
 gratiam) apud bonos & pios prome-
 tendam sufficiet, quod in re magna
 & ardua pro virili laborare studui. In
 quo si vltima primis non responde-
 rit: nihilominus honestum est, pri-
 ma sequentem in secundis tertijsque
 consistere. Maluissem tamen aliquem
 excellentis ingenij & iudicij virum
 (quales hæc complures fert ætas) hanc
 operam Ecclesiæ nostrorum tempo-
 rum præstare etiã in posterum, quod

E

haud

haud dubiè maiori cū laude ac fructu
 præstare quispiã potuisset. Quando-
 quidem verò vnicuiq; sui consilij ratio
 cōstat optimè, vt meū non est, quen-
 quam eo nomine in eufare: ita nec de-
 beo vlli ea in re modum præscribere.

Rationem porrò ac viã in hac tra-
 ctatione eam tenere & sequi maximè
 placuit, quam ἀναλυτικὴν vocāt, q̄ cum
 demōstrationibus est apta, tum ad rē
 præsentē omnium accōmodatissima
 est visa, quia ductū Spiritus sancti in
 scriptura sacra quàm proximè attingit.

Apostolus Christo dilectus discre-
 tionem Spirituum quam efflagitat,
 ad hunc modū per Antithesin facere
 docet: Omnis Spiritus, qui cōfiteretur
 Iesum Christum in carne venisse, ex
 Deo est: & omnis Spiritus, qui negat
 Iesum Christum in carne venisse, ex
 Deo non est, &c. Moses ex Decalogo
 format hominum iudicia de quali-
 bet doctrina, Prophetica, somnijs, si-
 gnis & prodigijs: Christus ipse tam
 dogmata quàm mores certis regulis
 præscriptis examinari præcipit. Et
 quod

quod huic causæ non modicū seruit, Christus obuiam iturus scandalo ex manducatione suæ carnis perperam accepta orto, meminit ascensus filij hominis in cœlum, vt corporalē cogitationem ab auditoribus auelleret, quemadmodum Athanasius & Augustinus apertissimè testantur. Similiter Dominus mentione secundi aduentus sui ad iudicium iniecta, coarguit eos qui post ipsius ex hoc mundo discessum, vel Messiaë personam & officium mentiendo, vel carnalena etiam veri Christi præsentiam iactando seducturi erant multos splendidis verbis: Ecce hîc Christus, ecce illic dicentes. Contra quos argumentum allatum à reditu Christi ad iudicium petitum, claudicaret, elumbéq; foret, si ante illud tempus Christus secundum carnem nobis adesset.

His & similibus exemplis adductus ego, regulas sanæ doctrinæ & fidei tanquam prima principia & fundamenta futuræ κατασκευῆς præmitto. Quibus postea sequentia superstruo,

& iuxta leges conclusionum applico-
 ut si conveniant, cōsentanea veritati
 habeantur, sin discrepant, scū. dissenti-
 tanea repudientur.

LIBER PRIMVS

**DE REGVLA SANAE DO-
 CTRINAE ET FIDEI IN R**

*Eucharistica ad discernendum aucto-
 ritatem, apprimē nes-
 cessaria,*

CERTAM esse quandam sangui-
 nis dei regulam, ad quam omnis
 sacramentorum & sanctarum scriptu-
 rarum sapiens, vera, sobria, minimē
 coacta quadret expositio, Augūsti-
 nus multis locis iudicat: Contra ad-
 uersarium Legis & Prophetarū dicitur.
 cap. 9. recitatis ex Paulo allegoricis
 aliquot veteris scripturae interpreta-
 tionibus, quibus per comparationē
 non apponit eandem quoniam,
 dominus assenerat, tuam se nobis car-
 nem manducandam, bibendamque
 sanguis

anguinem dare, recta subiicit hanc
 uniuersalem notam: atque in omni-
 bus sanctis scripturis secundum sanctæ
 fidei regulam figuratè dictum vel fa-
 ctum si quid exponitur, de quibus-
 libet rebus & verbis, quæ sacris pāgi-
 nis continentur, expositio illa duca-
 tor, non aspernanter, sed sapienter
 audiamus.

Quæ iam ista regula sit, expedit an-
 te omnia perscrutari & perpendere.
 Quomodo enim aliās probam scri-
 pturæ explanationem, ab adulterina
 agnoscemus, nisi ad aliquem veluti
Σόλωνος & lapidem Lydium singula
 examinantes, cuius quidq; monete
 sit explorauerimus.

Principio constat hoc quidem in-
 ter optimos quosq; diuinæ veritatis
 inquisitores, solos libros Canonicos
 scripturæ sacre, præ cæteris omnibus
 hoc honore censi, & singulari qua-
 dam prærogatiua istam appellationē
 mereri, vt instar canonis habeantur,
 cuius applicatione quæuis hominū
 cogitata, dicta factaque dijudicentur.

Vnde non desunt, qui existiment legem ipsam Hebræis לְוַיְהִי tanquam amussim, directoriam virgulam, seu perpendiculam nominari.

Cùm autem huic quamlibet diuino canoni per varios abutētium motus & affectiones simile ferè quippiã accidere quotidie experiamur, quale quid de plumbea Lesbiorum regula ad quamlibet figuram flexibili apud Aristotelem legitur, vt simulac quis tria vel quatuor vel ad summũ quinque verba è scriptura producta, opinionioni suę stabiliendæ, quomodocunque accomodarit: arbitretur statim consentanea se sanæ fidei sentire ac dicere. Tutissimum est, si è latissimo sanctarum scripturarum campo, regula illa sanæ fidei intra certos quosdam cancellos & limites concludatur, & paucissimis evidentissimisque, quoad fieri potest, verbis comprehendatur. Oportet autem, vt illa sit vniuersalis & communis omnium temporum, nec rebus solùm præteritis aut præsentibus, sed & futuris conueniat,

niat, & (quod Aristoteles in legibus rectè positus commendat) definiat exactè, quæ suo ambitu continet, quàm minimū verò dubij coniecturæ humanæ relinquat.

Sic videmus Mosén, Prophetas, Christum & Apostolos ex omni faragine tot diuersissimarum legum, duobus mandatis charitatis summam cõplexos esse, quicquid vnquam vel vspiam Deus à mortalibus præcipuè requisivit. Quoties igitur humana curiositas, hypocrisis, superstitio, Idololatria nunc suos quosdam fictios cultus & traditiones sectari, vigere, obtrudere: nunc ceremonias etiam à Deo traditas (fide, pietate, misericordia neglectis) vsurpare cœpit: ibi Deus cõtra per sinceros veritatis præcones semper haud obscure significauit, timorem sui, charitatem proximi, iudicium & misericordiam pluris esse sibi quibuscunque oblationibus & sacrificijs.

Paulus profectò præscribens Timotheo formam veræ pietatis, tribus

verbis rem omnem absoluit, dicens:
 Finis præcepti est charitas ex puro
 corde & conscientia bona & fide non
 ficta, quem imitatus Augustinus, hæc
 tria sunt, ait, quibus & scientia omnis
 & prophetia militat, fides, spes, cha-
 ritas; ac protinus homo fide, spe, cha-
 ritate subnixus, eaque inconcussè re-
 tinens, dummodò ad ista tria omnem
 intellectum diuinarum scripturarum
 referat, iubetur ab Augustino securus
 ad sacrorum librorum tractationem
 accedere.

E rebus iam dictis idem auctor mō-
 dum inueniendæ loquutionis in sa-
 cris literis propriæ an figurata sit,
 demonstrat istis verbis: Iste omnino
 modus est, vt quicquid in sermone
 diuino, neque ad morū honestatem,
 neque ad fidei veritatem propriè re-
 ferri potest, figuratū esse cognoscas.
 Morum honestas ad diligendū Deum
 & proximum; fidei veritas ad cogno-
 scendum Deum & proximum perti-
 net; spes autem sua cuique est in con-
 scientia propria, quemadmodum se
 sentit

sentit ad dilectionem Dei & proximi,
cognitionemque proficere.

Porro in exquirenda sanæ fidei re-
gula duplex sese offert consideratio,
prior rerum ipsarum, posterior signo-
rum, quæ notæ sunt rerum. Quo in
genere verba principatum obtinent,
quibus literæ & scripturâ proximo
gradu iunguntur, & sacramenta, quæ
sunt quasi visibilia verba.

In rebus duplex spectatur veritas,
prima sententiarum, altera cōnexio-
num: illa per se ipsam valet, inq; libris
Ecclesiasticis inuenitur: Hæc vim suâ
ex consecutione acquirit. Veris enim
sententijs, quæ incertæ
vera connexionione iunguntur, etiâ ipsæ
certæ fiant necesse est: & vice versa
cum falsum est quod consequitur,
necesse est, ut falsum sit, quod præ-
cedit.

Cum utraq; veritate oportet, con-
ueniant & consentiant Dei verbum,
scriptura sacra & sacramenta. Sunt
enim signa omnia tam visibilia, quam
invisibilia & scriptilia in hoc reperta

& diuinitus instituta, vt hominib' ser-
uiant, ad cognitionē & dilectionem
tui rei, qua fruētes beati existimus,
tui rei, quæ nobiscum ea re frui po-
test. Hoc vt nosceremus atque posse-

Augustin.
libr. 1. de
doctrina
Christiana
124.

mus (ait Augustinus) facta est tota pro-
salute nostra per diuinam providen-
tiam dispensatio temporalis, qua de-
bemus vti, non quasi mansoria qua-
dam dilectione atq; delectatione, sed
transitoria potiùs tanquam viæ, tan-
quam vehiculorum, vel aliorum quo-
rumlibet instrumentorum, vt ea qui-
bus ferimur propter illud, ad quod fe-
rimur, diligamus. Rerum autem tres
gradus constituit idem Augustinus:
primo loco ponit res propter se ex-
petendas, quibus solum fruendum
est, & quæ perpetuo amore sibi inhz-
rentes beatos efficiunt. In hoc genere
sola censetur sancta & indiuidua Tri-
nitas: vnus Deus Pater, Filius, & Spi-
ritus sanctus. Secundo loco recenset
eas res, quibus vtimur, & ad beatitu-
dinem tendendo adiuuamur, vt ad
illas, quæ nos beatos faciunt, perue-
nire,

nire, atque his inhærerè possimus. In-
ter vtrumque genus rerum nos versa-
mur, qui illis partim fruimur, partim
vtimur. Quod si ergo eis, quibus vtē-
dum est, frui voluerimus, impeditur
curfus noster, & aliquando etiam de-
flectitur, vt ab his rebus, quibus fruē-
dum est, obtinendis, vel retardemur,
vel etiam reuocemur, inferiorū amo-
re præpediti. Porrò res proximè post
sanctam Trinitatem beatitudinē no-
stram adiuuātes, sunt fides, spes, cha-
ritas, quibus excitandis, cōfirmandis,
augendis & cōseruandis in nobis di-
uinitus instituta & comparata sunt,
Dei verbum, scriptura & sacramenta.
Nihil ergo in his aliud appetamus,
quàm voluntatem Dei de rebus ante-
dictis inuenire.

Voluntas verò Dei, de fide, spe, cha-
ritatēque à nobis flagitatis, perpetuo
eadem & sui similis manet, etiamsi si-
gna varientur aut mutentur. Itaque
licet diuersa signa sint verbum Dei,
sonans scriptura & sacramenta, quia
Verbum per aures, Sacramenta per
oculos

oculos & reliquos sensus Dei voluntatem hominibus insinuant, literas voces transcūtes, & mutas oculis absentium ostendunt, vt & hinc voluntas & sententia dicentis, siue scribentis perspiciatur: tamen res ipsa propterea diuersæ non sunt. Nec omnia sacramenta nouam aut aliam à verbis & scriptura, sed prorsus eandem fidem, spem, charitatem suggerunt aut postulant. Ceterum nec illud mutat Dei voluntatem, quòd verba scripturæ sacræ aliàs propriè, aliàs figuratè posita noscuntur. Nam si propriè sonant verba, communem illam & Catholicam fidem, spem, charitatem, tunc non sunt ad alia referenda, quasi figuratè dicta sint: cum verò sensus verborum diuinorum ad proprietatem acceptus absurdus est, nec potest propriè vel ad morum honestatem, vel ad fidei veritatem referri: quærèdum est utriusque, num fortè illo vel illo tropo dictum sit, quod non intelligimus, & tam diu diligentè consideratione versandum, quòd legitur, donec ad regnum chari-

caritatis interpretatio perducatur.
 Ex his, quæ hæcenus dicta sunt, col-
 liqui potest, in regula sanæ fidei con-
 stituenda, primam rationem feruam
 esse habendam, secundam verborum
 & reliquorum signorū, quæ omnino
 rebus respondere debent, à quibus si
 differant aut discrepent, certissimū
 ranc est, voluntatem Dei in verbis &
 signis nondum teneri: vt tamen & rei
 significata & sermoni quoq; diuino
 sanæ constet ratio & integritas, ante
 omnia talis eruaturs verbis Dei sen-
 sus, qui sit fidei, spei & caritati con-
 sentaneus non contrarius. Deinde
 reddatur causa cōuersæ loquutionis.
 Virumque demonstramus exemplis.
 Augustinus contra Manichæos, Om-
 nes, inquit, qui spiritualiter intelli-
 gunt scripturas, non membra corpo-
 rea, p̄ oculos, aures, manus Dei, intel-
 ligunt, sed spirituales potentias acci-
 pere didicerunt. Et rursus: Quod ma-
 nibus corporalibus Deus de limbo fin-
 xerit hominem, nimium puerilis est
 cogitatio: ita vt si hoc scriptura dixit,
 ser,

set, magis eum qui scripsit, translato
 verbo vsum credere deberem⁹, quam
 Deum talibus membrorū lineamen-
 tis determinatum, qualia videmus in
 corporibus nostris: Sed pro potestate
 & virtute Dei positum huius membri
 nomen, quis vsque adeò desipit, vt nō
 intelligat.

Idem super formulis scripturæ, co-
 lumba est Spiritus sancti, petra erat
 Christus, sic scribit: Illud in his maxi-
 mē cauendum est, ne cuiquam Dei
 natura vel Patris, vel Filij, vel Spiritus
 sancti commutabilis & conuertibilis
 esse credatur. Nec moueat, quòd ali-
 quando res, quæ significat, nomen
 eius rei, quam significat, accipit. Spi-
 ritus sanctus dictus est corporali spe-
 cie tanquam columba descendisse &
 mansisse super eum. Sic enim & petra
 Christus, quia significat Christum.

In quibus exemplis videmus, Au-
 gustinum primam rationē habuisse
 rerum, secundam verborū: quoniam
 enim veritati fidei repugnaret, si De⁹
 propriè & simpliciter diceretur ha-
 bere

bere manus, pedes, oculos, brachia,
& alia eiusmodi membra. Ideò fidei
veritas postulat & cogit nos in tali-
bus loquutionibus à proprietate ver-
borum discedere. Deinde vt nihilo-
minus sermonis genus sibi constet,
non pudet Augustinum rationem à
Grammaticis & Rethoribus figura-
tarum loquutionum mutuari.

Haud aliter nos & fidei veritate &
morum honestate adducti, imò co-
acti sumus, literalem sensum verborū
Christi in Cœna Domini omittere &
spiritualem amplecti. Primum enim
dictat fidei veritas, nullam rem inani-
mam, esse verum, naturale, & viuum
corpus Christi: panis verò & vinum
res iunt inanimæ. Ergo nec panis est
viuum Christi corpus, nec vinum est
sanguis verus & viuus substantialiter.
Itē quæ corruptioni etiamnum sunt
obnoxia, ea nequeūt esse realiter cor-
pus & sanguis Christi, quia Christus
semel mortuus, nō moritur amplius.
At panis & vinū Eucharistiæ abeunt
in ventriculum, & decocta egeruntur
per

per oculos meatus naturæ, quod testatur Origines in 15. cap. Matthæi. Sed hoc nefas esset de corpore & sanguine Christi cogitare, nedum dicere. Quare necessariò sequitur, panem & vinum non esse substantialiter sine realiter corpus & sanguinem Christi. Quod autem honestati morum repugnet literalis sensus de orali manducatione corporis Christi, August. lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 16. sic ostendit: Si præceptiua locutio est aut flagitium aut facinus vetans, aut utilitatem, aut beneficentiam iubens, non est figurata: si autem flagitium aut facinus videtur iubere, aut utilitatem aut beneficentiam vetare, figurata est, Nisi manducaveritis, inquit, carnem filij hominis, & sanguinem biberitis, non habebitis vitam in vobis, facinus vel flagitium videtur iubere. Figura est ergo, præcipiens passioni Domini esse communicandum, & suaviter atque utiliter recordandum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit.

Hisce

Hisce tantis & tam iustis causis mō-
 ti, verborum etiam Domini veritati
 & stabilitati medemur ratione non
 tantum in vita communi & rebus vul-
 garibus vsitata, verum etiam in mul-
 tis sacrae scripturae locis obseruata, vbi *Augustinus*
 imaginatis rebus verarum rerum no- *de mirabilibus scrip-*
 mina saepe adscribuntur: quomodo *tura. lib.*
 & virga Moſis in similitudinem ser- *2. cap. ita*
 pentis imaginata, & phantastica illa
 maiorum serpentum in Aegypto, &
 ille aeneus serpens nominatur. Duo
 quoque Cherubim pro similitudine
 obumbrate propitiatorium nūcian-
 tur: Cum haec omnia non ipsa rerum
 veritate, sed pro similitudine ista no-
 mina recipiant: ipsae tamen scripturae
 sine vlla incertitudinis regula, quasi
 res veras hic nominatim ponunt. Qui-
 bus verbis Augustinus calumniam
 aduersariorum retundit, vociferantiū
 vanis clamorib⁹ ratione à nobis vsur-
 para, totam scripturam incertam red-
 di & deformari. *supra dicitur, ita*
 Quoniam verò non est satis, litera-
 lem verborū Christi sensum, vt à fide,

spe, charitatēque alienum repudiare,
 nisi contrariū de spiritali eorundem
 verborum interpretatione doceatur:
 opere pretium est, vt deinceps probe-
 mus nostram sententiam de Eucha-
 ristia, & veritati sententiarum, id est,
 fidei Catholicæ, spei nostræ de æterna
 beatitudine, charitati tum Dei erga
 nos, tum nostræ erga illum, & inter
 nos mutæ, & veritati connexionū,
 & verbo Dei per omnia, & naturæ,
 analogiæque omnium sacramento-
 rum esse consentaneam. In quo Deus
 largiatur nobis suum spiritum, qui
 nostras cogitationes de diuinis rebus
 ad gloriam sui nominis dirigat, & ca-
 lamum moderetur, ne quid affecti-
 bus indulgentes scribamus, quod æ-
 ternæ veritati in vilo detrahat, Amē.

DE VERITATE SENTEN-
 TIARVM IN RE EV-
 CHARISTICA.

Iohan. 17. **D**ominus noster Iesus Christus
 interpellans pro discipulis, &
 toto

toto credentium grege patrem, inter *Iohan. 17.*

alia sic orat: Sanctifica eos in veritate
tua: Sermo tuus veritas est. Cùm igitur
Ecclesiastes Salomonis vna sen- *Ecclesi. 6.*

tentia, & recte quidem, omnes om-
nium opiniones felicitatem homi-
nis extra Deum quærentes, aut po-
nentes, vanitatis damnet, & vt falsas
& perniciosas reprobet: meritò etiã

præfertur Dei verbũ reliquis doctri-
nis & scriptis omnibus, vel hoc solo
nomine, quod nusquam alibi, quàm
in scriptura sacra, sapientiæ diuinæ
atque æternæ veritatis inueniatur.

Vnde & Apostolus in Ecclesia nihil *1. Petr. 4.*

aliud, nisi vocem æterni Dei sonare
vult, quando sic præcipit: Si quis lo-
quitur, vt eloga Dei loquatur. Quo-

ties ergo de veritate & sapientia in-
fallibili quæstio incidit, curramus ad
fontem illum viuum scripturarum,
ac inde hauriamus, quantum opus sit
& sufficiat siti nostræ leuandæ ac re-
stinguendæ.

Gloriabantur quidem Iudæi lege
& verbo Dei, scriptis inquam Moïsis & *Roma. 2.*

- Prophetarum, in quibus videbantur sibi vitam æternam habere, profitebanturque se Dei voluntatem scire: quia verò factis negabant, abominabiles Deo facti sunt. Verbū verò Dei æstimandum est magis virtute, quam sono: quippe multis dicētibz Christo, DOMINE, Domine, responsurus est Christus in illo die, non noui vos, cū tamen testetur Apostolus, **2, Cor, 12.** neminem posse dicere Dominū esse Iesum, nisi per Spiritum sanctum. Sed hæc confessio, si verbo tenus fieri intelligenda est, tunc non nudus verbi sonus, sed & sensus & virtus coniunctim cum verbo accipitur: stulta verò est iactantia literæ mortuæ, & à Spiritu, & genuino sensu separata.

Quemadmodū Iudæi scripturam sibi viuificam esse putabant, sed absq; viuificante Spiritu, & iusta eius intelligētia, quum in hunc finem & vsum scriptura diuinitus destinata esset, vt vita æterna in illa quæreretur. Quoniam autem non vbiq; in superficie scripturæ, mens scripturæ inuenitur, opus

opus est scrutinio, ut ne, quod in profundo latet, nobis remaneat absconditum. Si quis ergo verbum Dei neglectum audiens, aut scripturam obiter quasi in transcurso, & superficie incipiens, mox sanctam illam veritatem se tenere, & percepisse arbitretur, is fallit seipsum, lucem vitæ, quæ illic continetur sibi obscurans & prefoeans. Nec putandus est talis debitum honorem deferre Dei verbo, qui hærens in cortice literæ, seu nuda voce, ad medullam & nucleum eius, intellectu non penetrat. Et rursus non mox a verbo Dei & scriptura recedere censendus est, qui omisso literæ cortice, thesaurum diuinæ mentis ibi reconditum inquit aut ostendit.

Hæc necessariò præmittenda fuerunt hoc loco, propter inanem ostentationem, & accusationem eorū, quidam sese titulo verbi diuini venditant, suas opiniones nomine veritatis regentes & ornantes, simul in suspicionem contempti, corruptique verbi diuini adducunt alios, qui cor-

ruptelas eorum non admittunt. Veritas igitur sententiarum iuxta Dei verbum expēdendarum cernitur potissimum in Catholica fide, solida spē & sincera charitate. Ad quæ tria, si nostram de Eucharistia doctrinam se referre monstrauerimus, licet aduersarij pergant eam calumniari & damnare, persistabit illa tamen inuiolabilis aduersus omnem calumniatorum morsum.

DE VERITATE FIDEI CATHOLICAE IN EUCHARISTIA.

Dicturi de fide Eucharistiae, non tantum historicam seu narrationis fidem requirimus, qua verè dicta factaq; à Christo esse credamus, quæcunq; à narratoribus Euangelij commemorantur in vltima illa Cœna à Domino esse dicta, gesta, nobisque ad obtemperandum pposita. (Quis enim vel de minimo istorum apice dubitet?) sed ne eiusmodi quidē fidem implicitem

citam (aut quomodocunq; eam vocare libet) in Eucharistiæ negotio statuimus, quæ verbis Christi vel prorsus non intellectis, vel perperam intellectis habeatur. Reperiunt enim, qui laudi sibi duci velint, qualæcunq; credulitatem verbis Christi adhibitam, dicentes simpliciter se credere Domino, eiq; permittere verborum mysteriorumque suorum veritatem: contra quos tenendum est, eos qui *1. Cor. 10.* nō dijudicant, vel discernunt corpus Domini à vulgari & p̄fano cibo, neq; sano iudicio expendunt sacri illius cibi usum, non immeritò reprehendi ab Apostolo.

Nec verò illiusmodi fidem probamus, quæ verbis Cœnæ Dominicæ ullam rei nouitatem aliam præter Sacramenti institutionem, vel in ipsam rerum naturam, vel in religionem veram putet esse inuectam: quasi Christus peculiare quippiam in usu Cœnæ, quod aliàs non fuerit creditum, credi à nobis postulet. Sed nostri cōsiliij est demonstrare, quantum mo-

menti Eucharistia ad antiquam illam
 & iam antea receptam fidem in no-
 bis excitandam, confirmandam, con-
 seruandam & augendam afferat: quæ
 quidem antiqua fides, si cæteris pijs
 hominibus ab initio mundi ad Chri-
 sti vsq; aduentum in carnem sufficere
 ad salutem potuit: non video, cur
 nos ea minus contenti adhuc aliam
 præter illam ipsam desideremus. Ve-

Ephes. 4.

ra & sana fides hoc imprimis habet
 proprium, vt sit vna & Catholica, at-
 testante Apostolo: Vna fides, vnum
 baptisma, vnum corpus, & vnus Spiri-
 tus, quemadmodum & vocati estis in
 vnam spem vocationis vestræ. Item,

1. Cor. 4.

cùm habeamus eundem spiritum, iu-
 xta illud, quod scriptum est: Credidi,
 & ideò loquutus sum. Et nos credi-
 mus, quapropter & nos loquimur.
 Hinc colligit Augustinus, etiam anti-
 quos iustos, quicunq; ante aduētum
 Christi in carnem, esse potuerunt, nō
 nisi per eandem fidem esse liberatos,
 per quam liberamur & nos, fidem sci-
 licet incarnationis Christi, quæ illis
 futura

futura prænuntiabatur, sicut à nobis facta annuntiatur. Et quia tempore veteris Testamēti velabatur, tempore noui Testamenti reuelabatur: ideò eius Sacramenta variata sunt, vt alia essent in veteri Testamento, alia in nouo, quum fides varia non sit, sed vna sit.

Idem longè adhuc clarius, Ante aduentum, inquit, Domini nostri Iesu Christi, quo humilis venit in carne, præcesserunt iusti, sic in eum credentes venturum, quomodo nos credimus in eum, qui venit: Tempora variata sunt, nō fides, quia & ipsa verba pro tempore variantur, cum variè declinātur: alium sonum habet, venturus est, alium sonum habet venit: mutatus est sonus, venturus est & venit: eadem tamen fides vtrosq; coniungit, & eos, qui venturū esse, & eos, qui eum venisse crediderunt: Diuersis quidem temporibus, sed vtrosq; per vnum fidei ostium, hoc est, per Christum videmus ingressos. Nos credimus, Dominum nostrum natum ex

45. tracto
in Iohann.

virgine venisse in carne, passum esse,
 resurrexisse, in cœlum ascendisse: con-
 tum hoc, sicut verba auditis præteriti
 temporis, impletum esse iam credi-
 mus: in eius sunt fidei societate no-
 biscum & illi patres, qui crediderunt
 de virgine nasciturum, passurum, re-
 surrecturum, in cœlum ascensurum.
 Illis enim ostendit Apostolus, ubi ait,
 Habentes eundem Spiritum fidei, sicut
 scriptum est, Credidi propter quod
 locutus sum, Propheta dixit, Credidi
 propter quod locutus sum: & Apo-
 lus dicit, Et nos credimus propter quod
 & nos loquimur. Ut scias autem, quod
 vna sit fides, audi dicentem: habentes
 eundem Spiritum fidei & nos credi-
 mus. Sic & alio loco: Nolo vos, inqt,
 fratres ignorare, quod patres nostri
 omnes sub nube fuerunt, & omnes
 mare transierunt, & omnes in Mose
 baptizati sunt in nube & in mari, &
 omnes eandem escam spiritualem
 manducauerunt, & omnes eundem
 potum spiritualem biberunt. Mare
 rubrum significat baptismum, Moses
 duxor

1 Cor. 10.

ductor per mare rubrum significat
 Christum, populus trāsiens significat
 fideles. Mors Aegyptiorum significat
 abolitionem peccatorum: in signis
 diuersis eadem fides: si in signis di-
 uersis, quomodo in verbis diuersis? quia
 verba sonos mutant per tempora, &
 utiq; nihil aliud sunt verba quàm si-
 gna. Significando enim verba sunt:
 Tolle significationē verbo, strepitus
 inanis est. Significata sunt ergo om-
 nia. Nunquid non eadem credebant,
 per quos hæc signa ministrabantur?
 Per quos eadem, quæ credimus, Pro-
 phetata prænuntiabātur? Utiq; crede-
 bant, sed illi ventura esse: nos autem
 venisse. Ideò autem sic ait, eundē po-
 tum spiritualē biberunt: sic spiritualē
 eundem, nam corporalem non eun-
 dem. Quid enim illi bibebant? Bibe-
 bant de spiritali sequente petra: pe-
 tra autem erat Christus. Videte ergo,
 fide manente, signa variata: ibi petra
 Christus, nobis Christ⁹ quod in altari
 ponitur: & illi pro magno sacramēto
 eiusdē Christi biberunt aquā p̄fluen-
 tem

Lib. 9.
cap. 16.

tem de petra. Nos quid bibamus, no-
runt fideles. Si speciem visibilem in-
tendas, aliud est, si intelligibilem si-
gnificationem, eundem potum spiri-
tualem biberunt. Quotquot ergo il-
lo tempore crediderunt vel Abrahæ,
vel Isaac, vel Iacob, vel Mosi, vel alijs
Patriarchis alijsque Prophetis Chri-
stum prænunciantibus, oues erant.
Agens idem Augustinus aduersus ca-
lumniosam imperitiam Fausti Mani-
chæi, demonstrat quanto errore deli-
rent, qui putant, signis sacramentisq;
mutatis, etiam res ipsas esse diuersas,
quas ritus Propheticus prænuntiavit
promissas, & quas ritus Euangelicus
annuntiavit impletas: aut qui cen-
sent, cum res eadem sint, non eas alijs
sacramētis annuntiari debuisse com-
pletas, quam his, quibus adhuc com-
plendæ prænuntiabantur: si enim so-
ni verborum, quibus loquimur, pro
tempore commutantur, eademq; res
aliter enūtiatur facienda, aliter facta,
sicut ista ipsa duo verba, quæ dixi, fa-
cienda & facta, nec paribus morarum
inter-

interuallis, nec iisdem vel totidem li-
 teris syllabisue sonuerunt. Quid mi-
 rum, si alijs mysteriorum signaculis,
 passio & resurrectio Christi futura,
 promissa est, alijs iam facta annuncia-
 tur: quando quidem ipsa verba, fu-
 turum & factum, passurus & passus,
 resurrecturus & resurrexit, nec tendi
 æqualiter, nec similiter sonare potue-
 runt? Quid enim sunt aliud quæque
 corporalia sacramenta, nisi quædam
 quasi verba visibilia, sacrosancta qui-
 dem, veruntamen mutabilia & tem-
 poralia? Deus enim æternus est: nec
 tamen aqua & omnis illa actio cor-
 poralis, quæ agitur cum baptismus &
 fit & transit, æterna est. Vbi etiã rursus
 illæ syllabæ celeriter sonâtes & trans-
 euntes, cum dicitur Deus, nisi dicantur,
 non cõsecratur: Hæc omnia fiunt
 & transeunt, virtus tamẽ, quæ per ista
 operatur, iugiter manet, & donum
 spirituale, quod per ista insinuatur,
 æternum est. Ex tot & tam claris te-
 stimonijs firmiter colligitur, vnã
 perpetuò fidem, & res fidei obiectas,
 hoc

Augustin. hoc est, per verbum & sacramenta s.
libr. 3. de significatas, easdem omnibus tempo-
doctrina ribus esse oportere. Scripturam etiam
Christias sacram, siue præteritorum narratione,
na, ca. 10. siue futurorum prænuntiatione, seu

Augustin. non nisi vnā Catholicam fidem asse-
quæst. Eu rerē: adeoq; ipsam societate fidelium
ang. lib. 2. congregatorum, doctrina vel per sa-
cap. 40. cramenta imbutam, vel per sermonē
 sonātem atq; lectionem catechizatā,
 appbando inuicem atq; cōmunican-
 do, verē fidei consensum in omnibus,
 quæ dicuntur verbis vel signantur sa-
 cramentis, tanquam vnā speciem
 veri coloris, sanitatis fidei certissimū
 signaculum obducere.

Quemadmodū ergo vnā est sancta
 Ecclesia catholica sanctorū cōmunio
 ab initio mundi ad finem vsq; super-
 structa vnico fundamento (p̄ter quod
 nemo aliud potest ponere) nempe
 summo angulari lapidi Iesu Christo,
 qui ex vtrisque fecit vnum & intersti-
 tium maceris diruit: vnde & Iesus
 Christus dicitur fuisse heri, esse hodie,
 & in

& in secula futurus: item agnus ab
 origine mundi immolatus. Ita quoq;
 oportet, vt sit vna Sanctorum omniū
 de Christo, & de reliquis æternæ veri-
 tatis capitibus fides & sententia: si
 enim Christus æquè omnibus ad sa-
 lutem est necessarius: sanè quæ neces-
 sitas nos hodie cōpellit ad Christum
 confugere, eadem adegit veteres, vt
 fiduciam suam in illum eundem pro-
 missum collocarent. Vtrumq; nos in
 vsu Eucharistiæ credimus & profite-
 mur, primum per famem ac sitim iu-
 stitiæ à conuiuis mensæ Dominicæ
 ante omnia requisitum, nostram in-
 digentiam & defectiōnē ex originali
 peccato attractā agnoscimus: quam
 nostrā inopiam & miseriam quò magis
 perspiceremus, lex Dei lata est, quæ &
 cognitiōnē peccati & iræ diuinę pro-
 pter peccata magnitudinem insinua-
 ret: quibus benè cognitis, tantò libē-
 tius Dei misericordiam & gratiam in
 Christo præstitā & oblatam amplexa-
 remur. Ideo palàm & ingenuè agno-
 scimus nos neq; dū hanc vitā tēpora-
 riam

rium degimus, nostris viribus iuste
 sancteque viuere, neque post hanc vi-
 tam nostris meritis ad æternam bea-
 titudinem peruenire posse. Hinc ad-
 moniti & excitati ad Christum accur-
 rimus, vt ab eo ceu perenni fonte, sa-
 pientiam, iustitiam, sanctitatem, &
 summam felicitatē hauriamus: qui
 alter est gradus cognitionis fidei Eu-
 angelio propositus. Quoties igitur
 fideles mensam dominicā accedunt,
 fidem hanc suam & de seipsis & de
 Christo non tantum intus in animo,
 tanquam in sede fidei propria conti-
 nent, sed eandem etiam foris (quan-
 tum quidem ab hominibus coram
 hominibus fieri potest) ore testantur
 ac proferunt, iuxta illud Apostoli
Rom. 10. Corde creditur ad iustitiam, ore fit
 confessio ad salutem. Oris autē con-
 fessio cum ex fide cordis tāquam fru-
 ctus ex radice progerminet, non po-
 test nec debet statuere alia, quā fide
 ipsa. Confessionem oris dico non
 eam solummodo, quæ verbis expres-
 sis Christum Dominum & Seruatorē
 suum

suum prædicat: sed eam quoque oris
 confessionem appello, quando pius
 homo, Christi obediens mandato,
 mysteria sumit corporis & sanguinis
 Domini. Nam & hîc quamlibet ta-
 cens manifestè facto ipso prodit, se
 appetere Christum iustitiã nostram
 longè ardentius, quàm vel homo fa-
 melicus panem & cibum, vel sitibun-
 dus vinum & potum appetat. Certè
 Augustinus inquit: Si est negatio per
 facta, fit & confessio per facta. Paulus
 quoque de reprobis dicit, quòd factis
 Christum negent, cur minus ea, quæ
 à fidelibus secundum Christi manda-
 tum geruntur ad eiusdem confessio-
 nem pertineant? Talis nimirum est
 sumtio panis & vini Eucharistici, quæ
 fit in memoriam Dominicæ pro ho-
 mis passionis. Quæ propterea fide-
 corde & ore fieri Augustino dicitur,
 quia os fidelis hominis ea in re suum
 facit officium & operam, quam inte-
 riori homini debet ac potest, præstat:
 quod hypocritæ superstitiosi &
 impij, corda fide vacua afferentes, nõ
 faciunt.

faciunt. Edunt enim illi quidem panem Eucharisticum, sed non ex fide: atque idcirco, vt non fideli corde, ita nec ore fidei obsequenti edunt.

Tria igitur (ne quis nouam nobis in Eucharistia fidem obtrudat) consideranda sunt. 1. Promissio antecedens, veteribus tam verbo quàm sacramentis facta & confirmata. 2. Promissionis impletio. 3. Impletionis celebratio. Hoc enim ordine, quem Deus ipse in singulorum istorum institutione & actione tenuit, proponuntur illa tria ab Augustino. Huius

Libr. 20.

capit. 21.

aduersus

Fauftum.

sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinū promittebatur. In passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post aduentum Christi per sacramentū memoriæ celebratur. Impletio promissionis, quæ veritas sacramentorum Augustino est, posita in medio, veteres & nos vni⁹ fidei vinculo cōiungit.

In Enchiridio ad Petrum Diaconū cap. 19. sic legitur: Firmissime tene & nullatenus dubites, ipsum vnigenitū Dei

Dei verbum carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificiū & hostiam Deo in odorem suauitatis, cui cum Patre & Spiritu sancto à Patriarchis, Prophetis & Sacerdotibus tempore veteris Testamenti animalia sacrificabantur: & cui nunc tempore noui Testamenti cum Patre & Spiritu sancto, cum quibus illi vna est diuinitas, sacrificium panis & vini, in fide & charitate, sancta Dei catholica Ecclesia per vniuersum orbem terræ offerre non cessat. In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguinis quem erat effusus in remissionē peccatorum nostrorū. In isto autem sacrificio gratiarum actio atq; commemoratio est carnis Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis quem pro nobis effudit. In illis ergo sacrificijs quid nobis esset donandū, figuratè significabatur: in hoc autē sacrificio quod nobis iam donatū sit, euidenter ostenditur: in illis sacrificijs pronuntiabatur

filius Dei pro impijs occidendus : in hoc autem pro impijs annuntiatur occisus.

Porro fides nostra de Christo in Eucharistiæ mysterio non id modo pro certo habet, quòd filius Dei assumptam carnem pro nobis semel in mortem tradiderit, & sanguinem suum profuderit: sed credimus etiam illum ita crucifixum & immolatum, quod vnica oblatione factum est, nec opus est iterari, ut eodem cibum esse & potum spiritualem fidei, quo & animi & corpora eorum in hoc mundo insistentur ad sanctam & coelestem vitam, & ad æternam vitam in futuro seculo sustententur. Vt enim vitæ naturalis & animalis, quam cum impijs habemus communem, Christum autorem & cõseruatorem prædicamus, licet ille procreatione parentum & alimonia esca & potus ad nos gignendos & nutriendos vtatur: ita Christum & regenerare nos & alere suo spiritu, tam quo ad corporis quam animæ sanctificationem in vsu sacramentorum

rum profiteamur, vt toti ex fide spiri-
 tualiter viuamus, nō tantum animas
 nostras Deo cōsecrantes & deuouen-
 tes in hoc seculo, sed etiam exhiben-
 tes corpora nostra hostiam viuētem, *Roma. 12.*
 sanctam, acceptam Deo rationalem
 cultum nostrum, donec corruptibile
 hoc induat incorruptionem. Atque
 idcirco ex esu carnis & potu sangui-
 nis Christi tum animabus nostris vita
 æterna, tum corporibus resurrectio
 ex mortuis à Christo promittitur. Ea-
 demque de causa panis visibilis & *Iohan. 6.*
 vinum in Cœna Domini insigniun-
 tur nominibus corporis & sanguinis
 Christi, vt sciamus corpora nostra æ-
 que ac animas nostras per panem il-
 lum coelestem & viuum viuificari, &
 ad æternam beatitudinem ali & con-
 seruari.

Hęc porrò beneficia quia fidelibus
 antiquis nobiscum sunt communia
 (siquidem illi quoque corporibus &
 animis salui per eundem Christum
 facti sunt) hinc est, quod antiquis eā-
 dem fides conuenit & attribuitur ne-
 cessariò.

cessario. Nam quod Paulus de Israë-
 litis iuxta carnem scribit: Qui edunt
 victimas, cōsortes altaris fieri, hoc de
 participatione beneficiorum Christi,
 qui & per victimas & per altare fide-
 libus olim adumbrabatur, est verilli-
 mum. Si ergo illi participes facti sunt,
 & fieri potuerunt corporis & sangui-
 nis Christi, qui in suis sacris ad Chri-
 stum venturum respiciebant antequā
 Christus corpus & sanguinem ex Ma-
 ria virgine re ipsa assumsisset, & pro
 nobis tradidisset ac profudisset: quis,
 obsecro, dicet illis ad veram partici-
 pationē corporis & sanguinis Christi
 necessariam fuisse eorundem realem
 & substantialem præsentiam? Aut si
 illis non fuit necessaria huiusmodi
 præsentia, & nobis nunc est: quomo-
 do erit eadem fides illorum & nostra?
 Postulat enim quidam à nobis ho-
 die, vt credamus, corpus & sangui-
 nem Christi corporaliter quidem, sed
 inuisibiliter adesse: quæ tamen sacri-
 ficijs veterum ad eum adfuisse mo-
 dum, nemo tam insulsus ac impudēs
 est,

est, qui hactenus affirmare sit ausus, cum substantia corporis & sanguinis Christi nondum esset in rerum natura, quod autem inuisibiliter præsens dicitur, id omnino oporteat per se subsistere: quemadmodum inuisibilis Deus rebus omnibus est præsens: at hoc pacto corpus & sanguis Christi, quæ sua natura visibilia sunt, antiquis fidelibus substantialiter & inuisibiliter adesse non poterant. Nobis igitur si necessarium est credere ad salutem, corpus & sanguinẽ Domini corporaliter esse præsens in Cœna, iam non amplius vna eademque erit fides antiquorum & nostra. Quod cum sit falsum, verum id esse non poterit, ex quo illud consequitur.

Ceterum ratione fidei, quæ dicitur hypostasis rerum inuisibilium & sperandarum, veteribus futura, nobis præterita æquè substantialiter præsens dici poterunt, sicuti spe iam salui & redempti sumus, licet nondum apparuerit et ipsa id, quod futuri sumus. Et rectè Chrysostomus in II. cap. Epistolæ ad

Habræos. Quoniam ea, quæ sunt in spe, inquit, sine substantia esse putantur, fides eis tribuit substantiam, magis autem ipsa est substantia eorum: ut puta, resurrectio facta est, & necdum est in substantia, sed spes facit eam subsistere in anima nostra.

Hinc facile est æstimare, quàm verè à quodam nostri temporis, corporalis præsentia corporis & sanguinis Christi in Cœna defendatur, scribente, nouum dogma in in hac Cœna tradi, & nouum articulum fidei nunquam antè reuelatum Ecclesiæ proponi. Taceo quod idem dicit, Deum ibi res nouas & inusitatas condere, & generi humano patefacere. Certè si hæc vera essent, tunc veteres manifestè, qui antè Christi incarnationem vixissent, hæc noua fide atque adeò ista re noua excluderentur: aut certè illi noua hac re seu fide nequaquam indignissent ad æternam felicitatem in Christo obtinendam, quæ nunc tamen ad salutem cõsequendam creditu necessaria forent. Itaq; non esset
vna

vna eademque via, vnum ostium, vna fides: falsum est autem hoc posterius, falsum igitur est & illud prius.

Nos quidem credimus atque fate-
mur, Christum in sacra Coenae insti-
tutione condidisse Testamentum &
Sacramentum nouum à Sacramentis
Testamenti veteris nonnihil diuer-
sum. Propterea verò dicere aut opi-
nari, variatis mutatisq; signis variam
esse fidem & res diuersas, Augustinus
vocat erroris deliramētum. Si tamen
idcirco dicatur ibi res noua esse con-
dita, quia conditum est nouum Sa-
cramentum (quo sensu dicitur, acce-
dente verbo Dei ad elementum, fieri
sacramentum) tunc potest concedi
aliqua rei nouitas: non videlicet sub-
stantiarum noua aliqua conuersione
aut coniunctione introducta: sed no-
ua potius relatione & significatione
seu vocatione ex gratia accedente,
ornata.

At verò mirum non est, audaciam
illam in cudendis nouis fidei articu-
lis latius grassari, posteaquam semel à

Pontificijs est introducta, qui nō sunt
 veriti symbolo Apostolorum trans-
 substantiationis suæ inuentum infe-
 rere, & Deum suum Maozim, quem
 patres non nouerunt, colendum pro-
 ponere. Euangelici sanè Doctoris nō
 est, antiqua fide spreta vel posthabita,
 rebus nouis & primitiuæ Ecclesiæ
 inauditis credendis animos homi-
 num occupare, nedum seducere.

Sed nos fidem nostram de Eucha-
 ristia commendaturi, & ab omni ad-
 uersariorum calumnia vindicaturi,
 rectè fecerimus, si recurrentes ad pri-
 ma principia & terminos sacros ma-
 iorum, quibus mouendis, dilatandis,
 congustandis, nemini non est inter-
 dictum, analysi facta demonstraue-
 rimus, nullum prorsus Christianæ fidei
 articulum in symbolo Apostolico
 reperiri, cui non doctrina & sententia
 nostra de Eucharistia cōsentiat. Prin-
 cipio sicut in Baptismo manifestum
 habetur S. Trinitatis testimonium,
 cum in nomine Patris, Filij, & Spiri-
 tus sancti tingimur & abluimur: ita
 cum

cum Augustino dicimus, Sanctam Dei Ecclesiam Catholicam per uniuersum orbem in fide & charitate, Patri, Filio, & Spiritui sancto incessanter sacrificium panis & vini offerre.

Si quis singularum personarum indiuiduæ Trinitatis in Eucharistia nomina sibi ostendi à nobis ex scriptura postulet: Certum est, Christum accepto pane & vini poculo gratias pro more suo egisse: at cui quæso, nisi Patri cœlesti? Et qua dere? Primum de usu visibilis panis & vini tanquam rerum à Deo creatarum: quas, ut Iræneus contra Valentinianos firmiter concludit, non delegisset Christus ad veritatem corporis & sanguinis sui representandam, si Patris à fabricatore alterius extitisset. Si enim Pater Domini nostri Iesu Christi alius esset à creatore mundi, iustitia hoc postulasset, ut fabricatori mundi potius quàm Patri suo gratias egisset.

De Spiritus sancti operatione, & efficacitate in Cœna Domini, quis ignorat

ignorat nos egregiè secundum scripturam sentire & dicere, qui cum Apostolo fatemur nos per vnum Spiritum potari & satiari, sicut in vnum corpus baptisamur per eundem.

Christo mediatori Dei atque hominum, quàm præclarum perhibetur à nobis in vsu Coenæ, testimoniū ex eo liquet, quòd agnoscimus primum ipsum pro sua diuina sapiētia, potentia & maiestate sacramentum Eucharistiæ instituisse: quod vtique nudus & purus homo facere nequiuisset. Neque enim est puri hominis præscribere instrumenta Spiritui sancto, quibus ille efficax esse debeat. Nam quòd Christus ita illustrem & magnificam significationem pani & vino voluit imponere, vt ea fideliter apprehensa, communicantium animos pasceret ad vitam æternam, hominisne id opus an potius Dei debet censerī? Quāquam est adhuc alia euidētiō diuinitatis Christi approbatio in Coena: cū carnem habeat ita cū Spiritu coniunctam, vt ea fide

appre-

apprehensa, non tantum animas sal-
 uas faciat, sed & corpora ex corru-
 ptione ad incorruptionem & immor-
 talitatem transferat in nouissimo die:
 in quem sensum Cyrillus verba Chri-
 sti explicat, Spiritus est qui viuificat,
 caro non prodest quicquam. Aperte
 namque hic ad sanctificandum viuifi-
 candumque nihil prodesse carnem
 ostendit, in quantum scilicet naturæ
 humanæ caro est: quia verò mirabi-
 les hos effectus attribuendos gloriæ
 Deitatis putamus: hinc ipsum etiam
 corpus Domini coniunctum, virtute
 verbi sanctificatur, & ad benedictio-
 nem mysticam adeo actiuum fit, vt
 possit sanctificationem suam nobis
 immittere.

Quam verò firmiter veritas huma-
 næ naturæ in Christo probetur ab
 Eucharistia, Iræneus, Tertullianus &
 Chrysostomus contra Valentinum, *Lib. 4. cōs*
 Marcionem & Manichæos clarissimè *tra Marc*
 ostendunt. Tertullianus conuincit *cionem.*
 Marcionitas, Christum habuisse ve-
 rum, nō phantasticum corpus, ex eo,
 quòd

Homi. 83.
in Matth.

quòd sacramētum instituerit sui corporis. Figura autem non esset, inquit, nisi veritatis esset corpus. Quasi diceret, Eius rei, quæ nusquam & nulla sit, nullā esse posse veram figuram. Chrysostomus eodem penè modo: Quando dicunt (nimirum hæretici) vnde patet immolatum fuisse Christum, & alia multa mysteria hæc afferentes, ora ipsorum consuimus: Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificium est? Nam quoniam Marcion, Valentinianus, Manichæus eorumque sequaces negaturi erant hanc dispensationem in memoriam passionis per hoc semper ita reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ita per sacratissimam istam mensam saluat & docet. Vbi simul videmus & passionis & mortis Christi fidem in Cœna fulciri, cuius verba expressè testantur corpus Christi pro nobis esse traditum & sanguinem effusum.

Refut.

Resurrectionem Christi ex mortuis mysteriorum nostrorum signaculis annuntiari, Augustinus affirmat. Et Dominus ipse tum panem vitæ se notando, tum symbolo panis idem indicando comprobatur. Quando enim is nostris corporibus vitam restituat, quin corpus suum in morte reliquisset, & non resuscitasset? Oportet igitur eum viuere, qui alijs autor vitæ esse debuit. Item, vt vera sit promissio, qua esurientibus, sitientibusque iustitiam, saturitas promittitur à Christo, necesse est, vt qui traditus fuit propter peccata nostra, resurrexerit ad nostri iustificationem. Nam si Christus non resurrexisset, adhuc essemus in peccatis, vt ait Apostolus.

Ascensus Christi in cœlos & sessionis eius ad dexteram Patris circa Eucharistiã tam certò admonemur, vt Ecclesia vetus nullo alio consilio voluerit excitari communicantes, hisce verbis, sursum corda, quàm vt in celebratione Cœnæ sursum erigerent corda ad Dominũ, vbi Christus ad dexte-

ad dexteram Dei sedet, iuxta verba Pauli: Nostra cōuersatio in caelis est. Si surrexistis cum Christo, superna quærite. Et Chrysostomus verba Domini, Vbi cadauer, ibi aquilæ, huc applicat, vt cadauer accipiatur corpus Domini propter mortem: Nisi enim ille cecidisset, nos non resurrexissimus: aquilas autem nos appellat, vt ostendat eum, qui ad corpus accedere, revelit, oportere ad alta contendere, & in ipsum cœlum subuolare. Quod autē Coena mystica spem faciat viurpantibus eam, reditus Domini ad iudicium, Paulus explanat istis verbis: Quotiescunque comederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annuntiate, donec venerit. Nunc enim cernimus per speculum in ænigmate, & ex parte cognoscimus: ast vbi venerit, quod perfectum est, tunc quod ex parte est, abolebitur.

Porro quoniam omnes ex eodem pane participamus, vnā Sanctorum communionem, vnum ouile, vnā fami-

familiam Dei confitemur, iuxta illud
 Apostoli: Vnus panis vnum corpus
 multi sumus. Sicut enim ex multis
 granis vnus fit panis, & ex multis aci-
 nis vinum in vnum porum confluit:
 Ita inquit Augustinus (quod ante nos
 quoque homines Dei intellexerunt,
 Cyprianus scilicet ac Chrysoftomus)
 Christum corpus & sanguinem suum *Tract. 26.*
 in eis rebus comendasse, quæ ad vnũ *in Iohan.*
 aliquid rediguntur ex multis, vt so-
 cietatem ipsam sanctorum in præde-
 stinatis, vocatis, iustificatis & glorifi-
 catis fidelibus significaret participa-
 tione filij, per vnitatem corporis eum
 & sanguinis fieri meliorem.

Articulus remissionis peccatorum
 in actione Cœnæ nominatim expri-
 mitur, vbi sanguis Christi dicitur in
 remissionem peccatorum effusus, vt
 igitur peccata nobis remittantur, &
 nos certiores de peccatis iam perso-
 lutis & remissis reddamur, commu-
 nicatur nobiscum corpus illud Chri-
 sti pro nobis traditum, & sanguis ille
 pro nobis effusus. Concilium Nice-
 num

num panem & vinum Coenae domini
 ce corporis & sanguinis Christi titulo
 insignita, vocat resurrectionis carnis
 nostrae symbola: Et Irenaeus dicit cor-
 pora nostra Eucharistiam sumentia
 non esse amplius corruptibilia: Quip-
 pe accepto incorruptibili cibo atque
 potu, hoc est, corpore & sanguine
 Christi participato p̄ vsum externo-
 rum symbolorum corpora nostra cor-
 ruptibilia de reparatione per Chri-
 stum facienda in nouissimo die red-
 dantur certiora, iuxta illud promif-
 sum Domini: Qui edit meam carnem,
 & bibit meum sanguinem, habet vi-
 tam aeternam, & ego suscitabo eum in
 nouissimo die. Corpora igitur nostra
 in Coena domini edentia panem, hoc
 ipso testantur nos intus in animo e-
 dere carnem Christi & de Deo sagina-
 ri, vt Tertullianus loquitur: Sicut e-
 nim in baptismo caro nostra ablu-
 tur, vt anima emaculetur, & de carnis
 nostrae resurrectione, spem concipiat:
 Sic prorsus in Coena quoque caro no-
 stra edit & bibit mysteria, vt animus
 cogitet

cogitet corpus quoque nostrum corruptibile beneficio corporis Christi pro nobis traditi reuiuiscere debere.

Postremò quum vita æterna sit posita in societate, communitateque cū Deo patre, filio & Spiritu sancto, nos uerò qui sumus tenebræ nullam cum Deo qui lux est, communionem habere possimus: nisi per Christum faciamus lucis participes: usu Cœnæ dominicæ hoc maximè quærimus, atque testamur nos in Christo & per Christum reconciliatos Deo & factos esse cohæredes vitæ æternæ. Propterea etiam modicum panis & uini in Cœna mystica accipimus, ne cogitemus mē illam dominicā facietati ventris & uitæ temporariæ paratam & instructā seruire, sed exaltata mēte per fidē confidemus nos ad magnam illā cœnam agni, hoc est, ad æternam beatitudinē usu huius cœnæ inuitari ac in dies magis magisque confirmari. Hæc est fides nostra de Eucharistia in qua stamus & stabim⁹ per dei gratiam, donec vel erroris conuincamur vel melius erudiamur.

H 2 Siquis

Si quis iam plura & à supra dictis
 aliena nobis obtrudere conabitur de
 Eucharistia credenda (sicut Pontificij
 per transubstantiationem pro arti-
 culo fidei in suis decretalibus vendi-
 tāt, & alij corporis & sanguinis Chri-
 sti presentiam, nō spirituales illam,
 quæ fide percipiatur: Sed quæ ori cor-
 poreo quorumlibet ad mensam Do-
 mini accedentium conueniat, rem
 nouam & nouum fidei articulū præ-
 dicant) is primos symboli Apostolici
 cōcinnatores cum sinceriore adhuc
 Ecclesia damnabit, vel inuidiæ, vel
 imperitiæ, quò ad rem tantam inter
 articulos fidei referre neglexerint, aut
 potius portentosas istas monstrosi-
 tates tum verborum tum rerum ig-
 norarint. Præstat ergo, ista nescire
 hodie, quæ ignota fuerunt eruditi
 antiquitati, quàm cum inuentoribus
 nouorum dogmatū ingenio & sub-
 tilitate certare.

DE SPE CHRISTIANORVM
IN EUCHARISTIAE

mysterio corroborata.

Augustinus respondens Fausto de ablata & abrogata circumcissione & baptismo in eius locum suscepto sic scribit: Ideò iam nō circumciditur Christianus, quia id, quod eadem circumcissione prophetabatur, iam Christus adimpleuit: Expoliatio enim carnalis generationis, quæ in illo facta figurabatur, iam Christi resurrectione adimpleta est, & quod in nostra resurrectione futurum est, sacramento baptismi commendatur: nam neque penitus auferri debuit nouæ vitæ sacramentum, quia restat adhuc in nobis futura resurrectio mortuorū, & in melius tamen, id est, succedēte baptismo debuit cōmutari, quia iam factum est, quod nūquam factum erat, vt futuræ vitæ æternæ in resurrectione Christi nobis præberetur exemplum.

Et ibidem paulò post quum dixit

set sacramēta veteris Testamenti esse
 promissiones rerum complendarum,
 sacramenta verò noui testamenti esse
 indicia completarū, statim subiicit:
 Quod enim adhuc promittitur Eccle-
 sia id est corpori Christi, & in manife-
 statione prædicatur, & in ipso capite
 corporis saluatore: in ipso mediatorē
 Dei & hominum homine Christo le-
 su iam vtique completum est: *Quid*
 enim promittitur, nisi vita æterna, &
 resurrectione à mortuis?

Sunt ergo sacramenta noui testa-
 menti partim completarum rerum
 indicia, partim etiam rerum adhuc
 complendarum promissiones: Cum
 enim indicant id, quòd nunquam ali-
 às factū erat, in exemplo Christi capi-
 tis Ecclesie, iam esse completum, post
 quam resurrexit à mortuis, tum pro-
 mittunt quid restet adhuc complen-
 dum in nobis, qui membra sumus
 corporis Christi, nempe sub tempus
 iudicij extremi. Hac igitur parte bap-
 tismus & Eucharistia fulciunt non
 mediocriter spem nostram de futura
 resur-

resurrectione & beatitudine æterna.

Quam̄ & tempori præfēti interim seruiūt, & conducunt nostra sacramēta. Quid enim Christus quotidie in suis fidelibus per suum spiritum efficiat ac operetur, Eucharistiæ vsus toties repetitus indicat, nempe vt indies magis magisque Christus in nobis & nos in Christo viuamus: Id quod in hac vita tam plene nunquā consequimur quin ea communio, quam baptisma- te percepimus, identidem in vsu Eucharistiæ confirmetur, & augeatur, donec nihil nostri in sit nobis, sed Christ⁹ sit in nobis omnia. Hoc autem tū primū perficietur, postquā corruptibile hoc corpus, quod nunc circūferimus, induerit incorruptibilitatē, & plane spiritui subijcietur: Achuc enim peregrinamur à Christo in hoc mūdo & ciuitatē manentē id est æternam, atque coelestē patriā inquirimus & ex parte cognoscim⁹: vbi verò ad beatitudinē, quā modo expectam⁹, peruenerimus, tūc quod iam credim⁹ & speram⁹, facie ad faciē, sicuti est, videbim⁹, vt fide

& spe amplius non sit opus. Quod enim quis cernit, inquit Apostolus, cur idem speret? Idem etiam Eucharistiæ celebrationi finem propterea in secundo aduentu Domini constituit, quod vsque ad illud tempus manuductione ista sacramentorum indigemus. Cessantibus autem & decedentibus fide & spe, charitas, quæ maxima inter ista est, auctior & certior permanebit.

Habet igitur Eucharistia respectû ad tria tempora: Principio concernit præterita in passione morteq; dominica peracta, quorum monumentum debuit esse Cœna mystica, iuxta verba Christi: Hoc facite in mei memoriam seu recordationem. Deinde cum fructus rei iam olim præteritæ non exiguus impræsentiariû ad communicantes redeat, nō tantum consolationis atq; gaudij ex morte Christi ad nos dimanantis, sed etiam instaurationis & sanctificationis per Christi spiritum in nobis incipiendæ & augendæ: Contuetur fides nostra
in Eu-

in Eucharistia participationē & communionem, quam habemus etiam in presenti cum corpore & sanguine Christi. Atque hoc cibi & potus visibilis sumtio insinuat, sine quibus naturalis homo corpoream hanc vitam transigere nequit: ideoque illa per os in stomachum ingerit, ut ibi concocta & digesta facilius cum carne & sanguine hominis accipientis coalescant. Ita & nos spirituali tantummodo cum Christo coalescere oportet, ut ex fide in ipsum vivamus, omniumque beneficiorum eius certiores atque participes reddamur. Postremò quanta nos maneant bona post hanc vitam ex resurrectione à mortuis in æterna beatitudine, Cœna Domini vel hoc solo significat, quòd nobis ad vivum & ad oculum quodammodo cœnam *Apoc. 19.* illam agni magnam representat, ad quã qui intromittentur, beati erunt: in quorum numero & illi esse & conseri cupiunt, qui ad mensam Domini accedunt.

H s

QVO.

QVOMODO COENA DO-
MINI RECTE DIVINI

erga homines amoris pignus

dicatur?

SVNT qui hoc singulare amoris at-
tumentum esse putēt, quòd Chri-
stus suam carnem edendam & sangui-
nem suum bibendum non fidei ran-
tum, sed etiam ori corporeo offerat:
& huc torquent Augustini verba ista,
sicut mediatorem Dei & hominū ho-
minē Christū Iesum ferunt carnē suā
nobis manducandam, bibendumque
sanguinem dantem fidei corde atq;
ore suscipimus &c. Nos verò libenter
damus, Deum voluisse in Eucharistia
extare summi amoris erga nos sui in
Christo exhibiti testimoniū, nempe
eius, quòd non pepercit filio suo Vni-
genito, sed tradidit illum in mortem
pro nobis omnibus, quum adhuc ini-
mici essemus. Maiorem quippe dile-
ctionem hac nemo habet (testāte Dei
filio) quàm si quis animam suam po-
nat pro amicis suis. Nunc autem pro
impijs

impijs & inimicis suis Christus mor-
 tuus est, in quo principuè Deus suam
 erga nos charitatem commendauit,
 cum vix pro iusto quisquam moria-
 tur. Huius ergo tanti amoris erga nos
 Dei pignus rectè dicitur filius Dei vni-
 genitus pro nobis in mortem tradi-
 tus: Cuius rursum visibiles notæ atq;
 arthæ Sacramenta dici possunt, qui-
 bus Deo placuit, visibiliter quodam-
 modo nos inuisibilis suæ gratia in
 Christo iustitiæ admonere: quod ip-
 sum sanè singularis etiã beneuolen-
 tiæ Dei indicium est, dimittentis se
 ad nostram infirmitatem, cum mens
 nostra ad nudam & materię expertem
 rerum cœlestium contemplationem
 pertingere nequiverit, nisi Deus ad-
 miniculorum externorum manu-
 ctione usus fuisset. Voluit igitur Deus
 non tantum animis sed etiam corpo-
 ribus nostris ea in re esse consultum,
 quo simus certiores, corpora quoque
 nostra ex morte ad vitam aliquando
 reditura esse per eum qui est lignum
 vitæ,

vita, per quem habemus remissionem peccatorum interuentu corporis pro nobis traditi & sanguinis pro nobis effusi: quorum participatione nobiscum communicari, in fractione panis Eucharistici, & libatione poculi dominici profitemur.

Cæterum quod fingunt nonnulli præter iam dicta, corpus & sanguinẽ Christi in pignus diuini amoris erga nos ori communicantium ingeri, edi & bibi, si de naturali corpore & sanguine Christi illa accipiuntur, qui fit, vt hoc genus amoris nusquam in literis sacris sit expressum, cum expressè legatur, Deũ sic dilexisse mūdum, vt traderet filium suum in mortem, qua nulla alia maior esse potest dilectio, teste ipso met Christo: Quod igitur Christus semel traditus est, vel potius ipse tradidit corpus suum pro nobis, & sanguinem suum fudit in remissionem peccatorum, hoc totum nostrum esse, testamur vsu Eucharistiæ, nos videlicet vesci & frui corpore Christi & sanguine, nec nos tamen
 gratiam

gratiam eius istam morsibus consu-
 mere, aut ore corporeo apprehende-
 re, sed tantum externa oris apprehen-
 sione interiorem manducationem &
 perfruitionem representare. Ad hæc
 cogitetur, quanto amore fraudasset
 Deus sanctos patres ante Christi ad-
 ventum, si nobis hodie corporaliter
 suum corpus edendum, sanguinemq;
 bibendum Christus dare credendus
 sit, quod illis non contigit. Testa-
 mur ergo dum utimur pane & vino
 dominico Deum ex mero amore do-
 nasse nobis filium suum, qui fieret vi-
 ctima pro peccatis nostris. Ideoque
 gratias quantas possumus maximas
 Deo per Christum agimus: deinde
 hoc quoque nomine Dei bonitatem
 erga nos exhibitam prædicamus, quod
 imbecillitatem fidei nostræ subleua-
 re hoc pacto voluerit, non solum præ-
 dicatione Evangelij, sed etiam sacra-
 mentorum institutione. Atque inter
 hæc omnia agnoscimus diuini Spiri-
 tus munificentiam in verbo & sacra-
 mentis, quod dignatur per ista in no-
 bis esse

bis esse efficax. Et siquid amplius di-
 uini amoris concurrat in istis, quod
 Scripturæ habeat testimonium, id co-
 tum faciliè admittimus: Corporalem
 verò manducationem aliam, quàm
 panis visibilis in Cœna Domini, nul-
 lam pro signo aut pignore amoris er-
 ga nos Dei habemus. At spirituales
 totius Christi perfruitionem quis nõ
 nisi ingratus Deo, pro diuino repu-
 tet beneficio?

DE NOSTRO ERGO DEVM
 AMORE IN EVCHARIA
stia excitando.

SI in communibus concœnationi-
 bus & conuiujs iubemur letari in
 Domino & omnia in gloriam Dei fa-
 cere, siue edamus siue bibamus, grati-
 as agentes Deo patri per Christum:
 Quantò magis consentaneum est il-
 lud à nobis fieri in cœna Domini; in
 hoc consecrata, vt Deo laudes & gra-
 tia dicantur pro summis beneficijs in
 Christo præstitis toti mortalium ge-
 nere?

neri? Hinc enim illa actio solennis
 Eucharistiæ nomen sortita est apud
 Græcos, quod præcipuum opus no-
 strum hoc loco sit grata commemora-
 tio & celebratio vñici sacrificij semel
 in cruce oblatis. Hinc factum est, vt sa-
 crificium laudis hoc ipsum amoniz
 genus nominetur: Talibus enim ho-
 stijs testatur Deus in scriptura, se ma-
 ximè oblectari, si et corde contrito &
 spiritu confracto labia nostra resonēt
 iustitiam & misericordiā Dei in Chri-
 sto declaratam. Nusquā verò legitur
 Deus corporali manducatione carnis
 filij sui, & sanguinis bibitione vel ho-
 norari vel delectari. Rerum enim Dei
 nō est cibus & potus, sed iustitia pax,
 & gaudium in Spiritu sancto. Et quo-
 niam Deus est spiritus, coli à nobis
 vult spiritu & veritate. Cum autem
 spiritus noster ad mediatorem Dei
 & hominum Iesum Christum ferri de-
 beat, in quo solo placemus Deo, in
 hac instituta est Cœna Domini, vt
 Christo iuncti & consociati tanto
 liberiores accessum ad patrem ha-
 beamus.

beamus. Seruiunt enim Sacramenta
 cōmunioni nostræ cum Christo ob-
 signandæ & confirmandæ. Deuoue-
 mus namque nos totos, & consecra-
 mus tam corpora quàm animas no-
 stras Domino, qui animã posuit pro
 ouibus suis. Hoc certè dignum & iu-
 stum est, vt quia vnus pro omnibus
 mortuus est, charitas cōstringat nos,
 vt, qui viuimus, ne posthac nobis vi-
 uamus, sed ei, qui pro nobis mortuus
 est, & resurrexit. Quod si Christus sua
 morte nos redemit, sibi que manci-
 pavit, non amplius nostri sumus, sed
 quod viuimus, Christo acceptum re-
 ferre debemus, & quod reliquum est
 vitæ, ad Dei voluntatem instituere,
 hoc est, affectus carnis crucifigere,
 cruere veterem hominem, & induere
 nouum, iuxta imaginem Dei condi-
 tum per iustitiam & sanctitatem.

DE FRATERNA CHARITA-
 TE INTER HOMINES MV-

tua in Eucharistia spes

ctanda.

Dominus

Dominus noster Iesus Christus ea nocte, qua tradebatur, & Cœnam mysticam instituebat, cum fructum passionis & mortis suæ quam diligentissimè discipulis inculcasset, & pedes eorum lauisset, exemplum suum illis ad imitandum proposuit, ut quū ipse Dominus & magister noster nostra causa eò humilitatis sese demiserit & abiecerit, usque ad crucis ignominiam subeundā nos, qui serui sumus, ne pigeat vestigijs illius insistere. Adhæc præceptum mutux inter nos dilectionis renouatum, quò altius infigeret mētibus his verbis illud commendauit: præceptum nouum do vobis, ut diligatis vos mutuò, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis vos mutuò. Vbi miretur quispiam, quare mandatum charitatis fraternæ vocet nouum, cum Deus per Mosen & Prophetas non minus flagitarit charitatem proximi. Hoc autem planè nouum Christus veteri charitatis mandato adiecit, quod non dicit: Diligite proximos sicut vosmet ipsos, sed diligit.

ligite vos inuicem sicut dilexi vos. Ibi
 societate naturæ impelli nos vult De-
 us ad amandum proximum: Christus
 verò sui erga nos amoris magnitudi-
 ne nos allicit, vt eos pro quibus ipse
 mortuus est, diligamus. Ex quo patet
 nunquam posse rectè nos recordari
 mortem Domini, quin simul inuite-
 mur ad fraternam dilectionem: Hinc
 sunt illæ exhortationes Apostolica,
 sitis alius in alium misericordes, gra-
 tiam exhibentes mutuam, quemad-
 modum & Deus per Christum exhi-
 buit nobis. Sitis imitatores Dei tan-
 quam filij dilecti & ambulate in dile-
 ctione, quemadmodum & Christus
 dilexit nos & tradidit semetipsum
 pro nobis oblationem & uictimam
 Deo in odorem bonæ fragrantia.
 Tanti verò est charitas mutua Deo
 nostro, vt sine hac omnem cultum si-
 bi exhibitum reijciat iuxta illud, Mi-
 sericordiam volo, non sacrificium.

Porro præterquam quod antee-
 dente Dei misericordia, qua præueni-
 mur, in cœna Domini incitamur ad
 mutuam dilectionem: symbola quoq;

ipsa, sua natura quodammodo insinu-
 ant nobis quandam societatem, &
 ut ita dicam, coagulationem. Quam-
 obrem vnus panis, vnum corpus, di-
 cimus, quotquot vno pane & eodem
 vini poculo participamus. Fuit autē
 societas mensæ semper etiam apud
 Ethnicos, sancta & inuiolabilis habi-
 ta. Totidem ergò rationibus conui-
 uæ mensæ Dominicæ sciant se vsu cœ-
 næ mysticæ ad concordiam diuinitus
 vocari, & quasi, præstito ibi iureiuran-
 do obligari. Nam si gentiles in percu-
 tiendis fæderibus, quibus porcos ma-
 ctatos adhibebāt, putauerunt suā ob-
 stringi fidē: quanto magis Christiani
 credere debent, sese interueniente tã
 preciosa victima, mutuū deuinciri ad
 fraternā charitatem exercendam, cu-
 ius tam insignem typū ante se habēt.
 Certè quādo recordamur decē millia
 talētorū nobis à Deo remissa, quomo-
 do poterim⁹ vsq; adeò esse duri & ini-
 qui in conseruos, vix centū denarios
 debentes, vt hoc exiguū debitum ad-
 minimū vsq; teruntium, solui nobis
 postulemus.

DE REGVLA DVPLICIS
CHARITATIS, DEQVE IIS
quæ contra hanc possint obijci.

QVùm gemina charitas Dei & pro-
ximi, non modò in vita præsentì
valeat, sed etiam in perpetuum duret
inque futuro sæculo permansura sit
auctior & certior, remotis nimirum
omnibus impedimentis, quæ quàm
diu caro concupiscit aduersus Spiri-
tū, nos ab illa abstrahunt ac detinēt:
non est mirum ab Augustino tantum
duplici charitati esse tributum, vt ex
hac geminum sacrae scripturae sensum
æstimandum iudicaret. Sic enim scri-
bit: Quisquis scripturas diuinas vel
quàmlibet earum partem intellexisse
sibi videtur, ita vt eo intellectu non
ædificet istam geminam charitatem
Dei & proximi, nondum intellexit.
Quisquis verò talem inde sententi-
am duxerit, vt huic ædificandæ charitati
sit utilis, nec tamen hoc dixerit, quod
ille, quem legit eo loco sensisse, pro-
babitur, non perniciosè fallitur, nec
omnino

Libr. 1. de
doct. Chr.
cap. 36.

omnino mentitur. Sed quisquis in scripturis aliud sentit, quam ille, qui scripsit, illis non metuētibus fallitur: Sed tamen ut dicere coeperam, si ea sententia fallitur, qua ædificat charitatem, quæ finis præcepti est, ita fallitur, ac si quis errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit: corrigendus est tamen, & quam sit vtilius viam non deserere, demonstrandum est, ne consuetudine deuiandi etiam in transuersum aut peruersum cogatur. Asserendo enim temere, quod ille non sensit, quem legit plerunque, incurrit in alia, quæ illi sententiæ contexere nequeat: quæ si vera & certa esse consentit, illud non possit verum esse quod senserat, sitque in eo, nescio quomodo, ut amando sententiam suam, scripturæ incipiat offensior esse, quam sibi: quod malum si serpere siuerit, evertetur ex eò. Per fidem enim ambulamus, non per speciem. Titubabit autem fides, si diuinarum scripturarum vacillat autoritas. Porro fide titubante,

bante, charitas etiam ipsa languescit. Nam si à fide quisq; ceciderit, à charitate etiam necesse est cadat. Nō enim potest diligere, quod esse non credit. Porrò si & credit & diligit, benè agendo & præceptis bonorum morū obtèperando, efficit vt etiam speret, se ad id quod diligit esse vèturum. Huic autem periculo, quod in regulam charitatis ab Augustino positam incidere potest, veritas connexionū, de qua deinceps dicem⁹ occurrit. Hæc enim efficit, vt ea quæ verà sunt in sentētia, aptè cohæreant, nec quicquam inde colligatur quod vel absurdum sit, vel quod superioribus rectè attexere nequeas. De hac igitur connexionum veritate paulo post plura, vbi prius ad *ἔνσασιν* quorundam aduersus hanc charitatis regulam institutam, responderimus.

Aiunt nonnulli regulam hanc charitatis in Abrahami factō fideq; claudicare, quando ille iussas vnicum illū filium suum ex permissione acceptum immolare non petijt diuini & singularis præcepti huius interpretationem

tionem ex ista regula charitatis: Sed potius contra *σοφῶς φυσικῶς* eruto videlicet naturali affectu erga filium, non dubitavit mandato diuino iuxta literam intellecto obtemperare & hinc testimonium laudis à Deo reportauit, tantum abest vt hallucinatus sit vel errarit. Hinc illi sic concludūt similiter & nos debere verba Christi in cœna accipere, de sui corporis manducatione, neque illa ad vllam aliam charitatis regulam limitare. Videamus ergo quàm probè ista inter se conueniant atque dicantur. De Abrahamo constat, quod Deum magis amarit, quàm filium, sicut nos omnes decet, Deum aliò vocantem sequi & odisse (si sit opus) parentes, vxorem, liberos, fratres, atque adeò animam nostrā, si velimus esse discipuli Christi, & filij DEI. Quomodo igitur Abraham dici potest legem charitatis neglexisse, qui facto suo ostendit quanto plus Deum quàm filium diligeret? Est quidem scelus filium occidere, sed scelestius est Deum non

audire. Cedunt ergo leges inferiores superioribus. Quãquam, (teste Augu-
stino) nunquam credidit Abraham, quod
Deus victimis delectaretur humanis.
Diuino tamen intonante præcepto,
ratus obediendum, non disputandum
esse, quum filiũ confestim fuisset im-
molaturus, resurrecturum, credidisse
laudandus est. Non enim hæsitauit,
quod sibi reddi posset immolatus,
qui dari poterat nõ speratus. Quem-
admodum igitur credidit susceptu-
rus filium, ita quoque credidit occi-
surus eundẽ, fore nihilominus quod
Deus prædixerat, in Isaaco vocabitur
tibi semen.

Quid verò simile isti facto Abraham
habet corporalis manducatio corpo-
ris Christi? Vtrobique certè extat man-
datum, & illud quod Abrahamo
præceptum fuit de occidendo vnico
filio (licet in prouidentia & consilio
Dei in aliũ finem dirigeretur, interim
tamen hoc ad literam voluit Deus eò
vsque intelligi & accipi, donec pia
Abraham obedientia doceret nos, Deo
non

nō præponere, quod dat Deus) aliter non potuit tantum tēporis ab Abrahamo intelligi. Nihilominus in eo quod Abrahamus missus est occidere unicum filium, magnum latebat mysterium: nec erat illa stata Dei voluntas, vt Abraham commacularet manus sanguine filij sui: propterea Deus Abrahamum tētare noluisse dicitur, ne quis hinc simpliciter inferret aliqd de certa voluntate Dei.

Cæterum in cœna Domini Christus non tentat nos, nisi quatenus fortasse ad edomandā labore superbiam & intellectum à fastidio reuocandū, cui facilè inuestigata plerunque vilescunt, sermonem suum ita modificauit, vt si quid hīc paulò obscurius, quòd reconditiorem aliquē habeat sensum, dictum sit locis apertioribus alibi planissimè dictum reperiatur, per se quidem euidens & clarum est, quòd iubemur à Christo in Cœna mystica edere panem & bibere vinū. Hæc nullum prorsus habent difficultatem: quomodo autem panis ille

I 5 visibilis

visibilis, sit corpus Christi, & vinum,
 sanguis? Quomodo item corpus
 Christi edatur, & sanguis bibatur, qui
 hæc volunt æquè ac illa priora obuia
 esse ad intelligendum: næ illi discrimen
 inter clarum & obscurum in ver-
 bis Christi nullum tenent: panem cer-
 tè visibilem aliter esse panē, ac aliter
 corp⁹ Christi, nemo est tam ineptus,
 qui inficietur. Aliter etiam edi panē
 quàm Christi corpus, quis inficiabi-
 tur? Nos igitur inter hæc quid intersit
 quærimus, aduersarij nec ipsi quærere
 nec ab alijs quæri volunt & quærenti-
 bus Abrahami exemplum obijciunt,
 quasi hæc inter se paria sint, quum
 multis modis sint imparia & dissimi-
 lia. Quis enim dicat ita nobis præci-
 pi, vt ore edamus carnem Christi, quæ
 admodum Abrahamo mandatum fu-
 it immolare filium? Nos qui nega-
 mus hanc Dei voluntatem esse, vt ca-
 ro filij Dei à nobis ore edatur, contra-
 rium hoc vtrique charitati esse osten-
 dimus tam Dei quàm Proximi. Hor-
 ribilius enim est carnem humanam e-
 dere

dere quam perimere, carnem Domini nostri. Doceant ergo nos, qui diuersum sentiunt, qua parte honos aut cultus præstetur Deo in horribili illa manducatione: si dicunt obedientia sua erga Christi verbum hoc fieri: Respondemus, Deo magis obediri charitate, quam ullo exteriori cultu, quem nos tamen, id circo minimè intermittendum putamus: sed nos tum demum verbo Dei debitum honorem & obedientiã præstare credimus, quum illud iuxta fidei veritatem, spei certitudinem, & morum honestatem, quæ in charitate Dei & proximi elucet, intelligimus, & interpretamur, non quum superstiosè aliquid è superficie literæ arripimus & defendimus.

LIBER

LIBER SECVNDVS
 DE VERITATE CONNEXIO-
 NUM IN RE EVCHARI-
 stica.

*Libr. 2. de
 doct. Chri-
 stia. c. 27.* Augustinus præclare scribit illa,
 quæ homines non instituendo,
 sed diuinitus instituta inuestigando
 prodiderunt, & ad vsum vitæ necessa-
 rium proficiunt, non esse hominum
 instituta existimanda, neque fugien-
 da Christiano, imo etiam, quantum
 satis est, intuenda, memoriaque reti-
 nenda, si saltem occupent tantum, vt
 maioribus rebus, ad quas adipiscen-
 das seruire debent, non sunt impedi-
 mento.

*Libr. 2.
 cap. 31.*

Quo in genere dicit disputationis
 disciplinã ad omnia genera quæstio-
 num, quæ in literis sanctis sunt pon-
 deranda & dissoluenda, plurimum va-
 lere. Quæ quamuis in scholis illis, quæ
 præter Ecclesiam sunt, discatur: Ipsa
 tamen veritas connexionum non in-
 stituta, sed animaduersa est ab homi-
 nibus & notata, vt eam possint vel di-
 scere

scere vel edocere. Nam est in rerum *Libr. 1a*
 ratione perpetua & diuinitus insti- *cap. 36.*
 tuta. Id quod similibus aliquot per
 inductionē declarat. Sicut enim qui
 narrat ordinem temporum, non cum
 ipse componit, & locorum situs, aut
 naturas animalium vel lapidum, qui
 ostendit, non res ostendit ab homi-
 nibus institutas: & ille, qui demon-
 strat sydera, eorumq; motus, non à
 se vel ab homine aliquo rem institu-
 tam demonstrat: sic etiam qui di-
 cit, cum falsum est, quod consequi-
 tur necesse est, vt falsum sit quod præ-
 cedit, verissimè dicit, neque ipse facit,
 vt ita sit, sed tamen ita esse demōstrat.
 Idem de scientia definiendi, diuiden-
 di, atque partiendi subiicit, quæ ta-
 met si rebus falsis plerunque adhibea-
 rur, ipsa tamen falsa non est, neque
 ab hominibus instituta, vt ita se ha-
 beat, sed quod ita se habeat in rerum
 ratione comperta. Idem de præceptis
 eloquentiæ clarè affirmat, quod ni-
 hilominus ea vera sint, quamuis eis
 possint etiam falsa persuaderi: sed
 quia

quia & vera esse possunt, non est facultas ipsa culpabilis, sed ea malè vrentium peruersitas. Nam neque hoc ab hominibus institutum est, inquit, vt veritatis expressio cōciliet auditores, aut vt facillè quod intendit, insinuet, breuis & aperta narratio & varietas eius sine fastidio teneat intētos & ceteræ huius modi obseruationes, quæ siue in falsis, siue in veris causis veræ sunt, tamen, in quantum vel sciri vel credi aliquid faciunt, aut ad expetendum fugiendumue animos mouent, & inuentæ potius, quod ita se habeant, quam vt ita se haberent instituta.

Leges itaq; conclusionum & regulæ dici de omni & dici de nullo, & similes, quas Aristoteles tradidit in disquisitione veri, non sunt ob id repudiandæ, quia rationis ductum sequuntur. Potuit enim ratio humana vt indagatrix veritatem illam in perpetuo naturæ ordine longo vsu & experientia animaduertere, & monstrare, sed non vt magistra, vel domina instituire. Etsi nullus unquam *Aristote.*

stoteles, vel alius quispiam dialectica
 rum & Rhetoricarū præceptionum
 autor extitisset: nihilominus vel ante
 omnes homines veritas connexionū
 in perpetua ratione rerū cōstanter &
 in commutabiliter se habuisset. Qua-
 re nō est quod Aristotelem vel ratio-
 nem humanam culpēt nonnulli, quo-
 ties vera connexione veram sententi-
 am inferimus, vel è falso consequenti
 antecedens falsum refellimus. Expo-
 stulent, si libet, cū supremo opifice &
 gubernatore rerum omnium qui ne-
 cessitatem consequentiæ in conne-
 xionum veritate tanquam singulare
 donum sui spiritus & sapientiæ & lu-
 cis diuinæ radium menti nostræ im-
 pressit, quo facilius ab errore expediri
 & custodiri possimus. Gratias igitur
 illi potius pro tanto beneficio aga-
 mus & quo melius atq; certius senten-
 tiarum veritatem assequamur, eo vta-
 mur, non tanquam acquiescentes,
 quasi, ipsam beatæ vitæ veritatem di-
 didicisse & tenere videamur, vbi ista di-
 dicerimus: sed quatenus sententia-
 rum

rum veritati seruiunt, eatenus illa ap-
probemus & sequamur.

Hanc veritatem connexionum eū
vanitati transsubstantiationis, & cō-
substantiationis opponimus, mera
cogimur audire conuitia per petu-
lantiam ingenij verbis sesquipedali-
bus eiacula. Interim aduersarij pul-
chrè blādiuntur sibi, quod nihil mo-
rati vllas absurditates simpliciter cre-
dant dicenti Domino: Hoc est corpus
meum. Quasi verò Christus ista di-
cendo ab vllō mortalium postularit,
vt absurditatibus ipsum colamus, aut
delectari credamus absurditatibus.

Quid quod insultant etiam aper-
tissimæ cōstantissimæq; veritati, cū
non verentur anticipare, si vel maxi-
mè nequeant obiecta argumenta o-
mnia dissoluere aut confutare, se ni-
hilominus sua in sententia perseue-
rare velle. Quid hoc enim est aliud,
quàm ex mera pertinacia veritati, cō-
uictum etiam cedere nolle. An verò
ipsa veritas inops adeò virium est, vt
per se non valeat quælibet contraria
refel.

refellere? Quis vnquam vel Prophe-
tarum, vel Apostolorum, vel Ecclesi-
asticorum scriptorum sic conatus est
contradicientibus os obstruere? Ista
ratione cuius quantumlibet redar-
guto, liceat tergiuersari. Certissimum
ergo inuictæ veritatis indicium est
quod aduersarij ipsimet fatentur, se
ad quæ obiecta respõdere non posse.

Nota est historia de sene quodam
confessore, qui tempore concilij Ni-
ceni philosophũ obtrectantẽ simplici-
tati Christianæ doctrinæ, sola verita-
te fretus manus dare coegit. Adeò
nulla sophistica tam lubrica & ver-
suta est, quam euidentis & plana sen-
tentia veritas non retundat.

Dummodo igitur à connexionum
veritate absit error, quo, qui istam di-
dicerunt, sic se iactant quasi aliquid
magni, quo se bonis & innocentibus
anteponant, sint assequuti: Cauca-
turq; libido rixandi, & puerilis quæ-
dam ostentatio decipiendi aduersa-
rium: nihil nos moueant aut deterre-
ant innumerabiles & horrendæ calũ-

nia, quibus rationem humanam infamant, quando argumentorum multitudinem & pondere premuntur, ut necesse sit illis isto pacto subterfugere & elabi, nisi malint $\alpha\delta\omicron\lambda\epsilon\chi\alpha\mu$ aut sibi ipsi contradicere.

DE DVPLICI CONNEXIONE
NUM VERITATE.

Veritas connexionum partim veras, partim falsas habet sententias. Primum genus est eiusmodi, ut veris certisque sententijs cum incertis vera connexionione iunguntur, etiam ipse certæ fiât, necesse sit. Exempli gratia, Dominus noster Iesus Christus redarguturus Saducæos resurrectionem mortuorum negantes, sic argumentabatur: Deus nominat se Deum Abrahami, Isaaci & Iacobi, Deus non est mortuorum sed viventium Deus. Ergo Abraham, Isaac & Iacob viuunt. Hoc loco & ipsa connexionio vera est, & ipsa in conclusione sententia.

Alterum genus veræ Connexionis
versa.

versatur in falsis sententijs, quæ con-
 sequuntur errorem illius cum quo a-
 gitur: quæ tamen ad hoc inferuntur à
 bono & docto homine, vt his erube-
 scens ille, cuius errorem consequun-
 tur, quem corrigere volumus, eundẽ
 relinquat errorem, & peniteat hunc
 concessisse præcedentia quorum con-
 sequentia videt esse respuenda: Quo-
 niam si in eodem errore manere vo-
 luerit, necesse sit, vt etiam illa quæ
 damnat, tenere cogatur. Non enim
 vera inferebat Apostolus, cum dice-
 ret: neq; Christus resurrexit, & illa a-
 lia: Inanis est prædicatio nostra, Inãis
 est & fides vestra, & deinceps alia quæ
 omninò falsa sunt: Quia & Christus
 resurrexit, nec erat inanis prædicatio
 eorum qui hoc annuntiabant, nec fi-
 des eorum, qui hoc credebãt: Sed ista
 falsa verissimè cõnectebãtur illi sentẽ-
 tiæ, qua dicebatur, nõ esse resurrectio-
 nẽ mortuorũ. Istis autẽ falsis repudia-
 tis, quoniã vera erãt, si mortui non re-
 surgũt, cõsequẽs erit resurrectio mor-
 tuorum. Quũ igitur Paulus destruere

vellet errorem eorum, qui dicebant
 nō esse resurrectionem mortuorum:
 Et hanc sententiam præcedentem se-
 queretur necessario, quod nec Chri-
 stus resurrexisset credendus vel dicen-
 dus esset. Quod consequens falsum
 est (Christus enim resurrexit) Inde ef-
 ficitur falsum etiam esse quod præce-
 dit, scilicet non esse resurrectionem
 mortuorum, rectè concludit, resur-
 rectionem esse mortuorum. Hoc au-
 tem totum breuiter ita dicitur, si non
 est resurrectio mortuorum, neq; Chri-
 stus resurrexit: Christus autem resur-
 rexit: est igitur resurrectio mortuo-
 rum. Hoc ergo vt consequenti ablato,
 auferatur etiam necessario quod præ-
 cedit, hoc est, vt cū falsum est quod
 cōsequitur, necessario falsū sit, quod
 præcedit. Hoc autem, inquit, Augusti-
 nus, non instituerunt homines neq;
 ipsi faciunt, vt ita sit, sed tamen ita ei-
 se demonstrarunt.

Porrò sicut in falsis sententijs veræ
 connexiones esse possunt, vt modo
 ostensum est: sic in veris sententijs fal-
 sæ con-

sæ conclusiones fieri possunt. Amici
 Hiobi ratiocinabantur, Neminẽ à iu-
 stissimo Deo affligi innocẽtẽ: Hiobũ
 autẽm videbant vehementer à Deo
 afflictum: Colligunt ergo inde: Hio-
 bum præcæteris mortalibus nocentẽ
 esse, & afflictionem tantam mereri. E-
 iusdem farinae fuit hoc argumentum.
 Malè parta, malè dilabuntur. Opes
 Hiobi malè dissipatæ sunt. Ergo malè
 fuerunt acquisitæ. Hic vtraq; præmis-
 sarum per se verissima est, quia verò in-
 epta est connexio, falsa etiam infertur
 conclusio. Hiobus enim suas diuitias
 nulla fraude aut iniuria proximi cor-
 raserat, & tamen illis fuit spoliatus.
 Talia multa amici Hiobi vera profe-
 runt, quæ tamen in hominem mise-
 rum & à Deo afflictum non compe-
 tunt. Huiusmodi sunt hodie pleraq;
 quæ in Eucharistica contentione ad-
 versus spiritualem verborum Christi
 sensum à literæ propugnatoribus
 in medium afferuntur, quem
 admodum in sequen-
 tibus videbitur

DE VERIS CONNEXIO-
NIBVS VERARVM SEN-
tentiarum in negotio Cœnæ
Dominicæ.

CONNEXIONIS veritas in veris sen-
tentijs aut affirmatiuè conclu-
dit, aut negatiuè. Affirmatiuarum
conclusionum maior est dignitas,
propterea priore loco de ijs dicemus.
Habite autem sunt semper firmissimæ
eæ argumentationes, quæ à genere, à
proprio, à definitione, à partibus, à
causis & effectis ducuntur. Quod e-
nim vniuerso generi conuenit, idem
singulis speciebus conuenire necessè
est. Vniuerso generi sacramentorum
conuenit, vt sint rerum sacrarum si-
gna. Ergo & Eucharistiæ conueniat o-
portet, vt sit sacræ rei signum. Adhuc
cum Eucharistia duabus rebus con-
stet, terrenis & cœlestibus signis, & re-
bus significatis. Et signa dicantur res
quæ præter speciem, quam ingerunt
sensibus, faciunt ex se aliquid aliud
in cogitationem venire. Consequens
est res terrenas id est visibilia elemēta
panis

panis & vini in Eucharistia, propriè dici signa: res verò cœlestes id est corp⁹ & sanguinem Domini, haud quaquã rectè dici signa, quoniã nullam speciẽ sensibus ingerũt. Porrò hæc est signorum proprietates, vt ex se aliquid aliud faciant in cogitationem venire: panis & vinum in Cœna signa sunt, propriũ ergo istorum signorũ est, quod facere debẽt aliquid aliud in cogitationem venire. Quidnam verò illud sit, verba Christi ostẽdũt, dicentis de pane, Hoc est corpus meum: de vino, Hic est sanguis meus. Quasi diceret, panis vt certissimũ signũ mei corporis, debet efficere vt corpus meũ pro vobis traditũ veniat vobis in mentẽ: quæ interpretatio quàm nõ sit coacta inde liquet, quòd Domin⁹ statim subiicit: Hoc facite in mei memoriã. Cõtra verò, alienũ est à proprietate omniũ sacramentorũ & signorũ, vt res significatas vel sibi coherẽtes habeãt vel eas in seipsis cõtineant aliter quàm significatione, vel exteriori homini eas offerãt, vel in os hominis corporeũ ingerãt. Falsum

est ergo, quòd in Eucharistia fingunt nonnulli corpus & sanguinem Christi, realiter in os sumentium ingeri. Si corpus & sanguis Christi res significata sunt in Cœna Domini, quod negari non potest, debent intuitu & usu externorum & visibilium signorum in cogitationem, memoriam & mentem venire, non in os corporis aut ventriculum: alioqui alterutrum sequi necesse foret, vt aut Eucharistia sacramentum & signum non esset, aut signorum ea non esset proprietas, vt præter speciem quam ingerunt sensibus, aliquid aliud ex se facerent in cogitationem venire. Cæterum quibus illud alterum, hoc est, res significata in mentem non venit inter usurpandum sacramentum, quomodo hi dici possunt corp^o & sanguinem Christi sumere, cum instrumento ad illorum perceptionem requisito destituantur? Talibus igitur panis & vinum signa & sacramenta non sunt, licet institutione Christi sint, quandoquidem illis hoc non significat, nec in cogitationem venire faciunt,

unt, quod debent. Augustinus in genere de sacramentis scribit: Si sacramēta similitudinem quādam earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent: omnino sacramenta non essent. Panis igitur terrenus, cum expressam gerat imaginem panis cœlestis, quia confortat cor, & vinū terrenum potum cœlestem referat, quia cor hominis exhilarat: perspicuum est panem & vinum rectè dici & esse signa in Cœna Dominica, quod S. patres disertis verbis fatentur, nec opus est illis recensendis hoc loco diutiùs immorari. Hoc tātum perpendāt omnes æqui iudices, cū sit certum, panem & vinum esse signa, corpus verò & sanguinem Christi res in Cœna mystica significatas: neque de hoc quisquam dubitet, corporis Christi nomē pani attribui, & sanguinis Christi nomē tribui vino: hinc iudicetur, inquam, quo iure nonnulli verbis negent, quod ipsa rei veritate confiteri coguntur. Ferre enim nequeūt, quod nos dicimus, in Cœna mystica signa

K 5 carum

earū rerum, quas significant nomini-
 bus nuncupari, idq; ex illa similitudi-
 ne quam signa & res significatæ inter
 se habēt: quod perinde est ac si dica-
 mus tropicè, figuratè, metaphoricè,
 allegoricè, aut quocunque alio mo-
 do. Potest enim vna res diuersis mo-
 dis atque respectibus significare. Hoc
 magis mirandi sunt insulsi homines,
 qui ex hac troporum diuersitate re-
 pugnantiam aliquam elicere ex do-
 ctrina nostra contendunt. Quin po-
 tius quàm malè sibi ipsi constent cogi-
 tare debebāt, dum non sinunt vocem
 pronominis demonstratiui in solen-
 nibus verbis Christi de pane & vino
 solummodo intelligi, sed his corpus
 & sanguinem Christi inuoluunt, nul-
 lam aliam ob causam, nisi quod pu-
 det eos concedere, rem in sacra scri-
 ptura vsitatissimam & testimonio S-
 p-
 patrum comprobata, signa videli-
 cet rerum significatarum nomina sor-
 tiri. Sed quàm absurdum sit, illud
 mox videbimus.

...
 ...
 ...

At verò nonnulli aduersariorum
 suæ opinioni magis indulgētes quàm
 cedentes veritati, paulatim incipiunt
 sacramenti definitionem & partitio-
 nem iam olim publico consensu re-
 ceptam conuellere, ideoque peculia-
 rem sibi definitionem & partitionem
 fabricāt. In quo certè trāssubstātiatio
 nis patroni longè se modestiores ex-
 hibuerunt hactenus, quàm qui repu-
 diata peruulgatissima definitione &
 partitione, noua commenta sua no-
 bis obtruderent, quum tamen illos
 æquè recepta definitio, signi & sacra-
 menti premat. Cæterum veritas ipsa
 rerum altiùs naturæ impressa non ita
 facilè dilutis aduersariorum defini-
 tionibus & partitionibus poterit e-
 lui, quin ipsis frustra repugnantibus
 salua & incolumis perduratura sit.
 Produnt autem illi magis suam ini-
 quitatem, quòd immeritò culpant
 definitionē suis opinionibus repug-
 nātem, hoc maximè obijciētes, quod
 verbi diuini, cuius accessione ex ele-
 mento

mento fit sacramentum, nulla in de-
 finitione sacramenti sit facta mentio.
 Quasi verò qui audit sacramētum ef-
 se inuisibilis gratiæ visibile signum, ex
 vocabulo gratiæ vt rei sacræ, non con-
 tinuò sua sponte intelligat diuinam
 gratiam, quam nemo præter solum
 Deum nobis obsignare potest. Sed om-
 missa definitione recepta, age tenear-
 mus & sequamur eam, quam ponit
 Augustana confessio articulo deci-
 mo tertio, vbi sacramenta definiuntur
 testimonia & sigilla diuinæ erga nos
 gratiæ & beneuolentiæ, appensa ver-
 bo ad euidentiores diuinarum pro-
 missionum corroborationem. Qua
 definitione stante, idem quod ex prio-
 re efficitur, nempe, vt panis & vinum,
 tanquam visibilia signa, sensibus no-
 stris testentur de Christi corpore &
 sanguine & inuisibili gratia & remis-
 sione peccatorum per ea nobis com-
 parata. Si ergo sunt testimonia, non
 poterunt propriè & substantialiter il-
 lud ipsum esse cui testando reperta &
 à Christo instituta sunt. Nec obstat
 quod

quod in epistola Iohannis, sanguis inter testes terrenos numeratur, quia aquæ vox ibidem posita probat utrūque eodem modo vel de externis signis, vel de rebus internis & significatis accipiendum esse. Si ergo visibilis aqua baptismi testatur de Christo: cur minus vinum Eucharisticū, quod expressè sanguis Christi appellatur, de eodem Christo testatur? Redeam⁹ autem eò, vnde nostra digressa est oratio, hoc est, ad veritatem connexionum in veris sententijs: Sacramenta omnia esse de ordine relatiuorum, in confesso est: Oportet ergo Eucharistiam in eodem ordine collocari. Habēt autem omnia relatiua suum fundamentum in eo à quo oritur relatio: habent item suum terminum in quodam alio, ad quod fit relatio: Ita in Eucharistia panis & vinum sunt fundamentum, corpus & sanguis Christi sunt terminus. Panis enim respicit ac refert ex instituto Christi, corpus pro nobis traditum: Vinum respicit & refert Christi sanguinem pro nobis effusum.

fufum. Relatio inter illa ipfa eft fun-
 damenti ad terminum applicatio,
 quæ tunc fit, cùm panis & vinum in
 Cœna fumta, suggerunt fidei, spiri-
 tui & menti noſtræ corporis & ſangui-
 nis Chriſti communicationem & per-
 fruitionem. Hoc enim ipſum panis &
 vini ſumtio præ ſe fert. Ex hoc patet,
 ſi corporis & ſanguinis Chriſti in
 Cœna ſumtio ſubſtantialis ſit, æquè
 ac panis & vini: tunc neceſſariò peri-
 re vel ceſſare relationem, quæ inter il-
 la retineri debuit: Itaque ſacramenti
 veritas per ſubſtantialem corporis &
 ſanguinis Chriſti præſentiam omni-
 no tollitur & euertitur, Hoc verò ſi
 non eſt committendum, ceſſent con-
 uictæ illæ realitates, ſubſtantialitates,
 præſentialitates, quàm his ſemel in-
 troductis, infinita alia tum rerum
 tum verborum portenta inde pro-
 ducantur: quorum nunc ali-
 qua commemorabimus.

Quis enim omnia
 enumeret?

DE CON-

DE CONNEXIONVM VERI
TATE IN CONTRARIIS O

*pinionibus de Eucharistia ad absur-
dum ducentibus.*

QUOD verum Christi corpus, non
nisi vnum sit numero, semel na-
tum semel mortuum, nec amplius ge-
neretur aut corrumpatur: hæc in quã
omnia & sententia & consecutione
sunt verissima: At si singuli panes Eu-
charistici propriè & substantialiter
essent aut dicerentur corpus Christi:
Sane quot essent panes, totidem exi-
sterent corpora. Et quia ijdem panes
ante consecrationem non dicuntur
nec sunt Christi corpus, sed à conse-
cratione primum fiunt (modo aduer-
sarijs fides adhibeatur) sicut hîc no-
tus quidam ortus fingitur, ita diffi-
culter ab interitu vindicetur Christi
corpus, si omnino substantialiter per
os hominis sumentis panem Eucha-
risticum ingrediatur. Ita nullus erit fi-
nis generationum & corruptionũ in
Christi corpore atque sanguine vbi
semel

semel locus realitatibus & substanti-
 litatibus datus fuerit. Quotiescunq;
 enim pervniuersum orbem Christia-
 num vsque ad mundi finem, Coena
 Domini celebrata fuerit: Ibi necesse
 erit, totidem existere Christi corpo-
 ra, pro locorum atque panum diuer-
 sitate, idque eodem temporis momē-
 to: Ita simul vnum idemque corpus
 Christi erit in coelesti gloria, & in pan-
 ne consecrato, & in ore sumentium
 panem Eucharisticum & ubi non?
 Quòd si citra multiplicationem id
 fieri dicunt, quo iure se ab immensitate
 corporis Christi tuebuntur? Ergo,
 vt corpus Christi cæteris suis acciden-
 tibus & proprietatibus spoliare co-
 guntur, quò suam opinionem semel
 arreptam stabiliant: sic quoque illud
 ipsum omni quantitate excludant o-
 portet, vt eodem tempore simul di-
 uersis in locis sine magnitudine &
 multitudine esse possit. Nam si Chri-
 sti corpus substantialiter tam certò
 adest in Coena, & ore corporeo tam
 certò sumitur, quàm panis visibilis:
 aderit

aderit prorsus, absque illis saltem accidētibz, quæ in sensus exteriores hominis incurrunt. Alioqui nonne videretur & palparetur, sicut à resurrectione suum corpus & videndum & contrectandum exhibuit, cum diceret, videte, manus meas, & pedes meos palpate, & videte, quia spiritus ossa & carnem non habet, sicut me videtis habere? Valet quidem diuina potentia (vt cum Augustino loquamur) de ista visibili & tractabili natura corporum, quibusdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates: ac per hoc valet etiam membra mortalia, formæ lineamentis manentibus, corruptione verò mortalitatis emortua, stabili vigore firmare, vt absit labes, adsit effigies, adsit motio, absit fugatio &c. Finità verò corporis & sanguinis Christi substantiam per omnipotentiam Dei simul diuersis in locis ponere seu potius fingere citra pluralitatem, qd ostēdet sanæ fidei esse cōsentaneum? Nam si plures homines diuersis in locis eodem tempore fumant panem

L

Eucha-

Epistolæ

146.

Eucharisticum, & singuli dicantur corpus Christi ore sumere: an non quot erunt ora, totidem erunt corpora? Quia singuli per se accipient integram corporis & sanguinis Christi substantiam. Certè nec cogitari quidem potest, quomodo corporis finiri substantia, quod vnum sit numero, diuersis in locis aut hominibus esse queat corporaliter, quin diffundatur aut multiplicetur. Et hæc quidem & similia incidunt in res ipsas absurda, si standum sit opinione aduersariorum. Inspiciamus nunc etiam verborum absurditates, quæ ex vno inconuenienti dogmate sequuntur.

Aristoteles agens de vniuoca con- nexorum prædicatione, hunc ponit canonem vniuersalem & nunquam fallentem. Quæcunque de prædicato dicuntur, eadem & de re subiecta dici poterunt. Item quando alterum alteri in ratione tribuitur, tum quæcunq; de prædicato dicuntur, eadem de subiecto dicuntur, nempe in vniuocis, & naturali prædicatione, quæ
fit

fit κατὰ φύσιν. De vero Christi corpore
 rectè dicitur, quod sit pro nobis tra-
 ditum. Ergo si panis vniocè & κατὰ
 φύσιν seu propriè & simpliciter est
 Christi corpus necessariò sequetur,
 panem pro nobis esse traditum. Aut
 si hoc non concedatur, vt sanè nō est
 concedendum, prædicatio in verbis
 Christi, Hoc est corpus meum, nō erit
 propria & naturalis, sed figurata. Ergo
 si nullum aliud est verum Christi cor-
 pus, quàm quod pro nobis est tradi-
 tum: & panis Eucharisticus verum
 Christi corpus est: necessariò dicetur,
 panis pro nobis esse traditus, aut si
 hoc non sit verum, nec illud sit. Item
 ea verè dicitur orationis proprietates,
 cū vocabula ijs rebus tribuuntur, quib²
 significandis primū sunt imposita. At
 Christi corpus verū & naturale, prima
 sua impositiōe, nō est destinātū pani,
 alienæ rei. Quare cū panis Christi
 corpus dicitur, sit hoc haudquaquam
 propriè. Superest igitur, vt dicatur fi-
 guratè: q̄a nihil est in oratione inter
 ista tertiu, nisi fortè sit æquocū & so-
 phisticū.

DE FALSIS CONNEXIO-
NIBVS IN SENTENTIIS

alioqui ueris.

DE Arcopagitarum apud Athenienses iudicio literis proditum est, quòd nemini licuerit illic causam dicturo, exordijs, perorationibus, excursibus, commorationibus, alijsque orationis pigmentis uti: quibus nimirum & sophistæ & oratores, nunc bonitate causæ agenda parum fidentes, gratiam iudicum venari, nunc iudicium rectum declinantes, aduersarios in odium adducere, & prout ipsis commodum videbatur, affectus hominum in quamcunque uellent partem concitare, trahere & rapere quodammodo solebant: quæ uerò ad istam rem rei plenamque causæ cognitionem requirebantur & sufficere poterant, ut propositio, eiusdem confirmatio & contrariorum argumentorum confutatio: de his inquam, capitibus permittebatur ut in Arcopago uerba facturi citra ambages dicerent, quòd
facilius,

facilius, citius atque certius iudicio inter partes decideretur. Quum autem hodie in controuersia Eucharistica, multis solenne sit, non pro ea quã præ se ferunt simplicitate agere, sed in latissimũ cõmunium locorũ campũ excurrere & expatiari, vt iudicia hominum aliò à re præsentì abripiant (dum enim ita magnificè proferunt, quæ in genere vera sunt: quis nõ credat ea omnino oppositè ad rem dici? Et quis cogitet viros tanta eruditione zeloque præditos, in re tam ardua extra oleas ferri posse.) Commonefaciendus mihi ingenuus lector hoc loco visus est, vt haud leuiter speciosissimæ assensum præbeat, antequam quæ ad probandum assumta sunt, inesse in re proposita deprehenderit. Multa enim dicuntur, quæ prima fronte videntur veritati esse vel consentanea, vel dissentanea, prout illa homines facundi vel exornando vel extenuãdo aliter, quàm reuera se habent, venditare norunt: quæ tamẽ si proprius inspiciantur & excutiantur,

tur, à re proposita aliena sunt.

Huc pertinent magnificæ illæ laudes verbi diuini, & obedientiæ fidei, quibus conantur nonnulli reuerentiam aut terriculamēta hominum animis iniicere. Quis verò nescit aut negat hodie, nihil certiùs, nihil firmitus, & in quo quis minus falli possit, inueniri, quàm Dei verbū? Sanè: si sit rectè intellectum & applicatū. Satan enim ipse transfiguratus in angelū lucis, sumpta p̄sona ministri veritatis, sub prætenu verbi Dei, multis se penumero imposuit: quin etiā Dominū ipsum p̄claro scripturæ testimonio, sed truncato & deprauato aggressus est. Verūm Christus licet verbū Dei significaret: minime tamē passus est verū ac splendidū testimoniū sibi à Satana perhiberi, ne videlicet dum se amicum verbi astutè simulat, occultè quasi per cuniculos penetrādos plus noceat. Quid aliud olim Pseudopphetę titulos tenus verbum Dei iactitantes, suisq̄ somnijs & mēdacijs p̄texētes. Quid tot examina hæreticorū scripturæ testimonijs ad
stabi.

stabilienda sua dogmata turpissimè
 ab utentiū ostendūt, nisi quod nō cuius
 spiritui verbo Dei gloriā sit creden-
 dū? Nō tamē idcirco auctoritas verbi
 Dei imminuitur, etiā si nō statim cui-
 us eius interpretationi fides adhibea-
 tur. Prædixit sanè Christus sic futurū
 in hac vltima ætate mundi, vt abūdet
 iniquitas, refrigescat charitas, deficiat
 fides multorū in terra, & hodierna di-
 es hoc ipsum cōprobat. Si quis autē istud
 Christi vaticinium in eos hodie tor-
 queat, quod transsubstantiationē papisti-
 cā repudiant, & hos infidelitatis accu-
 set, & fulmine verbi diuini terreat: di-
 cēs ne istius quærimoniā iustā esse? Sed
 aiunt, hoc ad Dei gloriā & verbi diui-
 ni dignitatē pertinere, si fides illi sim-
 pliciter tribuatur, vt maximè germa-
 nū eius sensum homines nō assequan-
 tur. Quantò rectiūs & grauiūs Augu-
 stinus scribens ad Hieronymū de au-
 ctoritate castę veritatis in libris sancti.
 detestatur huius insaniā, cui officiosa
 mēdacia de laudibus Dei esse vidētur,
 clamans nō minore aut fortasse etiā

maiore scelere in Deo laudari falsitatem, quam vituperari veritatem. Admisso enim semel, inquit, in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mēdacio, nulla illorum librorum particula remanebit, quæ non (vtrunque videbitur vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis) eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consiliū officiumq; referatur.

Quid verò plausibilius, ad evitanda tot absurda, & regenda mēdacia in Eucharistica causa adducitur, quam Dei verbum? Vnde coniecitur eos magis afficere ignominia Dei verbū, quam honorare, quorum anima plena phantasmatibus eiusmodi quippiam sibi fingit, & præsumit de Dei verbo, quod non nisi innumeris absurditatibus admissis stare queat? Scotus certe agnouit phantasmū pro maiore inconueniente habere substantiam panis negando, quam haberet de omnibus articulis, quos habemus de incarnatione. Addit etiam mirum

rum esse, quamobrem in hoc articulo, qui non est principalis articulus fidei, debeatur talis intellectus asseri, propter quem fides pateat contemptui omnium sequentium rationum. Nonne de consubstantiatione idem verè dicatur? Sed obijciunt ex Chryso-
 stomo: In omnibus Deo parendum, nec contradicendum esse, licet cogitationibus nostris aduersari videatur, quod Deus pronunciat: sed sit & cogitationibus & visu dignior ipsius sermo: sic & in mysterijs agamus, nec solum pre oculis posita respiciamus, sed ipsius verba cõtineamus. Ipsius enim sermo infallibilis, sensus autè noster seduci faciliis: Ille nunquam decipit: hic autem vt plurimum errat. Dicitur non potest, quantum hoc loco aduersarij triumphent: at res adhuc benè habet, Verbis enim modò recitatis Chryso-
 stomus mox subiicit. Quoniã igitur Verbum dicit: Hoc est corpus meum, & pareamus & credamus, & intellectualibus ipsum oculis intueamur. Nihil enim sensibile nobis Christus
 L 5 tradidit,

tradidit, sed res quidem sensibiles, omnes autem intelligibiles. Itidem & in Baptismate per rem, nempe sensibilem aquam, donum confertur: intelligibile verò, quod perficitur est regeneratio & renouatio, &c. Quid magis pro nobis facit, qui dicto Christi audientes neq; cogitationibus, neque oculis nostris æstimamus præ oculis posita, sed intellectualibus oculis, quod dicitur, intuemur? Siquidem res quidem externæ sensibiles in Cœna Domini traduntur, panis scilicet & vinum: omnes autem intelligibiles, ut per panem visibilem, panis cœlestis, per vinum visibile, potus cœlestis intelligatur. Si ratio humana & intellectus & oculi mentis in diuinis mysterijs planè excludi debent: quomodo obtēperabimus Domino, quod Chrysostomus rectiùs à nobis peragi posse non existimat, quàm si res in cœna sensibiles oculis intellectualibus intueamur?

Quorsum igitur dicat aliquis, opponit Chrysostomus nostris cogitationibus & oculis Christi sermonem,
 si ni-

si nihilominus intellectui nostro est
 indulgendum? Certè, vt nullus noster
 exterior sensus ea percipere potest, quæ
 potissimum in cœna Domini quærenda
 sunt; ita quoq; nulla hominis cogita-
 tio eadē assequitur, nisi prius verbo Dei
 de mysterio informata. Quis enim
 sua sponte cogitet, Christi corpus sibi
 dari in cibū, nisi eius antea fuerit ad-
 monitus & certior factus? Magis ad-
 mirandi sunt nonnulli putantes spi-
 ritualem cœnæ mysticæ intelligentiã
 rationi humanæ obuiam esse, aut etiã
 ex ea profluere. Quod autem Christi
 verba faciunt, vt ad intuitum visibili-
 um elementorum, vtentibus Eucha-
 ristia, corpus & sanguis Christi in co-
 gitationem veniant, hoc nõ amplius
 cogitationi subiectæ in obedientiam
 fidei aduersatur: neq; sic vtētes myste-
 rijs, dici debēt proprijs indulgere aut
 obsequi cogitationibus: sed potius vo-
 cãti Christo parere: Cuiusmodi cogi-
 tatio requisita à Domino in usu cœnæ,
 ppterca nõ est in odiū aut suspitionē
 adducenda, quoniã transsubstantia-
 tionē & id gen^o alia hominū cõmẽta

abominatur: quia certò scit, Christum ista non approbare. Si verò vliq, adeò sensuum & rationis iudicio renuntiandum putant, quum dicunt, Corpus Christi sub figura panis delitescere: cur non potius contendunt, corpus Christi non latere, sed extare & apparere? Neque verentur hoc loco sensuum iudicium repudiare? Omnino enim negant, in iis rebus quicquam sensibus tribuendum esse. Cur non ergo fortiter clamant, corpus Christi videri, tangi, gustari, etiamsi sensus id negent? Sed non sentiunt, postquam semel omni potestate, ex communi sensu & ratione perpetua rerum de Eucharistia iudicandi abdicarunt sese, in eas angustias sese coniici, vnde nec facilè queât se expedire, nec diuersa sentientibus occurrere. Nam si refellèdi sint, qui panis & vini substantias abire, & corporis ac sanguini Christi credere affirmât, nec litabit ad sensum communem, ad naturam, rationè, analogiam sacramentorũ confugere aut prouocare. (Sem-

per enim in promptu erit communis
 tergiuersatio de omittendo sensuum
 rationisque iudicio) ac quæ tandem
 non patebit quibuslibet erroribus fe-
 nestra, si illud valere debeat? Iucundū
 illi interim Satanæ exhibent specta-
 culum, dum qui de litera Cœnæ Do-
 minicæ gloriantur, mutuum sese iu-
 gulant, & conficiunt. Eorundem cer-
 tē argumentorum, quibus ille se in-
 uicem stringunt, copijs aduersus v-
 trosque depugnandi manet nobis in-
 tēgra occasio, qui locō liberiores
 & solutiores sumus, quod quibus al-
 teri transsubstantiationem, alteri cō-
 substantiationem oppugnant, iisdem
 ad vtramlibet reiiciendam vti possi-
 mus. An non transsubstantiatores
 æquē ac consubstantiatores auctori-
 tatem verborum Christi obtendunt?
 Quoniam verē certum atq; ad eō ne-
 cessarium est, sensum literalem isto-
 rum verborum non nisi istiusmodi
 esse posse, consequitur inde, vtrumq;
 præsentia corporis Christi modum,
 pariter verum esse non posse. Vterque
 igitur

igitur vel saltem alteruter erit mendax, ut ostendat alterutra pars, cur magis τὸ ἕκαστον valeat ad cōsubstantiationem, quàm transsubstantiationem asserendam. Aiuūt Spiritum sanctum utroque nomine nūc panem & vinū, nunc corpus & sanguinem Domini appellare.

Rectè quidem: Verùm enim uerò si agnoscunt panē & vinum propriè sua nomina tenere, quia substantias & naturas pristinas à consecratione æquè ac ante retinent: quū fit, ut nō animaduertant panem nō admittere propriā aliam & alterius rei denominationē? Sæpè quidē vocabula plura synonyma vnā eandemq; rem propriè significare possunt, ut gladius, ensis, mucro: sæpè etiam vna vox plures admittit significationes: diuersa uerò diuersarū rerum nomina nō possunt simul propriè vni rei tribui: vtrūcunq; enim eorū propriū fuerit, oportebit ut alterū sit impropriū. Si ergo panis propriè dicitur panis, impropriè dicetur corpus Christi. Panis autē propriè

priè suum nomen seruat: improprie igitur assumit alterius rei nomen.

In testamentis aiunt figuratas locutiones propterea non habere locū, ne testator studiosè hæredes scriptos decipere, aut litibus post suam mortem ansam præbere voluisse videatur. Quasi verò is statim fallere dicendus sit, qui figuratè loquitur? Quòd si in cæteris sermonibus Christi locū non habet, nisi dominū mēdacijs accusare velimus quoties metaphoris, allegorijs, parabolis in suis sermonibus est vsus: quī sit, vt sub tempus mysticæ cœnæ figuratè loquens, magis quàm aliàs fallere voluisse arguēdus sit? Sed obijciunt in testamentis condendis homines seriò solere agere, perinde ac si inanis lusus verborum sit Domini, non iam dico in concione ad Capernaïtas Iohan. 6. habita, sed per totum illum sermonem Christi ante & post cœnæ institutionem, imò etiam in ipsa institutione, & in ipso agone mortis, vbi si aliàs vnquam, tunc certè maximè seriò loqui & egisse videri debet:

debet: in his, inquam, omnibus quoties Christus figuratè loquutus est, aut seridò nō egisse, aut fallere voluisse putandus est, si valeat argumentum aduersariorum.

Lusitine ergo, an decipere voluisti Domine Iesu Christe, quum dixisti ad discipulos: Desiderio desiderauit hoc pascha comedere vobiscum. Et rursum, inter cœnandum: Hoc poculum nouum Testamentum in meo sanguine? Et paulò pòst: Ego decerno vobis, sicut decreuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis ad mensam meam, in regno meo & sedatis in solijs? Item in ardentissima oratione, qua petijt calicem à se transferri, Christus aut lusit aut fefellit? Præterea hoc loco, quòd se vitem veram, & patrem agricolam, & suos vocauit palmites: saltem perpendantur vltima Christi verba in cruce pendentis, & iam iam morituri, quibus matrem discipulo dilecto cōmendauit, dicens illi: Ecce, filius tuus. Huic: Ecce, mater tua, & patri suo commēdauit

dauit spiritum, inquit: In manus
 tuas depono spiritum meum. Hic si
 contendat aduersarij Christi sermo-
 nem per se satis esse perspicuum, quis
 neget? Si verò idcirco secundum lite-
 ram Christi verba accipi velint, quia
 vel clara vel seria sint, cogentur DEO
 manus affingere & nescio quæ alia:
 si figuris & schematibus in sermone
 Christi seriò locum dent, agnoscant
 quàm indignè quæ figuratè dicta sūt,
 falsitatis insimulent.

Quòd autem falsum sit, figuras ser-
 monis in testamentis non adhiberi,
 præterquam quod auctoritate Mar-
 celli Iureconsulti diuersum in Dige-
 stis scribentis ostenditur, conuinci-
 tur etiam quotidiana experientia &
 consuetudine. Nam qui testamento
 facto scribit aliquem hæredem ex as-
 se, deinceps, aut semuncia: an non fi-
 guratè loquitur? Si quis vnicum tan-
 tū assen vel assis preciū de tota testa-
 toris hæreditate scripto ex asse hære-
 di concedi velit iuxta clarum testatoris
 verbū, nōne is risum in foro cōcitet?

M

Quid

Heb. 9.

Quid quod res testamentis in præ-
 senti legata, eius ferè generis sunt, vt
 non nisi post testatoris mortem in a-
 ctum perducantur? Nam testamen-
 tum, vel teste scriptura, in mortuis ra-
 tum est. Mors igitur testatoris inter-
 cedat necesse est : quandoquidem
 nondum valet testamentum, quam-
 diu testator viuit. Atque hoc ipsum
 in Cœna mystica tam manifestum
 est, vt à nemine nisi admodum impu-
 dente, queat negari. Dicitur enim pa-
 nis illud ipsum Christi corpus quod
 pro nobis traditum est : Et vinum ille
 ipse sanguis pro nobis effusus : Ad
 nondum erat corpus Christi traditū,
 nec sanguis eius effusus quum testa-
 mentum illud nouum conderet, id
 est, cœnam institueret. Quomodo
 ergo potuit actu & realiter corpus
 traditum discipulis dare? oportet er-
 go si verba Christi iuxta literam sunt
 accipienda, vt discipuli sumserint in
 illa cœna corpus Domini nondum
 traditum, id quod verbis Domini a-
 pertè

pertè repugnat, aut certè discipuli
 sumserunt corpus Christi, pro se tra-
 ditum potentia non actu, hoc est,
 tradendum non traditum. Itaq; no-
 stræ cœnæ mysticæ à morte Domini
 celebratæ, tantum distabunt à cœnâ
 vltima, quando Christus testamen-
 tum hoc instituit, quantum distant
 ea, quæ actu fiunt ab ijs quæ fiunt
 potentia, aut quantum interest in-
 ter corpus Christi adhuc mortale &
 nunc immortale atque gloriosum.
 Nondum enim erat glorificatum in
 vltima cœna. Si ergo nos aliud Chri-
 sti corpus secundum qualitates in
 cœnis nostris edimus, & aliud ede-
 runt discipuli: quid non absurdita-
 tum hinc sequetur? Eant nunc & ia-
 stitent testamenti ac testatoris fidem
 qui de litera cœnæ Dominicæ vsque
 ad eò gloriantur. Nulli enim alij ma-
 gis fidem testantis nobis suspectam
 reddunt, quàm illi ipsi, si eos audi-
 amus. Quòd si ad omnipotentiam

diuinam hoc loco prouocare velint, quæ ipsos adiuuet, vt sese extricent, maiori adhuc prostituent se ludibrio. Nam si potentia DEI voluisset præstare, vt corpus Christi nondum traditum æque haberetur, ac si iam traditum fuisset: quid opus fuisset Christum mori? Aut cur non æque eadem DEI potentia nobis simili ratione, qua discipulis corpus Christi dedit, nunc donet? Vtcunque sit, nunquam euitabunt, quamdiu litera standum putabunt, quin actum cum potentia confundant, aut nos aliter quàm discipulos Christi corpus sumere fateantur, aut à realitate discedant.

Porro quemadmodum inter falsas connexiones verarum sententiarum, in Eucharistiæ causâ, multis perstringit oculos, quòd aduersarij, cum rationes suas ad impossibile ducentes, omnipotentia diuinæ scuto tegere, tum absurditates innumeras sibi obiectas, eodem clypeo excutere, consueuerunt: Ita quoque nuper ceperunt, ex ascensu Christi in cælos & sessione

fessione eius ad dexteram patris, tan-
 quam ex equo Troiano, suas argumē-
 torum copias, in expugnationem ve-
 ritatis educere. Quæ quidem omnia,
 tantò splendidius ab illis dicuntur,
 quantò maiori religione sciunt arti-
 culos illos christianæ fidei ab omni-
 bus pijs accipi. Nos verò, ad argu-
 mentum illorum ab omnipotentia
 DEI sumtum, cum Tertulliano, rectè
 respondemus: plane DEO nihil esse
 difficile, sed si ita abruptè in nostris
 præsumtionibus hac sententia vta-
 mur, posse nos de DEO quiduis con-
 fingere. Ad eundem modum de a-
 scensu Christi in cœlos & sessione ad
 dexteram DEI, licet nobis ad conclu-
 siones aduersariorum regerere, stante
 ipsorum interpretatione, non tan-
 tum naturæ ordinem, in vniuersitate
 rerum, sed & diuinæ dispensationis
 ordinem, in administranda salute no-
 stra labefactari & euerti. Christus e-
 nim sic non amplius credendus erit,
 quadragesimo à resurrectione die, su-
 am humanitatem & nos vna secum

iuxta spem in cœlesti gloria collocat-
 se: Sed mox ab incarnatione in ipso
 tempore humilitatis, antequam obe-
 diens factus esset Patri, vsque ad igno-
 miniosissimam mortem crucis, & ad
 cœlos ascendisse, & ad dexteram DEI
 consedisse credatur oportet: quum
 tamen & Christus ipse & apostoli cū
 illo testentur, oportuisse Christum
 pati primū & sic gloriam suam cœ-
 lestem adire. Alia enim diuinitatis
 gloria per tot miracula ab ipso, dum
 adhuc inter mortales homo degeret,
 facta, discipulis ipsius conspecta fuit:
 sicut & futuræ gloriæ aliquis gustus
 in monte præbebatur quibusdam ex
 illis. Nos verò nūc, de ista gloria Chri-
 sti loquimur, pro qua interpellabat
 Patrem, quam se habuisse apud Patrē
 dicit, priusquam conderetur hic mū-
 dus. Hanc enim, si statim ab incarna-
 tione, Christi humanitas tenere cœ-
 pisset, quid opus fuisset illam petere à
 Patre? Alterutrum igitur sequeretur
 necessariò, vel vt tota humilitatis
 Christi œconomia, merus lusus & ioc-
 cus

cus seu phantasma potius fuerit, vel
 vt Christi humanitas simul & eodem
 tempore, gloria ista caruerit & eandē
 habuerit, tempore inquam humilita-
 tis. Egregia verò maiestas & gloria ex-
 altati corporis Christi, & ad dexteram
 Patris euecti illa qua fingitur, non tan-
 tum in pane & vino, ad vsū Eucha-
 ristiae consecrato, realiter adesse: ve-
 rum etiam omnino in omnibus gra-
 minibus & foliis arborum, atq; adeo
 lapidibus. Equidem credidi hætenus
 vnigenitum DEI filium induisse no-
 stram carnem, vt per fidem & spiritū
 suum in nobis habitans, renouaret
 nos iuxta imaginem eius, qui condi-
 dit primum hominem ad similitudi-
 nem suam. Adhæc ex ore ipsius Do-
 mini didici, nobis carnem illius man-
 ducandam dari in mysterio, vt ipse in
 nobis magis magisq; viuat, & nos vi-
 cissim in eo. Vbi verò legitur quæso
 carnem Christi in rebus inanimis in-
 esse velle? Commendauit singularem
 suum erga nos amorem Christus in
 hoc, quod non angelorum naturam,

sed Abrahæ semen assumere, & nobis
 per omnia similis (excepto peccato)
 fieri voluerit. Ad quam autem obse-
 cro amoris diuini prærogatiuam &
 excellētiam hoc referri debeat, quòd
 simul ac Christus ad dexteram DEI
 confederit, siue illud mox ab incarna-
 tione, siue post resurrectionem ex
 mortuis fieri ceperit, tunc Christi hu-
 manitas perinde ac diuinitas in o-
 mnibus rebus creatis moueri & ines-
 se voluerit? Dicitur sanè verbo poten-
 tiæ suæ moderari omnia: sed quid
 hoc ad rem propositam facit? Siqui-
 dem & carne abiens seruare suos po-
 test, qui perfectum habebunt gaudi-
 um, quum se virtute omnipotentis
 protegi non dubitent. Cùm igitur
 Deitati seruatio attribuat, non de-
 bemus carnis præsentiam propter
 hoc desiderare, sicut expressis verbis
 monet Cyrillus. Quod verò ascensus
 Christi in cœlos & sessio eius ad dex-
 teram Patris malè definiatur ab ad-
 uersarijs, inde liquet, quod Apostolus
 Paulus æque nostræ exaltationis fun-
 damentum.

damentum in ascensu corporis Christi
 locat, ac nostræ resurrectionis in
 Christi resurrectione. Iam certum
 est, nostram resurrectionem à resur-
 rectione Christi adeò pendere, vt al-
 terutra sublata, tollatur etiam altera
 necessario: & rursus altera stabili-
 statuatur & altera. Oportet ergò vt in
 ascensione ad cœlos, res pariter se ha-
 beat, nempe, si Deus nos simul cum
 Christo viuificauit, & suscitauit, & si-
 mul cum eodem sedere fecit in cœle-
 stibus, sicut in resurrectione similes il-
 li futuri sumus, ita & in ascensione.
 Vnde ad Thessalonicenses scribit Pau-
 lus, post vltimã resurrectionem pios
 tam suscitatos quam adhuc viuos v-
 nã raptũ iri in nubibus in occursum
 Domini in aëra, & sic semper cum Do-
 mino futuros. Quodam hoc loco asc-
 ensionis nostræ spectaculum excogi-
 tabunt aduersarij, vt ex ascensu Chri-
 sti spectaculum faciamus? An non i-
 gitur meritò exploduntur cum suo
 dogmate, sicut Apostolus Hymenæ-
 um & Philetum detestatus est, dicen-

1. Thes. 4^a

tes resurrectionem iam esse factam? Quo nimirum figmento illi eluserunt carnis veram resurrectionem, & quorundam fidem subuerterunt, haud aliter sanè, quàm hi nostri hodie eludunt corporalem Christi ascensionem in cœlos, æque comminiscentes spiritualem exaltationem pridem in incarnatione Christi factã, & visibilem Christi ascensum in spectaculum (nescio quale) conuertentes. Quid verò tandem consequentur, si obtineant, nisi vt falsum scripserit Apostolum putemus de corporum nostrorum subleuatione in cœlos? At hi potius arguantur mendacii, quàm vt in vilo spiritum sanctum mentitum esse cogitemus.

Inter falsas connexiones ponendæ sunt dissimiliũ exemplorũ coaceruationes, quib⁹ spiritualis verborũ Christi intelligentia in suspiciõẽ, odiũ & inuidiã adduci solet. Cõmemoratur imprimis mandati diuini in paradiso dati transgressio, quæ nimirum ex eodem fonte infidelitatis promanarit, quando

quando ratio humana simplici verbo
 rû sensu nō acquieuit, sed fortasse se-
 cum reputauit Deū alicuius significa-
 tionis causa dixisse, si māducaueritis,
 morte moriemini: In qua sentētia Au-
 gustinū etiam fuisse cōstat. Vt ut ve-
 rò illud sit, exprimit certè scriptura sa-
 cra, manifestā serpētis seductionē, ver-
 bo Dei per omnia contrariā. Nititur
 enim serpens persuadere mulieri,
 rem prorsus nefandam cogitari, quod
 scilicet maleuolentia DEI à re bona
 & utili fuerint prohibiti. Inerat de-
 inde menti mulieris amor ille pro-
 priæ potestatis & quædam dese super-
 ba præsumtio, quæ per illam tentati-
 onem fuerat conuincenda & humili-
 anda. Accessit denique consideratio
 arboris & fructus vetiti, esui cōmodi
 desiderabilis. Quid verò horum in spi-
 ritualem Eucharistiæ interpretatio-
 nem incidit? Vbi legitur in scriptura,
 hæc à serpente vlli hominum sugge-
 sta? Scio equidem quid de genio siue
 bono siue malo per insomnium cui-
 dam suggerente aliqua ad hanc rem
 perti-

*De genes.
 ad literam
 lib. 11.
 cap. 30.*

pertinentia, à maleuolis iactetur vul-
 gò. An verò illi nesciunt regulam di-
 uinitus perscriptam de somnijs in-
 ternoscendis? Cur igitur non discer-
 nunt potius an hoc quod quis per-
 somnum vidit, veritati verbi DEI con-
 ueniat aut repugnet? Quis aduersa-
 riorum vnquam adhuc potuit, aut e-
 tiamnum poterit ostēdere spiritualē
 verborum Christi sensum vel à fide,
 vel à spe, vel denique à charitate tum
 DEI, tum proximi esse alienum? Quid
 igitur insimulare hunc diabolicæ sug-
 gestionis pergunt?

Præceptum DEI in paradiso pri-
 mis parentibus datum, plane fuit ne-
 gatiuum, & expressam habuit com-
 minationem, poenæ transgressionem
 secuturæ, adiectam. Serpentis verò
 persuasio vnà cum promissione fuit
 affirmatiua, ita vt repugnantia mini-
 mè obscura inter mandatum DEI, &
 sermonem Diaboli facilè posset de-
 prehendi. Et hoc auxit peccatum
 transgressionis, quod serpenti diuer-
 sa suadenti credere maluerunt pro-
 toplasta

tōphlastæ quàm Deo. Quare haud
 quaquam ignoratione genuini intel-
 lectus verborum Dei lapsi sunt, sed po-
 tius falsi honoris à Diabolo promissi
 concupiscentia suggestionem serpen-
 tis, & intuitu fructus vetiti inflāmata,
 sunt decepti. Conferamus iam spiri-
 tualem Eucharistiæ explicationem
 cum verbis Christi. Vocat Dominus
 panem corpus suum : quis nostrum
 negat? An non ad rauim vsque clama-
 mus, fidei nostræ, respicienti ad res si-
 gnificatas in cœna Domini, panem
 esse ipsissimum Christi corpus pro no-
 bis traditum, cuius videlicet in recto
 vsu Eucharistiæ, reddamur participes
 & propter huius participationis veri-
 tatem & certitudinem, panem gerere
 nomen corporis Christi? An verò dū
 negamus panem propriè, simpliciter,
 essentialiter, realiter dici vel esse Chri-
 sti corpus: idcirco omnem modum
 existendi excludimus? Si hominum
 figmenta à verbis Christi remoueri
 volumus, an ob id verba ipsa corrupis-
 se dicendi sumus? Taceo quòd nulla
 eius.

Lib. 3. de
doctr.
Christ. ca.
7.

eiusmodi absurditas primos parentes à simplici interdicti diuini sensu abducere potuit, quales innumeræ in literalem controuersorum verborum Christi sensum incidunt. Quid enim illic vel fidei vel charitati repugnans reperiatur? Augustinus scribit, quicquid asperum & quasi sæuum factu dictuque in sanctis scripturis legitur ex persona Dei vel sanctorum eius, id ad cupiditatis regnum destruendum ualeat. Quòd si perspicuè (inquit) sonat, non est ad aliud referendum. Interdictum DEI ad refrænandam cupiditatem primorum parentum ualebat, ne uidelicet ullius creaturæ amore vel instinctu à creatore suo auellerentur. Quòd cum propriè sonaret, figuræ in uerbis Dei non fuit locus. Quid quæso iam corporalis manducatio carnis Christi ad cupiditatis regnum destruendum ualet? An non multò magis spirituali intelligentiæ laus ista tribuitur, ubi & fames sitisque iustitiæ afferenda ad cœnam Domini, regnum cupiditatis subuertit & saturitas ex pane potuque cœlesti, hoc est, è cor.

pore Christi pro nobis tradito, & sanguine in remissionem peccatorum effusio, in nos deriuata & promanans, cōfortat nos, vt per Christum carnem nostram cum vitijs & concupiscentijs crucifigere, & domare possimus?

In Zacharia parente Ioannis Baptistæ, obstrepente Gabrieli annuncianti futurum partū, manifesta reprehenditur incredulitas. Quid nā verò huic simile adhuc in spiritali verborum Christi interpretatiōe ab aduersarijs ostendi potuit? An quia papisticam transubstantiationem credere nolumus, idè cum Zacharia conferimur? Quid verò amplius prærogatiuæ consubstantiatio habet, vt hāc præ illa admittamus? Quis nostrū hacten^o dubitauit, Christū in cœna mystica facere nos sui corporis & sanguinis cōpotes & participes? Quod si spiritu & fide fieri dicimus, propterea ne increduli habemur? De exemplo Abrahami supra diximus: Cuius nimirum fides cum in circumcisione suscipienda, tum in filio immolando spectata fuit.

Quis

Quis verò nostrum cohorrescit, me-
 diatorem Dei & hominum, hominẽ
 Christum Iesum carnem suam nobis
 manducandam, bibendumque san-
 guinem dantem, fidei corde atq; ore
 suscipere? Quamuis horribilius vi-
 deatur humanam carnem manduca-
 re, quàm perimere, & humanum san-
 guinem potare, quàm fundere. Qui
 fit hoc amabo? An quia crudas car-
 nes maximè hominis comedere, &
 sanguinem propositum bibere horre-
 remus: Ideò credamus, speciem qui-
 dem panis & vini, quibus assueuimus,
 manere, in carnem verò & sanguinem
 transelementari? Augustinus certè
 transelementationem illam prorsus
 ignoravit: longè verò aliam ratio-
 nem assignavit, cur nobis sermo Do-
 mini durus & horribilis non sit existi-
 mandus: nempe, quòd in Christi ser-
 mone sacramenta, id est, sacra signa
 sine vlla obscuritate cognoscimus: si-
 cut in duobus filijs Abrahæ, duabusq;
 mulieribus eius commixtione fœta-
 tis, duo testamenta cum Apostolo
 intel-

Gal. 4.

intelligimus: sicut duos in carne vna
 Christum & Ecclesiam attendimus.
 Quorsum enim Augustinus duo alle-
 goricarum interpretationum exem-
 pla manducationi carnis Christi accō-
 modasset, nisi sensum huius spiritua-
 lem æquè ac priorum istarum formu-
 larum approbasset? Huc accedit quod
 Augustinus superioribus statim sub-
 iungit: In omnibus sanctis scripturis,
 secundum sanæ fidei regulam figura-
 tē dictum vel factum siquid exponi-
 tur, de quibuslibet rebus & verbis,
 quæ sacris paginis continētur exposi-
 tio illa ducatur, non aspernanter, sed
 sapienter audiamus. Hæc igitur faci-
 unt quò minus exhorrescamus, audi-
 entes panem nuncupari corpus Chri-
 sti quum tantæ rei sacramentum acci-
 pimus. Cur enim os nostrum abhor-
 reret à sumptione panis & vini propter
 tam honorificam nuncupationem,
 præsertim vbi de ratione mysterij fi-
 dei nostræ constat? Sana ergo intelli-
 gentia sermonis Christi eximit nobis
 omnem horrorem, non superstitio il-
 la, quæ

N

la, quæ oculos & aures claudi vult. Faciunt enim exteriores sensus suum quoque officium in vsurpatione sacramentorum. Nam interim dum oculis vident panem, mens nostra intuetur panem cœlestem & vinum, & dum aures audiunt panem visibilem dici corpus Christi, agnoscit mens nostra, nos corporis dominici in fractione panis fieri participes. Cur igitur clauderemus oculos & aures, quum horum sensuum ministerio vsque adedè iuuemur in vera participatione corporis & sanguinis Christi? Ex iam dictis colligere licet, quàm immeritò spiritualis verborum Domini sensus in cœna, comparetur cum exemplis incredulitatis in scriptura, aut etiam cum rationis humanæ deliramentis. Quomodo aliàs iustam reprehensionem effugeret Chrysostronus, sic scribens: Vides, vt sæpius dixi, quàm apertè intelligatur? Sed quid dixi? Nimirum verborum humilitatem maximè intelligentibus persuadere, non quæ in promptu, & prima fronte sententia

Hom. 38.
in Ioannē.

tia occurrit eam accipiendam, sed al-
 tiorem sensum inuestigandum neq;
 humi immorandum. His igitur ratio-
 nibus dilectissimi, nolim⁹ verba Chri-
 sti temere transfigere, sed in omnibus
 scripturis sedulam requirendi dilige-
 tiam, quare dicta sint, adhibeamus.
 Neq; existimemus, satis nobis ad excu-
 sationem esse, ignorantiam & simpli-
 citatem. Non enim bonos tantū nos
 esse iussit Christus, sed & prudētes &c.
 Et alibi: Sacrae scripturae verba nō vult
 Deus, vt simpliciter, sed multa cum
 prudentia intelligantur. Propterea
 Dominus Iudæos admonuit: Scruta-
 mini scripturas. Quod non vtiq; dixit
 set, si perfacile, & prima tantū lectio-
 ne possent intelligi. Quod enim in
 medio & in promptu positum est, ne-
 mo sanè perscrutatur: sed quod ob-
 scurum & latens, id multa indiget
 inquisitione, vt inueniatur. Hæc autē
 nobis dicta sunt, ne simpliciter & te-
 merè, sed summa cum attētionē scri-
 pturam accipiamus. Nam si quis ipsa
 duntaxat verba nuda, & vt dicuntur,
 N 2 acci-

Hom. 14.
 in Ioannē.

acciperet: multa absurda de Deo necesse esset suspicari: verum si reconditam verbis sententiam deprehenderit, omnia purgabuntur. &c. Ex ijs, quæ hætenus dicta sunt, videre est sententiam nostram de Eucharistia veritati rerum per omnia esse consentaneam. Superest vt ostendamus, eandem naturæ quoque signorum diuinitus institutorum maximè conuenire.

LIBER TERTIVS.

DE SIGNIS ET SIGNIFICATIONIBVS DIVINAE VOLUNTATIS in Eucharistia.

QVam diu in hac vita peregrinamur, quamuis conuersationem nostram habeamus in cœlis, adhuc tamen per speculum in ænigmate videre, & per fidem non per speciem ambulare dicimur. Ne verò deficiamus in via, significationibus pascimur, vt ad res ipsas durantes peruenire possimus. Proinde, inquit Augustinus, & nos

nos Dominus in istis scripturarum
 significationibus laborantes pascit.
 Nam si ista intelligendorum sacramē
 torum lætitia subtrahatur à nobis, de
 ficimus in labore, & non erit, qui per
 ueniet ad mercedem. Quòd si harum
 rerum originem altiùs repetamus, vi
 debimus iam inde à conditis primis
 hominibus, Deum pro sua sapientia,
 istam rationem ac viam per signa vi
 delicet externa, vtrunque hominem,
 tam exteriorem quàm interiorem in
 formandi, de sua voluntate instituis
 se. Quamuis enim Adam ante la
 psum lege naturæ, quam Deus ipsius
 pectori insculpserat, & Spiritus sancti
 donis varijs instructissimus esset: ex
 terius tamen etiam per verbum exter
 num & duas arbores positas in Para
 diso, non in alimentum, sed sacramen
 tum, hominem ab omni labe adhuc
 integrum, erudire voluit. Quū enim
 Deus in homine sic animam corpori
 sociasset, vt mutuam quasi operam si
 bi inuicem præstarēt, licet fides, spes,
 charitas propriam sedem in animo
 N 3 hominis

hominis habere deberent: placuit nihilominus Deo, ut & corporis dotes (id est) quinque sensus exteriores in cognitione Dei animo seruiret. Hinc Augustinus tractatu 18. in Iohannem: Vide quemadmodum omnes corporis sensus cordi intronuntient id, quod senserint foris. Vide quàm multos ministros habeat vnus interior imperator. Quod etiam certissimum futuræ immortalitatis fuit argumentum, quum & corporibus gustus aliquis rerum diuinarum suo modo preberetur. Quòd si Deus hominibus adhuc integris & incorruptis, putauit vtile & necessarium fore, ministeriũ externum verbi & sacramentorum: quantò magis post lapsum & indutam iam pristinam imaginem DEI, iuxta quam creati fuerant primi homines, indigere cœperunt, multiplici voluntatis diuinæ significatione? Deus igitur condescendens & accommodans se ad nostram infirmitatem, iuxta humanam consuetudinem, ac prout ipse nouit nobis expedire, ita nobis.

nobiscum agit: quo nomine illi haud exiguam gratiam atque laudem debemus, tantum abest, vt plus illo sapere, & rationem tam familiarem fastidire velimus.

Porro quum in signis etiam diuinitus institutis, præcipuè attendendū sit, non quod sua natura sunt, sed potius, quod significant: debemus utiq; & nos in illis nihil aliud quàm voluntatem Dei appetere. Nam si Deo nulla fuit alia causa, signi nobis dandi, nisi ad depromendum è scrinio sui pectoris, & traijciendum in animum nostrum id, quod ipse nos scire dignatus est: an non ipsi nobis signa Dei inutilia, & noxia reddimus, si pro rebus ipsis, eis colendis animos nostros obligauerimus, nec ad ea, quæ his significantur, retulerimus? Certum est autē, vnā rem diuersis modis significari posse: Vnde Augustinus, sicut vna res, inquit, multis locutionib; & multis linguis significari potest: sic vnum verum & singulare sacrificium multis est antea significatum figuris.

August.

49. tract.

in Ioannē.

Lib. 1. con

tra aduers

sarium lea

gis. ca. 18.

Sermone
18. de uer-
bis Domi-
ni.

Inepti sunt ergo, qui aliam in scripturis & verbo Dei, aliam in sacramentis voluntatem Dei contineri, aut significari putant. Et rectè idem Augustinus: Antequam videas, ait, quod videre non potes, crede, quod nondum vides. Ambula per fidem, vt peruenias ad speciem. Species non lætificabit in patria, quem fides non consolatur in via. Sic enim dicit Apostolus. Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino, statimque subnectit, quare à Domino peregrinamur, quamuis iam crediderimus: per fidem, inquit, ambulamus, non per speciem. Tota igitur opera vestra, fratres, in hac vita est sanare oculus cordis, vnde videtur DEVS. Ad hoc sacrosancta mysteria celebrantur, ad hoc sermo Dei prædicatur, ad hoc exhortationes Ecclesiæ morales (id est) pertinentes ad corrigendos mores, ad emendandas carnales concupiscentias, ad renuntiandum non voce tantum, sed mutata vita huic sæculo. Ad hoc quicquid agunt diuinæ sanctæquæ literæ, vt purgerur

getur illud interiùs ab ea re, quæ nos impedit ab aspectu DEI. &c. Præterea sciendum est, omnia signa diuinitus instituta hoc habere inter se commune, quod in definitione signi ab Augustino ponitur, vt præter speciẽ, quam ingerunt sensibus, aliud aliqd ex se faciant in cogitationem venire. Quibus igitur hoc non faciunt, illis signa non sunt, quæ aliàs diuina institutione signa esse poterant. Itaque quod Augustinus de verbo Dei so. *Tract. 45* nante scribit, Vtique nihil aliud sunt *in Ioan.* verba quàm signa. Significando enim verba sunt: tolle significationem verbo, strepitus inanis est. Idem de reliquis sacris signis sentire debemus, vt illa propter significationem diuinitus adiunctam, & impositam magnificere discamus, & virtutem per ista operantem, iugiterque manentem verneremur: nec ita stolidi simus, aut superstitiosi, vt incantatores & hypocritæ, qui nudis characteribus & vocibus præter vim significandi, nescio quòd amplius tribuere solent: satis

fit nobis, si in signis diuinis, cuiuscun-
que tandem generis sint, Dei volun-
tatem inueniamus. Rectissimè enim
Lib. 2. de Augustinus monet, non in verbis tan-
consensu tum, sed etiam in cæteris omnibus
Euang. ca. signis animorum, non nisi ipsum ani-
28. mum esse inquirendum. Signa diui-
na distribuuntur iuxta quinque sen-
sus. Ad aures pertinent verba, quæ ob-
tinuerunt principatum significandi,
quæcūq; animo cōcipiantur, si ea pro-
dere quisq; velit. Et verbis quidē reli-
qua signa omnia enūtiari possūt, ipsa
verò verba reliq; signis nullo modo.

Sed quia verberato aëre, statim trā-
seunt, nec diutiùs manent, quàm so-
nant verba: ideò reperta & instituta
sunt per literas verborum signa: ita
voces oculis ostenduntur, non per se
ipsas, sed per signa quædam sua. Huic
est, quod Deus, cum olim multifari-
am multisque modis loquutus sit ho-
minibus, quò faciliùs ad posteros re-
uelatio diuinæ voluntatis propaga-
retur, literis mādari voluerit, quæ po-
teris ad veri cognitionem sufficere
puta.

putauit. Quemadmodū igitur in fœderibus fanciendis consuetudo inter homines obtinuit, vt verbis primum vltro citroq; datis, societate inter se contrahant, seq; mutuò obligent. De inde præcipua cōtractus seu inite societatis capita in literas referāt. Postremò etiā sigillis, alijsq; visibilib⁹ signis, ceu arrhis quibusdā, aut dexteris inuicē datis, fidem suā cōfirment: ita Deus certiores factur⁹ homines suæ voluntatis, res occultas & nimis secretas, exhibet nobis cognoscendas, sicut potest capere sensus human⁹: nec tantū verbis, sed etiā rerū imaginib⁹ nos instruit, cūq; res diuinæ incōparabili diuersitate ab humanis seiūctæ sint: nō frustra tamen diuinæ scripturæ à terreno & humano sensu ad diuinū & cœlestē nos erigētes, neq; ad ea verba descēderūt, quib⁹ inter se stultissimorū etiā vitur cōsuetudo. Vnde hoc quæso? nisi quæ hæc cognita, quæ in quotidiana consuetudine versatur, & experimētis vti-
tioribus innotescunt, nonnullam ad illa sublimia præbent viam?

Augusti.

83. quæst.

52.

August.

ad Simpli-
cianum.

Visibilis

Visibilis ablutio Baptismi, quæ fit
 in corpore, tam visui nostro quàm ta-
 ctui purgationem delictorum ibi ma-
 ximè intelligendam adumbrat. Et
 quomodo dulcis & grata illa recorda-
 tio passionis mortisque dominicæ
 aptius & pulcrius exteriori nostro
 homini significari potuisset, quàm
 per cœnam Domini. Cùm enim cibo
 & potu id appetant homines, vt neq;
 esuriant neque sitiant: hoc veraciter
 non præstat, nisi iste cibus & potus,
 qui eos, à quibus sumitur, immorta-
 les & incorruptibiles facit. Panis igitur
 terrenus in cœna Domini, panem
 cœlestem facit in cogitationem veni-
 re, qui requirit interioris hominis e-
 suriam, vnde alio loco dicit: Beati qui
 esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniã
 ipsi saturabuntur. Iustitiam verò no-
 bis esse Christum, Paulus dicit. Vbi
 fames & sitis est, ibi est & satietas,
 Augustino testante. Qui credit in eũ
 manducat: inuisibiliter saginatur,
 quia & inuisibiliter renascitur, infans
 intus est, nouus intus est, vbi nouella-
 tur, ibi

tur, ibi satiatur. Si Augustinus verè scribit, spiritualiter ruminare, nihil esse aliud, quàm recordandi dulcedine, quod vtile audieris, ab intestino memoriæ, tanquam ad os cogitationis reuocare: quanto euidentius atq; suauius ob maiorem similitudinem, illud ipsum in cœna Domini peragere licet, vbi non tantum expressis verbis, verum etiam significantissimis symbolis de æterna satietate per corpus & sanguinem Christi nobis comparata admonemur?

DE DVPLICI RATIONE SIGNIFICANDI PER VERB

*bum Dei, & scripturam sacram
in Eucharistia.*

DE scripturarum obscuritate agēs Chrysoſtomus, sic scribit, non sicut voluit homo, ita locutus est spiritus, sed sicut voluit spiritus, ita loquutus est homo. Quod idem de literis ipsis sacris omnino est sentiendum, nempe non pro voluntate hominum scriben-

Hom. 44.
i. Matthe
um.

scribentium, sed ductu atq; impulsu
 Spiritus sancti stylum eorum, à quib⁹
 memoriæ res sacræ proditæ sunt, tem-
 peratū atq; directū fuisse. Hoc & Au-
 gustinus testatur, inquiēs. Magnificè
 & salubriter Spiritū sanctū ita modifi-
 casse scripturas sanctas, vt locis aper-
 tioribus fami occurreret, obscuriori-
 bus autē fastidia detergeret: nihil que
 de illis obscuritatibus erui, quod nō
 planissimè alibi dictū reperiatur. Pa-
 scit igitur nos manifestis, exercet ob-
 scuris. Et q̄quā nonnulli multiplicib⁹
 obscuritatibus & ambiguitatib⁹ scrip-
 turarū decipiūtur, q̄ temerè legūt, ali-
 ud pro alio sentiētes: quibusdā autē
 locis qd vel falsò suspicētur non inue-
 niūt: vsq; adeò obscure quædā dicta
 densam caliginē obducūt: Augustin⁹
 tamen nō dubitat, quī hoc totū diui-
 nitus sit prouisum ad edomādā labo-
 re superbiā & intellectū à fastidio re-
 uocandū, cui faciliè inuestigata plerū-
 que vilescunt, & nemo ambigit cū ali-
 qua difficultate quæsita multò grati-
 us inueniri. Ne igitur ueritatis noti-
 cia

etiam vilis aut contemptibilis existeret,
 obscurata est illa in scripturis ad il-
 lorum quidem gloriam, qui deside-
 rauerint, & inuenerint eam: in ho-
 rum autem condemnationem, qui
 nec desiderauerint, nec quaesierint,
 nec inuenerint eam, nullam haben-
 tes cōdēnationis suæ excusationē ex
 ignorātia veritatis, eò quòd inueniē-
 di facultas illi non defuisset, si fuisset
 querendi voluntas. Subest etiam alia
 ratio istius variationis sermonis diui-
 ni in literis sacris, quamuis res eadem
 sit, eademque cognito, quæ verbis
 planis suggeritur: per similitudines
 tamen libentiùs eadem cognoscitur.
 Præterquam enim quòd sermo figu-
 ratus magis delectat & mouet, lucem
 etiam quandam rebus secretis, & ali-
 as ineffabilibus affert. Et hoc est
 quod Augustinus scribit: si mouent
 ad fidem, quæ figuratè tantum di-
 cta, non facta sunt: quantò magis
 mouere debent, quæ figuratè non
 tantum dicta sed facta sunt. Nam si-
 cut humana consuetudo verbis, ita
 diuina

diuina potentia etiam factis loquitur: & sicut sermoni humano verba noua vel minus vsitata, moderatè ac decenter aspersa splendorem addunt: ita in factis mirabilibus congruenter aliquid significantibus, quodammodo luculētior est diuina eloquentia.

Cæterum de genere locutionis in scriptura, quo pacto iudicium fieri debeat, malo Augustini, quàm meis verbis ostendere. Si in verbis, inquit, Dei vel cuiusquam personæ in officium propheticum assumptæ dicitur aliquid, quod ad literam, nisi absurdè non posset intelligi: proculdubio figuratè dictum ob aliquam similitudinem accipi debet: dictū tamē esse, dubitare fas nō est. Hoc enim à fide narratoris & pollicitatione expositoris exigitur. Alibi scribit: In sermonibus DEI non esse ad proprietatem operum omnia reuocanda: sed planè de fide narrationis hoc exigendum esse, vt quæ dicit facta esse, verè facta sint: & quæ dicit dicta esse, verè dicta sint, quod exigitur etiam à narratoribus
Euangelij.

Euangelij. Cùm enim Christum nar-
 rent quædam dixisse in parabolis: ta-
 men hæc eum dixisse, non parabolica,
 sed historica narratio est: ita nos Euā-
 gelistarum & Pauli narrationem de
 institutione cœnæ mysticæ hætenus
 propriè accipimus, quatenus corpo-
 raliter intellecta fidem diuini eloquij
 asserit: Credimus enim omnino Do-
 minum visibilia elementa panis & vi-
 ni accepisse, gratijsque actis fregisse
 & discipulis distribuisse, alterum ad
 edendum, alterum ad bibendum, par-
 tim in sui corporis pro nobis traditi,
 partim in sanguinis pro nobis effusi
 memoriam. &c. Hæc omnia propriè
 in ista actione cœnæ mysticæ accipi-
 mus, & retinemus. Videmus enim ista
 omnia corporaliter nominata (salua
 veritatis fide) in propriæ locutionis
 genere locum habere posse adeoque
 debere. Nam si in cōmemorationem
 & annuntiationem mortis domini-
 cæ panis edendus, & poculum illud
 vini bibendum est. quomodo quæso
 posset hoc à nobis præstari altera ex
 O parte,

parte, nisi iuxta literæ proprietatem
 eius panis & vini potus acciperetur?
 De horum igitur siue verborum, siue
 etiam actionum proprietate in Eu-
 charistia non litigamus. At verò cum
 panis terrenus à Christo monstratus,
 & porrect⁹ discipulis nominatur cor-
 pus Christi, & vinum sanguis: Item
 cum Christi corpus siue caro dicitur
 manducari, & sanguis bibi: hæc qui-
 dem & ipsa credimus verè à Domino
 sic dicta & fieri iussa esse, sed alio sen-
 su & ratione siue respectu diuerso à
 superioribus. Panem enim terrenum
 fatemur dici corpus Christi non pro-
 prietatis substantia, sed cuiusdam si-
 militudinis causa. Nam & petra est
 Christus & ostium est Christus, & la-
 pis angularis est Christus, & pastor est
 Christus, & agnus est Christus, & leo
 est Christus. Quàm multa & alia per
 similitudinem Christus est, quæ per
 proprietatem & substantiam non est?
 Panis igitur realiter & substantialiter
 propterea non est Christi corpus, quia
 non potest salua fide veritatis istud
 corpora-

corporaliter nominatum corporali-
 ter accipi. Quoniam vt alia quàm
 plurima omittam, sequeretur inde *De trinita*
 necessariò, quod Augustinus de in- *te lib. 3.*
 fantibus scribit, inter celebrationem *cap. 10.*
 sacramentorum audientibus aucto-
 ritate grauissima sibi dici, cuius cor-
 pus & sanguis sit, vt nihil aliud cre-
 derent homines, nisi omnino in illa
 specie dominum oculis apparuisse
 mortalium, & de latere tali percusso
 liquorem illum omnino fluxisse. Mā-
 ducationem similiter carnis seu cor-
 poris Christi propriè acceptam ijs-
 dem de causis repudiamus, quia & fi-
 dei & charitati illa repugnat.

Dicimus autem, hanc Christi men-
 tem fuisse, quum ex pane & vino sa-
 cramenta sui corporis & sanguinis
 faceret, vt panis visibilis, accedēte di-
 uina verbi vocatione ex institutione
 Christi, reuocet nobis in memori-
 am & cogitationem Christi corpus
 pro nobis traditum, tanquam coele-
 stem panem, cuius facti participes
 ad æternam vitam tam corporibus
 O 2 quàm

Lib. 20.
cap. 13.

quàm animis sustentemur & confer-
uemur. Quanquam verò panis terre-
nus similitudine sua nobis aliquo mo-
do refert panem cœlestem: multò ta-
men id magis atque certius facit, acce-
dente verbi diuini vocatiōe. Vt Au-
gustinus contra Faustum scribit: No-
ster panis & calix non quilibet quasi
propter Christum in spicis & farmen-
tis ligatum, sicut illi desipiunt: sed cer-
ta consecratione mysticus fit nobis,
non nascitur. Proinde quod non ita
fit, quamuis sit panis & calix, alimen-
tum est refectionis, non sacramentū
religionis: nisi quòd benedicimus gra-
tiâsq̄ue agimus domino in omni ei-
us munere, non solum spirituali ve-
rum etiam corporali, &c. Etsi ergo
panis iam consecratus in mysterium,
non ita prorsus discessit à pristina na-
tura sua, vt desierit aptus esse nutrien-
dis humanis corporibus: longè tamē
superant omnes communes cibos.
Est enim iam euectus ad parem digni-
tatis gradum cum Dei Verbo, & fa-
ctus instrumentum Spiritus Sancti, vt
testetur

testetur & loquatur suo quodam modo, de beneficiorum per Christi corpus & sanguinem comparatorum cōmunicatione & perfruitione? Propheta regi Chaldæorum minatur, lapidem de pariete clamaturum & subcudes & securiclas de tabulato testaturas cōtra tyrannum: Et nobis non testaretur panis de corpore Christi, quo in nobis parta est salus & redemptio? Huius verò perfructio quo alio dulciore nomine & amabiliore specie, quàm manducationis repræsentetur? Siquidem in hac vita mortali, cœna & conuiuio vix quicquam reperitur suauius & iucundius. Ergò vt fructus laborum & passionum Iesu Christi ad nos pertinere & redire, indies magis magisque persuadeatur: instituta est cœna mystica ab ipso domino, quæ nobis huius rei testis foret.

Haba. 2.

DE SVMMÆ LEGIS ET EVANGELII PROPRIIS VERBIS

in scripturis sanctis enuntiata.

O 3 Quod

Quod Deus exclamat apud Prophetam: perditio tua, ô Israël, ex te est, sed in me salus tua. Vtrumq; horū vt cognosceremus, visum est Deo, naturam hominum corruptam & infectam iam inde à lapsu primorum parentum legi naturæ vt cunque adhuc in hominibus lucenti, & liberi sui arbitrij viribus permittere, donec quotidiana experientia edocti discerent mortales, omne figmētum cogitationum cordis humani duntaxat in malum propendere. Quoque magis hominum perspiceretur malitia & agnosceretur, quàm promisso saluatore foret opus: promulgauit Deus legem suam cœlitus, & eandem tabulis lapideis inscriptam per Mosen Israëlitico populo custodiendam tradidit, vt ibi ceu in speculo suam deformitatem miseri homines contemplati, sibi ipsi prorsus diffisi, ad meram Dei gratiam in Christo promissam confugerent. Lex igitur Dei per se quidem sancta, iusta, bona, spiritualis, quoniam à nobis qui carnales & venditi sub peccatum

peccatum sumus, neq; bonum quod præcipiebat extorquere poterat (si quidem non habitat in carne nostra bonum) neq; malum quod vetabat reprimere valebat: tantò atrociùs peccatum nostrum effecit, quantò abundantior eius per legis cognitionem extitit demonstratio. Sentientes ergo aliam legem in membris nostris rebellantem legi Dei, captiuosq; reddentem nos legi peccati, quæ est in membris nostris : ingemiscere cogimur sub onere peccatorum nostrorum cum Apostolo suspirante: Miser ego homo, quis me liberabit ex hoc corpore peccatis obnoxio? Atq; hoc pacto humiliati reddimur idonei ad quærendam gratiã Dei in Christo. Sequitur ergo legis doctrinam cognitio gratiæ, quam prædicat Euãgelium de Christo, per quam Deus, quod lex infirmata per carnis nostræ imbecillita. *Rom. 8.*
 rē obtinere in nobis & præstare p nos nō poterat, præstitit, & per eundē hostiã factū pro peccatis sustulit à nobis peccatū, vt legis iustificatio in nobis impleretur. O 4 Quem-

Quemadmodum autem ex veteri
 testamento discimus vnicum illum
 verum Deum rerum omnium tam in-
 uisibilem, quàm visibilem creato-
 rem ac conseruatorem condidisse pri-
 mum hominem ad imaginem & si-
 militudinem suam: & hanc mox in-
 uidia fraudèque Diaboli per trans-
 gressionem diuini mandati insinua-
 tam & persuasam in homine oblite-
 ratam & offuscata fuisse: Deum ve-
 rò pro sua immensa bonitate & cle-
 mentia, misertum hominis sub pec-
 catum & Diaboli potestatem venditi
 statim à lapsu consilium arcanae vo-
 luntatis suae de reparando homine
 per semen mulieris promissum reue-
 lasse: quam promissionem succeden-
 tibus temporibus Deus patriarchis
 & Prophetis renouauit, donec pleni-
 tudo praefiniti temporis adesset: Ita
 in nouo testamento ostenditur, nos
 qui eramus natura filij irae, mortui de-
 lictis & peccatis, sub potestate princi-
 pis huius mundi, conuiuificari vnà
 cum Christo & renouari spiritu men-
 tis

tis nostræ ad agnitionem veritatis iuxta imaginem eius qui condidit illū in iustitia & sanctitate. Spiritus ergo Dei sanctus, qui à lapsu dereliquerat hominem: per Christum restitutus est humano generi, qui per verbū & sacramenta nos fide charitateque accenderet, & obsignaret in redemptionem acquisitæ possessionis per Christum.

Ephes. 2.

DE SVMMMA LEGIS ET EVANGELII FIGVRATIS VERBIS

in scriptura comprehensa.

DEus noster sic ad salutem animarum diuinos libros Spiritu sancto moderatus est, vt non solum manifestis pascere, sed etiam obscuris exercere nos vellet. Quod ergo quibusdam scripturarum locis apertius exponitur, id diligens & pius lector etiam in alijs locis, in quibus minus aperitur, intelligat. Nec debet nobis mirum videri, quòd scriptura sacra solet se ad aurium nostrarum infirmitatē

August.

83. quæst.

53.

demittere, & iuxta humanam consue-
tudinem loqui. Hic enim perpetuus
scripturæ mos est, teste Chrystomo,
propter nos & nostram utilitatem hu-
Hom. 13. manis uti verbis. Et Augustinus pro-
in Genesi. pterea, inquit in sancta scriptura ver-
Contra A bis nostris loquente, usque ad ista eti-
dimantum am peruentum est, quæ cum indigna
cap. 13. esse putauerint diuina maiestate, co-
gantur discere homines, etiam illa
quæ conuenienter de ineffabili diui-
na excellentia se dicere existimant, in-
digna esse maiestate Dei, nihilque de
Deo dignè dici posse, quia omnes o-
pes linguarum omnium ineffabili sub-
limitate præcedit: cuius sapientia cum
descensura esset usque ad corpus huma-
nū, prius usque ad humana verba de-
scendit. Quoniam ergo humana ver-
ba ex quotidiana loquendi consuetudi-
ne notiora nobis & familiariora sunt,
utitur illis scriptura de reb⁹ cœlestib⁹,
quod nonnullā ad illa sublimia præbēt
viam, ut alibi dictū est. Omnibus cō-
pertū est neminem hominum in hęc
vitam temporariā venire, nisi nascatur.

tur. Quia verò prima natiuitas nostra originali peccato infecta, corruptio- ni est obnoxia: vt nemo suis viribus aut meritis, æternam vitam adipisci possit: ostendit scriptura regenera- tione opus esse. Sicut ergo duplex est vita præsens & futura: ita quoq; duæ sunt natiuitates, prior carnis, poste- rior Spiritus: Carnis natiuitas præstat vitam temporalem: regeneratio, cuius illa figura est, præstat vitam æter- nam. Adhęc cum nos omnes in pecca- tis cõcepti & nati sim⁹, ideoq; natura immūdi, quamobrẽ nobis immundis eū Deo mūdiſſimo societas intercede- re neq̄t: vt nobis aliquādo liceat Deū videre, oportet ab inquinamētis no- ſtris mūdari, q̄ fit per Christū, & Spiri- tum sanctū. Ita nos varijs infirmitati- bus tā animæ quàm corporis subiecti sumus, à quibus nostra spōte nunquā eōualeſceremus, nisi per Christū vni- cum seruatorẽ, & medicū curati sana- remur. Nos sub onere multipliciū pec- catorū laborātes & pressi fatiscim⁹ ni- si nos releuet, qui dixit: Venite ad me omnes

omnes qui laboratis & onerati estis, ego requiem præstabo vobis. Nos omnes esurimus & sitimus iustitiã: vt satiemur, veniamus oportet ad fontem aquarum viuentium, de quo dicitur, si quis sitit, veniat ad me & bibat. Nos omnes tanquam oues errauimus, nec poteramus nostra sponte redire in viam rectam ad ouile ducen-
 tem. Oportuit igitur bonum illum pastorem animarum nostrarum ouẽ perditam quærere, & inuentam, humerisq; impositam in stabulum portare. Nos eramus natura labruscæ & oleastri, vt participes pinguedinis oleæ & vitis veræ fieremus: oportebat nos tanquam palmites & termites viri & radici oleæ inseri in vinea Domini. Nos sumus sponsa illa fusca & nigra, nostra quidem natura non absq; macula, vt tamen abstergeretur à nobis omnis macula, mundauit nos Christus suo sanguine, vt exhiberet nos sibi gloriosam Ecclesiam. Hæc & alia id genus complura figurata reperiuntur in scriptura, quæ licet euidentissimè-

tissimam habeant cognitionem: nisi
 tamen mentis oculus purus afferatur
 ad inuestigandum & discendum, ma-
 net nobis visio istorum omnium, per
 inde atque verba libri clausi vel obli- *Ies4. 29.*
 gnati, & planè loquetur nobis Domi-
 nus lingua peregrina & blæsa, vt non
 intelligamus. Quid quæso euentiùs
 dici potuit, quàm quòd Christus ad
 Nicodemum de regeneratione ad vi-
 tam æternam necessaria dixit? Quid
 manifestius, quàm quòd Christus Sa-
 maritanæ nō aquam visibilem, sed in-
 uisibilem promittebat? Quid magis
 obulum & in promptu esse potuit,
 quàm Dominum differentem de mā-
 ducanda sua carne, bibendoque san-
 guine, non carnaliter, sed spirituali-
 ter loqui? Adhuc tamen & Nicode-
 mus ille magister in Israël, & illa mu-
 lier carnem sapiebat: nec inimici so-
 lum non intelligendo sermonē Chri-
 sti sunt scandalisati: sed & discipuli
 durum habuerunt sermonem istum.
 Cur igitur Christus aliter non est lo-
 cutus, quod tamen facilè potuit? Au-
 gusti-

gustinus dicit, sic oportebat ut diceretur quod non ab omnibus intelligeretur. Secretum Dei intentos debet facere, non aduersos. Isti autem citò defecerunt talia loquente Domino. Non crediderunt aliquid magnum dicentem & verbis illis aliquam gratiam cooperientem: Sed prout voluerunt, ita intellexerunt, & more hominum, quasi posset Iesus, aut hoc disponeret, carnem, qua indutum erat verbum, veluti concisam distribuere credentibus in se. Apostolus autem dicit, & verbum dicit: Sapere secundum carnem, mors est. Et tamē verā Christi carnem spiritualiter percipere vita æterna est. Ergo nec carnē debemus sapere secundum carnem.

DE VARIETATE LOCUTIONVM IN RE EVCHARISTICA

& concordia Euangelistarum.

CONCORDIAM Euangelistarum & Pauli, in recensendis verbis institutionis coenæ mysticæ, obijciunt non.

nonnulli, atque hinc colligi volunt,
 Christi verba de pane, dicentis: Hoc
 est corpus meum, non esse figuratè,
 sed omnino propriè accipienda. Nos
 verò libèter agnoscimus & damus, at-
 q; etiam retinemus & vrgemus illum
 consensum. Christus enim demōstra-
 turus & explicaturus conuiuis mensæ
 suæ, quid sibi panis visibilis & vinum
 propositum & ad bibendum propi-
 natum vellet, **aliter** quidem hoc elo-
 qui potuisset: sed noluit neque debu-
 it, ne quis cogitet, nihil aliud ibi agi,
 quàm panem edi & vinum bibi. Pri-
 mum igitur visibilia elementa panis
 & vini, nouis nominibus sui corporis
 & sanguinis ornat, quòd ceu *μνημό-
 συνα* & monumenta sui corporis &
 sanguinis nobis esse deberent: Item-
 que arrhæ & pignora visibilia inuisi-
 bilis communionis, quam cum Chri-
 sto & inter nos haberemus. Deinde
 actiones externas & visibiles simili-
 ter explicat, & ad mentem refert, di-
 cens: Hoc facite in mei memoriam.
 Sicut ergo panis refert nobis Christi
 corpus,

corpus & vinum eius sanguinem: ita
 eius panis & vini potus referunt no-
 bis interiorem mentis nostræ in re-
 cordando dulcedinem & suauitatē,
 qua gustamus, quàm suavis sit domi-
 nus, qui obtulit se pro nobis victi-
 mam Deo in odorem bonæ fragran-
 tiæ.

Cæterum si vsque adeò consensus
 verborum in narratione institutionis
 Eucharistiæ, vrgetur: quomodo re-
 prehensionem effugiēt Lucas & Pau-
 lus, qui de vini poculo scribunt dixif-
 se Dominum: Hoc poculum nouum
 testamentum est in meo sanguine:
 cum Matthæus & Marcus narrent Do-
 minum sic esse locutum: Hic est san-
 guis meus, qui est noui testamenti?
 Quæris vtra pars verba Christi tenuerit?
 Certè vtroque modo Christum
 locutum esse de calice, non est verifi-
 mile: multò verò adhuc minus est co-
 gitandum, Lucam & Paulum nesci-
 uisse tenorem verborum Domini,
 quomodo videlicet sonuerint: Quid
 igitur superest, nisi vt dicamus & cre-
 damus

damus eos qui non eandem locutionem refulerunt, eandem retulisse sententiam; & quod Lucas & Paulus ad eandem de poculo sententiam familiarius explicandam verba variarint? Hæc autem diuersitas locutionum ad hoc etiam utilis est, hodiè maximè, ne vno modo dictum, minus intelligatur & aliter quàm se res habet, interpretetur. Singularem ergo Dei consilio factum esse putemus, vt Paulus ex instinctu Spiritus sancti de vtraque parte Eucharistiæ Christi verba variarit, sic dicens: Poculum benedictionis, nonne communicatio sanguinis Christi est? Panis, quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Certè qui non videt, diuersas esse locutiones, panis est corpus Christi & panis communicatio corporis Christi. Item, poculum seu calix iste est nouum testamentum in Christi sanguine, vel communicatio sanguinis Christi, & hic est sanguis meus noui testamenti. Hæc, si propriè & simpliciter accipiantur, qui non videt di-

uerfa esse, nihil videt. Oportet ergo, si singulis istorum sua veritas constare debet, vt in sensu conueniant, quæ verbis discrepant: At verò, quòd dicitur testamentum sanguinis Christi, aut eius communicatio, quomocunque tandem inflectatur, nunquam poterit admittere alteram illum sensum, quem isti attribuunt vini poculo seu vino, nempe, quòd sit realiter & substantialiter sanguis Christi. Alicuius enim rei testamentum seu communicatio non est res ipsa, sed potius designatio quædam vsus fructus & possessionis atque iuris illius: quam designationem ac inuestituram nos facile in cœna damus cum
Bernhardo.

LIBER QVARTVS.

DE VERBO DEI ACCE-
DENTE AD ELEMEN-*tum, ut existat Sacramentum.*

Celebre est Augustini dictum: Accedat verbum ad elementum, & fiet sacramentū, non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manēs. Nequis enim visibilia elemēta vel sua natura, vel hominū instituto vim sacramentorum obtinere putet: omnino requiritur ad illa Dei verbū, quòd doceat nos, cuiusnā auctoritate & in quem finem externa illa in Ecclesia vsurpētur, citra q̄ Dei verbum, non magis externi sacramentorum ritus, quàm scenica spectacula, & ludicræ histrionum gesticulationes valerēt. Pronuntiatur autem Dei verbum circa vsurpationem sacramentorum, non propter visibilia elementa, vt hæc vi pronuntiati verbi nouam substātia acquirant, sed p̄pter homines vsurpātes

factamēta recitari solet ac debet Dei
verbum, vt hi intelligant, diuinam in
illis erga nos voluntatem, quam qui
vera fide percipiunt, his vt verbum à
ministro pronuntiatum, non est ser-
mo hominis, sed sicut verè est, sermo
Dei: ita externa & visibilia signa cre-
dentibus, & amplectentibus Dei vo-
luntatem in illis, non sunt egena ele-
mēta mundi, sed instrumenta & or-
gana salutifera Spiritus sancti.

Cæterum vt Dei vocatio circa sa-
cramenta perperam obrenditur ab ijs
qui res nouas (quo ad substantiam)
in sacramentorum institutione iacti-
tant: cum nouitas illa tantummodò
consistat in relatione & comparatio-
ne rerum iam ante conditarum, &
per se subsistentium: ita quoq; pari
vanitate circa sacramenta postulatur
eius modi fides, quæ implicite statu-
at, visibilia elementa realiter id esse,
quod diuina ordinatiōe *ω̄ν̄ η̄οῡ ω̄ρ̄ο̄: τ̄ῑ*
esse dicuntur, vel vteunque tandem
illud ipsum sint vel esse dicantur. Quæ
enim erit certitudo eius fidei, si non
debet,

debet, aut etiam non potest ex verbo
 Dei internoscere, quomodo panis &
 vinum sint corpus & sanguis Christi,
 vtrum per conuersionem & transsub-
 stantiationem, vt papistæ volunt, an
 per coëxistentiam, localem uë præsen-
 tiam, inclusionem & affixionem, an
 per sacramentalem vnionem vel quo-
 modo libet? Si inquã, inter hæc ex diui-
 ni verbi vocatione ad elementa acce-
 dente discerni nec debet nec potest,
 sed simpliciter credi: Item, si nullo
 modo & sapientia, vocatio Dei per
 verbum efficiens, vt ex elemento fiat
 sacramentum quæri vel percipi po-
 test: quânam fides aliquid certi asse-
 quetur quo nitatur? Quomodo ru-
 diiores institui aut doceri vnquam po-
 terunt, quid de mysterio Eucharistię
 sentiendum statuendum uë sit, si vim
 & naturam sacramentorum perspi-
 cere non liceat? Extremæ ergo demen-
 tiæ est disputationem ea de re quo-
 quo modo instituere aut etiam vllius
 rationis & sapientiæ adminicula ad
 eius rei explicationem accersere, quã
 P 3 quis

quis inuestigando consequi se posse
diffidat. Nos verò aliorum dicteria ni-
hil morati, quanquam ea leuitate nõ
sumus, vt de diuinis mysterijs differe-
re ductur rationis nobis permittamus:
si quid tamen in veritatis diuinæ di-
squisitione ordine tum naturæ, tum ra-
tionis, & artium adiuuari possumus,
tam delicati & iniqui in dona Dei
non erimus, vt illa fastidiamus.

IN CATACHRESIN
NOMINIS SACRA-

menti.

NON est dubium, sacramenti voca-
bulum hodie à multis alia signi-
ficatione accipi, atq; à veteribus in ra-
tione diuinorum mysteriorum vsur-
pata fuisse legitur. Quapropter in sa-
cramentaria disputatione ne puerili-
ter aut potius inaniter digladiemur,
ante omnia *διάκρισις τῶν πολυσήμων*
est adhibenda.

Principiò sacramēti vox aliud Theo-
logis quàm profanis scriptoribus si-
gnificat. Licet enim vtrisque à sacro di-
catur:

catur: tamē Varroni sacramētū est pecunia ad Pōtificē deposita in pœnam iniuste litigationis: Festo Pompeio & Vegetio sacramentū est quod iurisiurādi religione interposita gerebatur: vnde sacramentum militare erat, quo milites nomina imperatoribus dātes iurare solebant se iussa strenuē facturos, neq; deserturos militiam pro Re-pub. inscijs vel inuitis imperatoribus.

Theologis verò sacramēti nomen (sicut & fidei) respectu prioris significationis est *ἁγίσις*. Nam & fides Ciceroni dicitur ex eo, quia fiat quod dictum est, & sic ad promittentem refer-tur, definiturq; dictorum & conuen-torum veritas & constantia: in sacris autē literis fides hominibus erga Deum attributa, non est seruantium pro-missa, sed potius promissis diuinis cre-dentiū. Ita mutuus quidā est recursus in significatione sacramenti, vt sit rei sacrae signum, non ea modò parte qua nos veluti iureiurando Domino exercituum in perpetuam seruitu-tem obligamur: Verum etiam hoc,

qua non Deus in suam familiam co-
 optatos visibiliter quodammodo cer-
 tiores facit suæ gratiæ & hæreditatis
 regni promissi post hanc vitam ade-
 undæ. Nam si sacramenta sunt signa
 fœderis & societatis inter Deum &
 homines, id quod multis modis ostē-
 di potest: fœderis autem conditiones
 eiusmodi sunt, quæ ambas partes cō-
 plectantur: non est indignum diuina
 maiestate iudicandum, si vsque eò se-
 se demittere credatur, vt in sacramen-
 tis perinde ac ipso verbo sese prius,
 suumque amorem erga nos contesta-
 ri & offerre voluerit, simulque vicif-
 sim à nobis nostrum officium stipu-
 lando requirere. Qui enim semeti-
 ipsum inaniuit, forma serui sumpta fa-
 ctus obediens vsque ad mortem cru-
 cis: quomodo dedignaretur humano
 more nobiscum pascisci, seque mu-
 tuum nobis obstringere? Illi quidem
 hoc non erat necesse, quemadmodū
 nec iureiurando ad confirmandam
 promissionem Abrahæ factam fuit o-
 pus: nobis tamen consilij sui firmita-
 tem

tem ostensus, sicut interposuit iurandum, ita & foedus nobiscum visibiliter pangit, quò validiorem consolationem habeamus. Constat igitur ex magistro sententiarum, ex Augustino & sincerioris adhuc Ecclesiae doctoribus, sacramentum propriè dictum esse id, quod auctoritate instituentis Dei, præter speciem quam ingerit sensibus, facit ex se aliquid aliud inuisibilis & spiritualis gratiae in cogitationem venire. Cuiusmodi etsi sunt externae actiones in Dei cultu, vt in baptismo ablutio, in cœna manducatio panis & vini bibitio: nescio tamen quo pacto vsitatum fuit in Ecclesia, visibilia elementa aquam scilicet, panem atque vinum, à vulgari & profano in sanctiorem vsu verbo Dei ostensum destinata, sacramentorum nomine appellari. Quicquid ergo ex mandato institutoque Dei forinsecus adhibetur aut geritur in Ecclesia ad inuisibilem aliquam gratiam & rem sacram designandam, id rationè sacramenti habere rectè & propriè

P 5 dicitur.

dicitur. Vnde colligitur in Eucharistia, panem quem frangimus, & poculum quo benedicimus, propriè sacramenta esse & vocari. At corpus ipsum & sanguis ipse Christi, aut vtriusq; vera communicatio (cum nihil istorum pateat sensibus) non possunt ipsa sacramentorum loco appellatione deputari, nisi forte corpus Christi naturale respectu corporis mystici, quod est Ecclesia, pro sacramento cum Petro Lombarde accipere libeat: aut sacramenti vocabulum latissima significatione per Metalepsin pro re arcana quis velit ponere. Sic enim apud Græcos mysterij vox, quam latinus interpretis sacramētū vertere solitus est, in scriptura vsurpatur, sicut Paulus vocationem gentium vocat mysterium à seculis incognitum: quo etiam sensu Christi & Ecclesiæ consociatio in matrimonio adumbrata, mysterium & sacramentum appellatur. Nos verò hoc loco retinentes vsitatam sacramenti significationem & distinctionem inter sacramentum & rem seu virtutem

virtutem sacramenti, excludimus reliquas omnes sacramenti significatio-
nes, propter sophismata, quibus non-
nulli in hac causa tum se, tum alios
fallere consueverunt. Postquam ergo
de vocabulo satis (vt opinor, si non
plus satis) dictum est, proximum est
vt ad rei ipsius naturam exquirendam
accedamus.

IN QVO RERVM ORDI-
NE SACRAMENTA

collocentur.

CVR signa sint res, quarum omnis
vsus in significando est positus,
licet eatenus, quatenus per se substi-
stunt inter τὰ ὑφεσκηότα referantur: ta-
men quia hoc loco in illis spectatur,
non quod sunt, sed potius quod signi-
ficant: Certum est illa pertinere ad or-
dinem eorum quæ latinè relatiua,
græcè τὰ πρός τι, vocantur. Referuntur
enim & respiciunt ad aliquid aliud
quàm quod sunt, nempe ad res signi-
ficatas. Res igitur sensibiles in sacra-
mentis,

mentis, vt aqua in Baptismo, panis & vinum in cœna, sunt πρὸς Τί & signa quorum vnumquodque suum habet & ὑπερσπασίον, quod ex altera parte illi respondeat, quæ non in sensus exteriores, sed de intuitu signorum, in intelligentiam hominis incurrunt. Tria verò in omnibus relatiuis spectari solent, fundamentum, terminus & relatio, quæ est fundamenti ad terminum applicatio. Fundamentum in scholis dicitur illud à quo oritur relatio, vt in Eucharistia, si à sensibilibus & visibilibus signis incipias, panis & vinum fundamenti vicem tenent: terminus ad quem fit relatio, vt panis respicit corpus Christi, vinum respicit Christi sanguinem: relatio seu affectio quam panis & vinum ad corpus & sanguinem Christi habent, est significatio diuinitus illis imposita, quam aliàs sacramentalem vñionem appellant, vt panis verbo Dei in hunc usum ascitus & assumtus, & aspectu & nuncupatione, & usurpatione, panem cœlestem faciat nobis in cogitationem venire,

venire, iuxta mādātum Domini: Hoc
 facite in mei memoriā. Cū igitur
 pius & fidelis homo audit panem vi-
 sibilem, tam honorifico titulo corpo-
 ris Christi sibi dari manducandum:
 continuò cogitare debet, Christi cor-
 pus pro nobis traditum, præberi sibi
 vescendum & perfruendum, sed fidei
 manibus, ori, dentibus, palato, gut-
 turi, intestinis, non autem corporeis
 organis: haud tamen minus certò il-
 lud, quàm panis visibilis sensibilibiter
 præbetur ori, & stomacho.

Ex iam dictis perspicuum est, non
 posse nisi ineptissimè cōmunicatio-
 nē corporis & sanguinis Christi pro
 fundamento relationis in Euchari-
 stia iuxta panem & vinum poni, quia
 nimirum relationis illius est termi-
 nus. Et rursus æquè infulsè relatio iu-
 dicatur id, quod relationis est causa,
 nempe diuina ordinatio seu vocatio
 adiiciens panem & vino hanc gratiam,
 vt referant nobis corpus & sanguinē
 Christi. Quod vtique ex se & sua spon-
 te vel natura non facerent, nisi in hūc
 finem

finem à Domino destinarentur. Oritur ergo & promanat relatio inter fundamentum & terminum Eucharistiæ ex diuina institutione: vt hæc sit causa $\gamma\epsilon\nu\nu\alpha\tau\iota\kappa\eta$, res instituta sit $\gamma\epsilon\nu\nu\alpha\tau\iota\sigma\mu\alpha$. Sin vocatio accipiatur pro munere & officio visibilibus signis adiuncto: tunc coincidit cum relatione vocatio: hoc tantum interest, quod vocatio respectu vocantis & rei vocatæ, relatio inter res ipsas mutuò consideratas spectatur, & ad vocantem passiuè se habet in rebus ipsis reciprocè.

Quòd autem nonnulli continent, sacramentalem vnionem amplius & diuinius quiddam esse, quàm significationem, egregiè hallucinantur: Quamuis quàm efficacissimam esse hanc significationem sacramentalem, ipsius videlicet non tantùm cognoscendæ, sed etiam percipiendæ & communicandæ rei significatæ causa institutam fateamur. Nam certè corporalia sacramenta nihil sunt aliud, quàm quasi quædam verba visibilia,

lia, quibus Deus oculis & reliquis
 sensibus nostris loquitur & concio-
 natur quodammodo. Nulla vox au-
 tem significatiua, quæ saltem alicu-
 ius certæ rei sit nota, intelligi potest
 absque re illa, quam significat: & li-
 cet eam substantialiter & realiter sibi
 præsentem adiunctam vel connex-
 am non habeat: significatione tamen
 tam arctè cohæret rei, vt simulac vox
 insonuerit auribus hominis attenti,
 & intelligentis, mox illi res quoque
 significata sit præstò saltem intelle-
 ctui, cui fit significatio, non sensui.
 Nam sensus quidem sonum percipit,
 intellectus verò apprehendit rem si-
 significatam, cuius nota est res signifi-
 cans.

CVR SACRAMENTA DI-
 CANTVR VISIBIØ

lia uerba.

ELEGANTI profopopœia regius
 Propheta cœlestibus creaturis
 idioma

idioma attribuit nullis nationibus in
 cognitum, quod euidentior illic ex-
 tat diuinitatis testificatio, quam ut
 præterire gentis ullius vel obtusissi-
 mæ cōsiderationem debeat. Deinde,
 postquam commemorauit ab ordi-
 nata dierum noctiumque serie maie-
 statem Dei prædicari, mox ad verbi
 mentionem descendit, significans il-
 lam esse vniuersalem omnium insti-
 tutionem, hanc verò peculiarem fi-
 liorum Dei scholam, in qua tamen
 non vno modo docentur homines.
 Non enim dictis solùm, sed & factis lo-
 quitur nobis Deus in sacris literis.
 Hinc Augustinus, facta Christi inquit;
 genera sunt locutionum. Nam cum
 ex innumerabili multitudine signo-
 rum, quibus suas cogitationes homi-
 nes exerunt, verba prorsus obtinue-
 rint principatum significandi inter
 homines, quòd reliqua omnia verbis
 enuntiari possunt, verba verò reliquis
 signis nullo modo, nisi quòd verbis
 adiuncta & exposita signa reliqua lu-
 cem & pondus afferunt: hinc per ex-
 cellenti-

excellentiam, nutus oculorum, & ma-
 nuum aliorumque membrorum mo-
 tus, visibilia verba dicuntur, quòd per
 ista cum oculis nostris homines quasi
 fabulantur. Verba enim auribus cõ-
 parata, per se ipsa oculis aut cæteris
 sensibus subijci nequeunt, nisi per alia
 quædam signa singulis in suo genere
 sensibus conuenientia. Cùm igitur
 vndique velit Deus nos suæ volunta-
 tis certiores reddere, non tantùm
 verbum suum auribus nostris instil-
 lat, sed etiã per literas & figuras, quasi
 hieroglyphicas, & per rerum sacrarũ
 signa nobiscum loquitur & pacisci-
 tur pro more hominibus noto atq;
 vsitato. Idcirco rectè idem Augusti-
 nus scripsit in nullum nomẽ religio-
 nis seu verum seu falsum coagulari
 homines posse, nisi aliquo signaculo-
 rum vel sacramentorum visibilibus
 consortio colligentur: quorum, in-
 quit, sacramentorum vis inenarrabi-
 liter valet plurimùm, & ideo
 contempta, sacrilegos
 facit, &c.

Q

DE

DE VVLGARI DEFINITIONE SACRAMENTI.

cramenti.

QUANDO quidem hoc tempore nonnulli non verentur sacramenti definitionem in Ecclesia receptam reprehendere, quæ tamē hactenus assensum etiam eorum, cōtra quos maximè fecit (quæ vis est veritatis) meruit: operæpretium est, vt de illa quoque hoc loco non nihil dicamus. Definitur autem sacramentum vulgò, inuisibilis gratiæ visibile signum: cui qui detrahere conantur, deesse dicūt, quod in sacramentis debeat esse præcipuum, nempe Dei verbum, quo accedente ad elementum fit sacramentum. Quasi verò primus auctor istius definitionis non viderit, quid ad plenam perfectamque definiendi rationem requiratur: nempe vt constet genere proximo & proprijs differentijs. Nōne verò sacramentum rei sacre est signum? Quænam autem sit illa res sacra, nōne inuisibilis gratia, satis de-

tis declarat? Quænam autem alia quam
 Dei gratia hæc est intelligenda? Ecquis
 porrò nobis Dei gratiam certius obfi-
 gnet, quam ipsemet Deus? Si ergo sa-
 cramentum est inuisibilis gratiæ visibile
 signum, gratiæ vox abundè insinuat, &
 reprehensores temerè queruntur defi-
 nitioni deesse. Hæc enim differentiâ di-
 stinguunt etiã sacramenta à cæteris si-
 gnis, quæ diuinitus instituta non sunt: cum
 que Dei verbum similiter diuinè volun-
 tatis signum sit, hoc inter verbum & sacra-
 mentum interest, quod sacramentum est vi-
 sibile, verbum auditui est expositum: Hoc
 vno excepto, quicquid potentiæ & ef-
 ficaciæ diuinæ verbo & scripturæ sacræ
 tribui solet, idem de sacramentis intel-
 ligi debet: vnde & sacramenta visibilia
 verba nuncupata sunt. Habent enim sa-
 cramenta expressam significationem
 adiunctam præcipuorum capitum le-
 gis & Euangelij. Sic baptismus immu-
 ditiem nobis ex prima natiuitate in-
 natam, vel hoc solo præferret, quod
 ablutionem peccatorum & regenera-
 tionis gratiam apertissimè ostendit.

Coena Domini requirendo interioris hominis famem & sitim, quæ ex inopia propriæ iustitiæ excitatur, legis officium in nobis perficit: & facietatem ex obedientia & iustitia Christi, quæ Euāgelio pmittitur, offert. Cum igitur vtrumq; opus sit Spiritus sancti, sentire peccata propria, & agnoscere eorundē remissionem per Christum acquisitam, rectè vtrumque sub inuisibili gratia comprehenditur: quæ cum aptissima euidētissimaq; ratione in vtroq; sacramentorum genere significetur: nodum is sanè in scirpo quærit, qui sacramentum inuisibilis gratiæ, visibile signum dici non sinit.

Sed non est obscurum, cur vsque adeò receptæ definitioni sint infensi: quia nimirum hæc falsis ipsorum dogmatibus de Eucharistia maximè aduersatur. Primùm enim si sacramentum est signum, & signum est res, quæ incurrens in aliquem sensum, facit ex se aliquid aliud in cogitationē venire: omnino panis & vinū Eucharistiæ signa erunt & sacramenta. Ideoq;
ex in:

ex instituto Christi, facere debent ali-
 quod aliud in cogitationē venire, panis
 videlicet Christi corpus, vinum Chri-
 sti sanguinem. Quod si in cogitatio-
 nem ista veniunt, falsum est, quod vo-
 lunt aduersarij, res significatas in os
 corporeū ingredi: falsum item, quod
 quibusuis etiā, quibus in cogitatio-
 nem Christi corpus & sanguis non ve-
 niunt, sumentibus panem & vinum,
 dicunt verum Christi corpus & san-
 guinem eque ac fidelibus accipi in sa-
 cramentorum vsu. Falsum denique &
 hoc est, quod Christi corpus & san-
 guinem pariter cum pane & vino sub
 nomine sacramenti volunt intelligi.
 Nam si corpus & sanguis Christi sacra-
 menta & signa haberentur in cœna,
 oporteret illa ingeri sensibus exteriori-
 bus, quod quia non fit, perperam il-
 la sacramenta dicuntur. Interim ta-
 men verum est, corpus & sanguinem
 Domini in recto Eucharistiæ vsu in
 cogitationem vtentibus venire, id quod
 pie & religiosè: quo etiam sensu,
 vt mox dicemus, res cœlestes, id est,
 ipsum

ipsum corpus & ipse sanguis Christi dicuntur altera pars Eucharistia, nempe, non quòd sacramenta sint, nec ipsius signi pars vlla: sed quia signa panis & vini eò nos deducunt, cuius signa sunt.

DE PARTITIONE SACRAMENTI.

EX definitione sacramenti modo posita, duæ sacramenti partes, eoque quem diximus sensu, manifestè colliguntur, quarum vna est res sensibilis & signum, altera intelligibilis & res significata. In veteri testamento circumcisio carnis, erat signum interioris circumcissionis, quæ spiritu fit non manibus. Sacrificia immaculorum animalium Deus sibi olim iussit offerri ad prophetandum talibus significationibus, quòd ita speraretur immolandum esse pro nobis, qui solus immaculatus futurus erat à peccatis: paschalis agnus significabat agnum Dei tollentem peccata mundi: visibilis ablutio

ablutio per aquam Baptismi significat purgationem à delictis per Christum in nobis perficiendam: Visibilis māducatio panis, significat nos Christo ipsi vnitos inuisibiliter intus saginari & satiari obedientia & iustitia ipsius, quæ eiusdem corpore pro nobis tradito & sanguine pro nobis in remissionem peccatorum effuso, nobis parva communicatur.

Quemadmodū autem duæ istæ partes in reliquis omnibus sacramentis connexæ sunt: ita quoq; in Eucharistia easdē coniunctas esse necesse est: connexio illa naturalis non est, quoad substantiarum diuersarum coadunationem: sed est planè intellectualis, qualis signorum & rerum significatarum solet esse vnio: quæ interdantem & accipientem tum demū est firmissima, quū vterque bona fide agit. Nam si is qui dat signum, mentitur (quod ab hominibus mēdacio obnoxijis crebrò fit) etiamsi tunc alter qui signum accipit, putet rem significatam simul præstò esse, vereque exhibe-

-beri: decipitur tamen & frustratur à
 -significante. Et rursus, si ipse signifi-
 -cator maximè sit verax & constans in
 -seruandis promissis, nisi alter, cui fit
 -promissio & oblatio, fidem habeat
 -mittenti, & accipiat quod offertur:
 -manet quidem significatio integra à
 -parte significantis, licet ab eo cui fit
 -significatio, negligatur aut non per-
 -cipiatur. Quum igitur Deus & Chri-
 -stus sacramentorum auctor nūquam
 -fallat, quin quod significat, præstet: à
 -parte Dei nihil est periculi: nos verò
 -nisi intelligamus in signis Dei volun-
 -tatem significatam, quomodo eam
 -percipere possumus? Omnino igitur
 -intelligentia & fide in adultis ad res
 -significatas percipiendas est opus. Nam
 -significatio quidem ab accipiente nō
 -pendet, sed potius ab eo, qui signum
 -dat: quia verò in hunc finem datur si-
 -gnum, vt trajiciatur in alterius ani-
 -mum id, quod in animo gerit is, qui
 -dat signum, si alter auertat animum
 -& cogitationem ab eo, quod ab in-
 -tuitu & usu signi venire debebat in
 -mentem:

mentem: non potest illud, quod significatur, in animum trajci. Interim nihilominus à parte significantis per se valida & integra est significatio: ut ab utenti sit inefficax & inutilis.

LIBER QUINTVS.

DE NOTATIONE EV- CHARISTIAE.

EVcharistia nomen graecum inditum est sacramento coenae Dominicae, à praecipuo eius fine propter quem coena instituta est, siquidem spectemus quid Deo offeramus, hoc est, à gratiarum actione & grata commemoratione seu annuntiatione & celebratione passionis mortisque dominicae, quae solenne est testimonium, & monumentum in Ecclesia redemptionis nostrae per Christum partae. Inde etiam Paulus alterum Eucharistiae symbolum vocat poculum *ευλογίας* id est benedictionis hebraica phrasi, quod participantes mensa dominica

Q 5

gratias

gratias agunt & laudant Deum pro
 immensa bonitate in Christo exhibi-
 ta. Testatur ipsa quoq; Eucharistiæ in-
 stitutio, Dominum & ante & intra &
 post cœnam mysticam Deo gratias e-
 gisse, quod aliàs dicitur benedixisse, a-
 liàs consecrassè, non quidem magico
 more, vt supersticiosi homines existi-
 mant: sed imitatu digna commen-
 datione, qua nos inuitare voluit ad simi-
 lem grati animi significationem, quo-
 ties mensam ipsius accessuri essemus.
 Hæc enim vera est sanctificatio & con-
 secratio panis & vini in Cœna. Nam si
 vsus corporalis cibi & potus fit san-
 ctus & Deo placens, quando ex fide &
 præscripto verbi Dei cum gratiarum
 actione & petitione diuini auxiliij in-
 stituitur iuxta doctrinam APOSTOLI:
 quantò magis cœna mystica per gra-
 tiarum actionem nostram ex fide fa-
 ctam sanctificatur, vbi non solum pro
 munere corporali, id est, refectio-
 nis alimento verumetiam pro munere
 spirituali, id est, sacramèto religionis
 atq; adeò pro cunctis beneficijs cum
 Christo

Christo oblati, gratias agimus? Hinc
 Chrysoft. hom. 26. in Matthæum. Optima beneficiorum custos est ipsa memoria & perpetua gratiarum confessio. Propterea reuerenda ac salutaria illa mysteria, quæ omni certè Ecclesiæ congregatione celebramus, Eucharistia nuncupantur. Sunt enim beneficiorum recordatio plurimorum, caputque ipsum diuinæ erga nos charitatis ostendunt, nosq; faciunt debitas Deo gratias semper exoluere. Idè Hom. 24. in I. Epistolam ad Corinthios. Quum benedictionem dico, Eucharistiam dico & dicendo Eucharistiam, omnem benignitatis Dei thesaurum aperio, & magna illa munera commemoro, quæ consequuti sumus &c. quòd humanum genus errore liberauit, & spem nullam habentes fratres & consortes suos ascripsit, his & cæteris huiusmodi gratiarum actionibus accedimus. Ad hanc gratiarum actionem allusit Apostolus istis verbis: Quotiescūq; comederitis panem hūc, & poculū hoc biberitis, mortē Do-
 mini

mini annuntiate, donec venerit. Vult enim vsq; ad finem mundi solennem hanc passionis mortisq; dominicæ celebrationem & memoriam in Ecclesia extare.

Altera vox græca Synaxeos sicut & κοινωνίας, & latinum communionis vocabulum, societate congregatorum fidelium, non tantum participatione, & acceptione filij Dei per unitatem corporis & sanguinis eius, cum illo coalescere in vnum corpus, sed etiam unitate inter se communicare, tanquam vnus corporis membra, significat & ostendit. Vnde Chrysostomus: Quidnam significat panis? Corpus Christi. Quid autem fiunt qui accipiunt? Corpus Christi? Non multa, sed vnum corpus. Quemadmodum enim panis ex multis granis unitur: ita nos inuicem in Christo coniungimur. Inde quoque pacis sacramentum hoc sacramentum rectissime dicitur à Chrysostomo. Principio enim nos pacem erga Deum per Dominum nostrum Iesum Christum habere

bere gloriamur: deinde & paci in Ecclesia colendæ cum reliquis corporis Christi membris nos offerimus & deuouemus.

Sacrificij vox de Eucharistiæ sacramento impropria est, si ad Christi corpus & sanguinem referatur: quia hæc semel oblata in cruce, non immolantur, sacrificantur aut offeruntur Deo amplius, sed iam illi à nobis tanquam redemptionis nostræ precium ac propitiatorium, contra intimationem omnem criminum nostrorum, obijciuntur, iuxta illud: Si Deus pro nobis quis contra nos? Si ergo sacrificium laudis intelligamus, aut propter memoriam sacrificij, quo in cruce Christi sanguis pro nobis effusus est, hoc sacramentum cœnæ, sacrificium appellare libeat, tolerari vsus istius vocis hac in re potest: quemadmodum & vulgaris appellatio sacramenti altaris, aliter apud Christianos locum habere nequit, nisi quatenus in cœna Domini commemoratur, quomodo vnicus & summus noster Sacerdos
Christus

Christus Iesus in ara crucis tradidit semetipsum pro nobis oblationem & uictimam Deo: postquam immolationem ut nullam aliam agnoscamus: ita nec alium sacerdotem nec atam aliam ferre, aut requirere debemus.

Rectius autem mensam Domini pro altari a nobis usurpatur, quod in hac nobis proponuntur vescenda, quae in ara crucis nobis praeparata fuerunt. Ut enim caro agni paschalis cruda non debuit comedi, sed igni assa: ita Christi caro in cruce tosta, datur nobis comedenda, quae alias non saperet, nisi igne amoris accensa pro nobis spontaneam mortem subiisset.

Cæna Domini inde nomen sortita est, quod Christus sub vesperam, hoc est, in ultima ætate mundi se ipsum immolatum tradidit conuiuii mensae suae manducandum: eò quod nunc maius atque certius est gaudium nostrum, posteaquam Christum venisse, & quae pro nobis erant facienda;

da, complenisse cognouimus. In quo
 perspicua cernitur nostrorum sacra-
 mentorum differentia à veteris testa-
 menti mysterijs, quæ tum obscurita-
 te sua venturam satisfactionem vela-
 bant, tum multitudine & graui ope-
 ratione, atque iugo adhuc duræ cer-
 uicis & carni dedito populo congrue-
 bant: tempore verò noui testamenti,
 posteaquam resurrectione Domini
 nostri manifestissimum indicium no-
 stræ libertatis illuxit iustitia fidei re-
 uelata, & iugo seruitutis filijs Dei in
 libertatem vocatis ablato, pauca quæ-
 dam signa pro multis, eademque fa-
 ctu facilima, & intellectu augustissi-
 ma, & obseruatione castissima ipse Do-
 minus & apostolica tradidit disci-
 plina. Nec enim in Baptismo sicut
 in circumcisione cruentatur caro no-
 stra: sed postquam Christus cruen-
 tatus & occisus est pro nobis omni-
 bus, cessant nunc cruenta illa myste-
 ria, & in horum locum successerunt
 talia, quæ nunc perfruitioni nostræ
 melius seruiunt significanda, donec
 omnis

omnis abolebitur significatio in extremo die. Habent ergo nostra quoque sacramenta adhuc aliquid velatum, quod in membris corporis Christi reuelari tandem oportebit, ubi fietis filio Dei in gloria quodammodo conformes. Tunc perpetuò feriamur & epulabimur in Domino, quod modò per speculum à nobis fit in ænigmate.

DE DEFINITIONE EUCHARISTIAE.

CUM difficilimum sit rectè definire, ego vix ausim promittere eam Eucharistiæ definitionem, in qua nihil prorsus, hoc tempore præferim, à nasutis hominibus desideretur: Tentandum est tamen vel crassa Minerua, vt de tanto mysterio nostras cogitationes sanæ fidei congruas exponamus. Est itaq; Eucharistia mnesosynon seu monumentum salutiferæ mortis Christi, quo Spiritus Dei sanctus obsignat nostram cum ipso Christo

Christo conlunctionem, ac proinde
conferuat & auget in nobis fidem,
charitatem & spem, vt in hoc seculo
Christus in dies magis magisque in
nobis viuat, & nos ad æternam vitam
instauret.

Quod ad genus in definitione posi-
tum attinet, vnum quidem tempus
illud maximè respicio, nempe præte-
ritum, quia præteritarum rerum est
memoria, & passio & mors Christi pri-
dem præterijt, cuius recordatio mul-
tis nominibus nobis dulcis, utilis &
necessaria est. Cùm tamen salutifera
ista commemoratio dicitur, comple-
titur etiam tempus præsens, & futu-
rum. De præterito non est dubium,
quòd genus in definitione rectè sit posi-
tum: Præterquam enim, quòd Do-
minus expressè in cœnæ celebratione
requirit suæ passionis mortisque me-
moriæ: ex eo etiam id colligi po-
test, quod cœna Domini in locum a-
gni paschalis successit. Quemadmo-
dum igitur Deus olim redemptionem
Ægyptiacam memoriæ consecrauit

R ad po-

ad posteritatis commonefactionem: ita Christus humani generis liberationem morte ipsius peractam, propagari voluit ad posteros nō tantum literis proditam, sed etiam visibilibus sacramentis commendatam.

Cūm dicitur monumentum salutiferæ mortis Christi, materia simul & forma & finalis causa ostenditur. Signa enim externa cœnæ Dominicæ, materiæ locum occupant: quæ cūm faciunt in cogitationem venire corpus & sanguinem Domini ex instituto Christi: forma hæc dat esse rei, vt propter hanc materia ipsa formæ nomen induat. Quia verò salutaris est nobis corporis & sanguinis Christi communicatio, finalis causa exprimitur. Denique mentione Spiritus sancti excitantis in nobis istam memoriam causa efficiens comprehenditur. Reliqua adiuncta vsum cœnæ & in præsentī, & in futura vita ostendunt.

DE PAR.

DE PARTIBVS EVCHARISTIAE.

EX Irenæo & Augustino vulgo notū est, Eucharistiam duabus rebus, terrena, id est, pane & vino, & cœlesti, id est, corpore & sanguine Christi constare. Panis & vinum fundamenti loco habentur, corpus & sanguis Christi sunt terminus. Iuxta hæc duo reliqua omnia in Eucharistia cōsideranda & diducenda sunt: atque hæc partitio non tantūm conuenit cum partitione reliquorum sacramentorum omnium, sed etiam planè testimonium accipit à verbis institutionis. Cū enim Dominus porrexit discipulis panē edendū, poculumque bibendū, quis dubitet hæc terrena & sensibus exposita esse? Cū verò nominat corpus & sanguinem suum, & panem edi, vinumque bibi vult in sui memoriam: quis non intelligat hæc cœlestia & mentis apprehensioni seu fidei conuenientia esse? Si quis iam concedat, corpus quoque ipsum

R. 2 Christi

Christi edi & sanguinem bibi, omnino id est concedendum, Spiritualiter intellectū: sic tamen vt hoc non peculiarem quandam Eucharistiæ partem constituat nec rem cœlestem cū terrena confundat: sed esus corporis Christi & potus sanguinis eius ad memoriam ibi peragendam referatur, quæ non est leuis aut perfunctoria, sponte sese offerens, & mox euanescentes, sed exquisita, solida, fructuosa, bene perspecta & cognita. Recordandi enim dulcedine ad os cogitationis nostræ reuocatur, quod Christi corpus pro nobis traditum, & sanguis effusus in remissionem peccatorum, nobis in cibū & potum æternæ vitæ detur: quod quidem seridè cogitari absque insigni fructu nunquam potest. Qua propter mirandi sunt aduersarij, qui rem tantam vsque adeò extenuent.

Quod autem duplicem faciunt veri corporis Christi manducationem, corporalem vnā, quæ cum esu visibilis panis sit coniuncta: alteram spiritua-

ritualem, quam & nos ponimus. In
 priori non parum hallucinantur. Pri-
 mùm enim non attendunt, aut poti-
 ùs attendere nolunt, visibile elemen-
 tum panis appellari nomine corporis
 Christi, vt cùm in altari iacere, in ter-
 ram cadere corpus Christi, & sanguis
 euomi dicitur. Deinde separant cor-
 pus & sanguinem Christi à sua virtute
 contra naturam, & Dei verbum, ac in-
 terim cum pane & vino realiter con-
 iungunt, cùm nõ nisi sacramentaliter
 vniantur. Tertiò fingunt corporis
 Christi manducationem corporalem
 nostræ imbecillitati subleuandæ ser-
 uire: quod vtique de vsu symbolo-
 rum rectè dicitur, de rebus significatis
 non item. Nam corporalis illa man-
 ducatio corporis Christi, non magis
 obuia est vel sensui vel intellectui,
 quàm spiritualis: nisi forte quia cor-
 pus & sanguis Christi nominatim ex-
 primuntur, idcirco quis putet no-
 stram iuuari imbecillitatem. Quasi
 verò pius homo tam honorificam nõ
 cupationem audiens symbolis exter-
 nis at-

nis attributam, nō citiūs cogitet animo per fidem se corpus & sanguinem Christi sumere, quā os hominis illa sentiat vel percipiat. Quomodo enim os statuere potest, se illa percipere, nisi fide? Si igitur fide opus est æquē ad corporalem, ac ad spiritualem manducationem: equidem non video, quomodo corporalis manducatio facilior & magis obuia homini esse queat, quā spiritualis, præsertim cū fides ipsa, utpote res spiritualis, sit in animo non in ore.

Coguntur ergo aduersarij, ut tueantur suas de Eucharistia opiniones, & res nouas in naturam inuehere, & nouas quoque ferum definitiones & partitiones comminisci. Non enim amplius sinent signa dici res in sensus incurrentes, & ex se facientes aliquid aliud in cogitationem venire: sed ea quoque erunt illis signa, quæ tantummodò in mentem veniunt. Non enim puto illos tam impudentes fore, ut faciant, corpus & sanguinem

nem Domini sensibus ingeri in usu
cœnæ mysticæ: quod semel quidem
factum esse in prima cœnæ institu-
tione, cum præsentem Dominum in-
tuerentur discipuli, nunc verò non
amplius fieri, palàm est.

DE COGNITIONE NOSTRI,
PER SPIRITVM SANCTVM

*excitanda in Eucharis-
tistia.*

IN testificatione, qua Spiritus san-
ctus mundum convincere & coar- *Iohan. 16.*
guere debuit, ordine prima est com-
monefactio de peccato & indigentia
gloriæ, & propriæ iustitiæ, sub quam
conclufit Deus omnes, vt omnium *Rom. 11.*
misereretur, & necessitas dati media-
toris à nobis intelligeretur. Vnde &
lex Dei pædagogus noster esse dici-
tur ad Christum: vt quod illa infir-
mata in nobis per carnem efficere & *Rom. 8.*
præstare non poterat, id consequere-
mur

mur per Christum. Hoc ipsum pul-
 cherrima allusione in sacramentis a-
 dumbratur. Vt enim regenerationis
 lauacrum, vitiositatem primæ natiui-
 tatis, nostra abluenda immunditie
 præ se fert: sic quoque cœna Domini,
 fame siti que iustitiæ à nobis requiren-
 da nihil aliud innuit, quàm nostram
 egestatem. Cùm enim cibo & potu id
 appetant homines, vt neque esuri-
 ant, neque sitiant; omnino qui ad
 mensam dominicam accedunt, a-
 gnoscere & fateri debent, se vsq; adeò
 iustitia vacuos & exhaustos esse, vt
 præ fame siti que deficere cogantur,
 nisi aliunde satientur. Est ergo hæc
 perspicua cœnæ sacræ cum lege Dei
 conuenientia, quod ante omnia pro-
 priæ iniustitiæ nos admonet, & ea
 quoque parte iram Dei ostendit ad-
 uersus peccata & præsentissimam per-
 niciem, nisi ad eum, qui panis est vitæ,
 accurramus, & confugiamus, vt eius
 obedientia & iustitia refocillemur:
 quæ nimirum conuersionis nostræ ad
 Deum initia, si in lege & verbo Dei
 non

non negligenda putamus, quomodo in sacramentis vilia, nihili, & nullius pretij vel momenti ducamus? Non est opus hoc loco recensendis tot commodis, quot recta nostrimet ipsorum cognitio adiuncta habet diutius immorari: quæ si iure magnificanda sunt: agamus & nos hoc nomine gratias Deo, quòd tot modis in cognitionem veritatis adducere nos voluit, nihilque intentatum relinquere, quod ad nostram doctrinam pertineret.

DE IVSTITIA FIDEI PER
CHRISTVM IN EVCHA

ristia nobiscum communicata.

CHristus esurientibus, sitientibus-
que iustitiam promittens saturitatem & beatitudinem, vtrumque significat, & quòd nemo famem & sitim illam in nobis restinguat, nisi ipse, cuius caro verè est cibus, & sanguis verè potus, & quòd ibi tandem vbi pax erit, & vnitas plena, & nulla

R 5 egestas,

egestas, fatietas promissa perficietur.
 1. Cor. 5. **Q**uamdiu enim peregrinamur à Do-
 mino utcunque meditatione verbi &
 usu sacramentorum nos ipsos identi-
 dem reficimus, & consolamur, quod
 sanè gaudium, saginam aliquam ex
 Christi corpore pro nobis tradito, &
 sanguine pro nobis in remissionem
 peccatorum effuso, pro ratione huius
 vitæ repræsentat: sed ibi demùm im-
 plebitur, ubi nos cibus & potus iste
 immortales & incorruptibiles faciet.
 Interim igitur ad venturam vitam &
 beatitudinem instauramur: atq; id-
 circo usum cœnæ dominicæ iterare
 iubemur, donec dies redemptionis no-
 stræ ad plenum, sub aduētum Domi-
 ni secundum illuxerit. Si enim semel
 sumto illo cibo & potu, perfectè sa-
 turaremur in usu Eucharistiæ: tunc nō
 amplius ad mensam Domini accede-
 re nobis foret opus. Quare vel hoc so-
 lo ostendimus æternam saturitatem
 nondum adesse, sed adhuc expectari:
 quandoquidem quod in Christo ca-
 pite nostro iam completum esse te-
 stamur,

stamur, idem in nobis per eundem
 complendum, completum iri spera-
 mus. Iustitiam ergo Christi nostram
 esse credimus, & obedientiam illius
 Deo patri iam olim præstitam, nunc
 autem per verbum fidei & sacramen-
 ta nobiscum communicatam.

Cæterum non hac tantum partem
 gratiam Dei in Christo, quam Euan-
 gelium nobis annuntiat, Eucharistia
 comprobatur, quod remissionem pec-
 catorum & expiationem & satisfac-
 tionem per Christi sanguinem, pas-
 sionem & mortem prædicat: verum
 etiam eatenus est Euangelica, quate-
 nus docet Christum in nobis habita-
 re, atque manere velle, ut in illo rectè
 vivere in hoc sæculo incipiamus, &
 per eundem ad æternam vitam per-
 ducamur. Nam ut corporis labores à
 nobis sustineri ac perfici nequeunt,
 nisi vires eius cibo potuque reparen-
 tur: (sicut de Elia scriptum legitur,
 eum virtute illius cibi, quem Ange-
 lus Domini subministrarat, multum
 itineris confecisse usque ad montem
 Dei)

Dei) Ita nos ambulātes in peregrinatione huius vitæ, & alios quoscūq; labores à Deo nobis impositos, nostris virib⁹ exequ neq̄mus, nisi Christus robur nobis suppeditet suo spiritu. Hoc Lib. 3. in & Cyrillus testatur, sic scribēs: Vt pa-
 Job. c. 34. nis hic terrestris facit, imbecillitatem carnis nostræ sustinens atque conseruans: ita & ipse per Spiritum sanctum spiritum nostrum viuificat, & corpus nostrum à corruptione liberat. Augustinus quoque dicit, nos ipsos ne victuros quidem, nisi per spiritualement connexionem membra Christi essemus. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vita: sic nec nos, nisi in Christo manserimus. Quia sine me, inquit Dominus, nihil potestis facere. Huius igitur rei non modò admonet, sed certiores quoque facit Eucharistia. Quòd si lex potuisset viuificare nos, ex lege extitisset iustitia. Verùm quod lex in nobis efficere non poterat, Deus per filium præstitit, vt non amplius secundum carnem, sed secundum spiritum viuamus.

viuamus. Addit etiam calcar in hoc, vt de manu inimicorum nostrorum liberati, hoc est, à Diabolo, peccato & morte, seruiamus Deo in sanctitate & in iustitia omnibus diebus vitæ nostræ. Quemadmodum domestici alicuius boni patrisfamiliâs tantò libentius suum officium faciunt gratos se exhibendo, quantò liberalius à Domino domus tractatos se animaduertunt: ita pij degustata bonitate Domini, sensu benignitatis diuinæ ita incitantur, vt alios quoque ad gustandam eandem gratiam inuitent, iuxta illud: Gustate & videte, quòd bonus sit Dominus: felix ille vir, qui sperat in eum. Reueremini Dominum sancti eius, quoniam nihil deest his, qui eum timent.

Cùm igitur tam piè tamq; honorificè de cœna Domini sentiamus, & loquamur: Iudicet Ecclesia inter illos & nos, viri sincerius de tanto mysterio agamus. Illine, qui ad infamandos & cõdemnandos innocentes nihil faciunt reliqui, propterea quòd
nouis

nouis & veteri Ecclesiæ ignotis dogmatibus non subscribimus: An nos, qui sententiarum & connexionū veritate in hac causa probè muniti sumus?

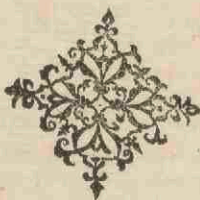
Deus illuminet oculos mentis nostræ, vt discussa omnis superstitionis & erroris caligine, fulgorem diuinæ veritatis in verbo & sacramentis radiantis intueamur,

A M E N.

E R R A T A.

Folio 17. linea 4. lege præteruerti. fol. 193
lin. 6. l. & amicorum. fol. 22. lin. 6. l. ad viuum.
fol. 27. lin. 12. l. agonotheten. fol. 29. lin. 6. l. for-
nace. fol. 30. lin. 13. l. conatur. ibid. lin. 22. l. fran-
gamur. fol. 39. linea 14. l. indicium. fol. 43. li. 20.
l. vos. fol. 54. lin. 3. l. genuinum. ibid. lin. 24. l.
serendas. fol. 55. li. 25. l. ne si. fol. 60. lin. 5. l. iam.
fol. 65. lin. 4. l. vtrunque. fol. 68. lin. 16. l. indicat.
ibid. lin. 21. l. mox, pro, non. fol. 71. li. 15. l. vrgere.
fol. 78. lin. 10. l. sanctus. fol. 80. lin. 1. l. occultos.
fol. 81. lin. 14. l. obumbrare. fol. 85. lin. 4. l. negley
ctim. ibid. lin. 6. l. inspiciens. fol. 90. lin. 9. l. illos.
fol. 91. lin. 5. l. sic. fol. 92. lege lib. 19. fol. 100. li. 12.
l. identidem. fol. 106. linea 17. l. coangustandis.
fol. 111. lin. 5. l. vocando. fol. 112. lin. 10. l. ad hoc
corpus

corpus. fol. 113. li. 15. l. eius. fol. 116. lin. 15. l. quod.
fol. 123. lin. 1. l. præcipue. fol. 125. lin. 12. lege præ
stita, pro iustitia, ibidem linea 14. lege demita
tentis, folio 127. linea 7. lege actionis. ibidem
linea 16. lege Regnum. folio 128. linea 19. lege
exuere. folio 133. linea 3. lege mentientibus. fo
lio 137. linea 2. lege tum, pro tantum. ibidem
linea 9. lege voluisse. fol. 158. lin. 18. l. conficta.
fol. 162. lin. 23. l. oratione. fol. 165. lin. 1. lege ap
posite. fol. 175. lin. 10. l. illi. fol. 178. lin. 15. lege At
fol. 185. lin. 20. l. quodnam. fol. 187. lin. 19. lege &
desiderabilis. fol. 202. lin. 20. l. Hinc. fol. 213. lin.
10. lege nobis, pro, in nobis. fol. 215. lin. 20. lege
est communicatio. fol. 231. lin. vltim. l. hac. fol.
235. linea 13. lege Cum.

1968540

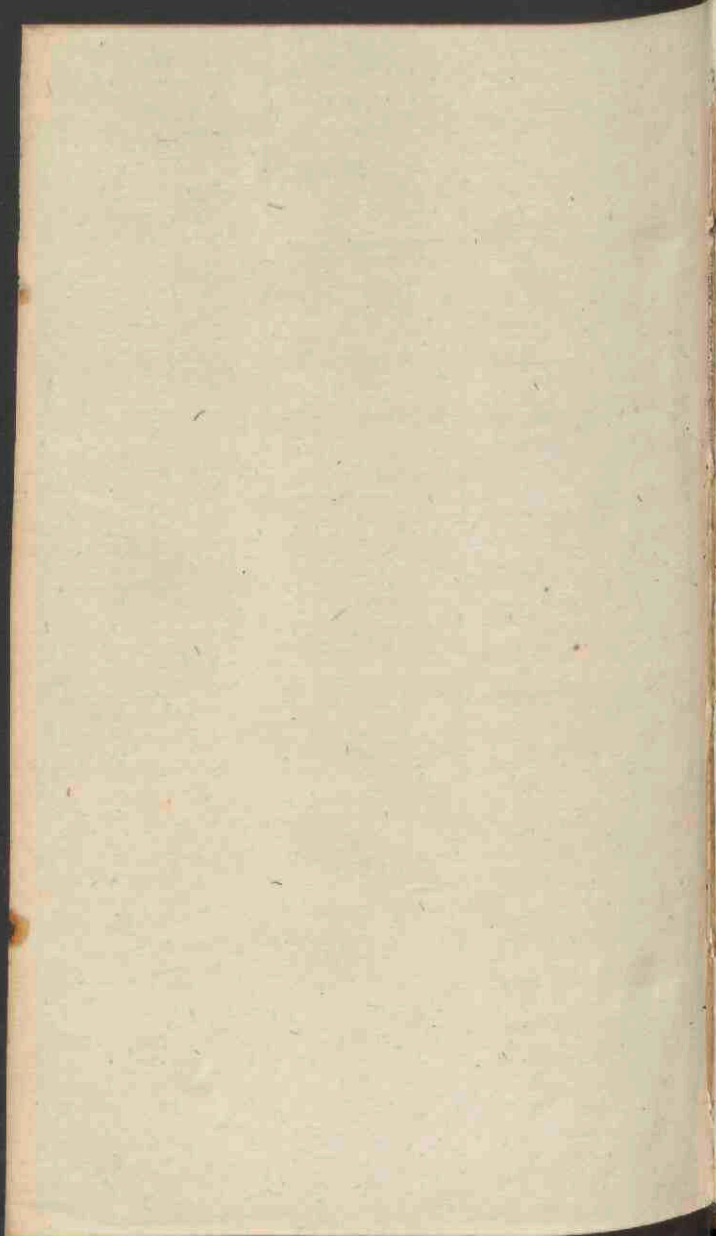
Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

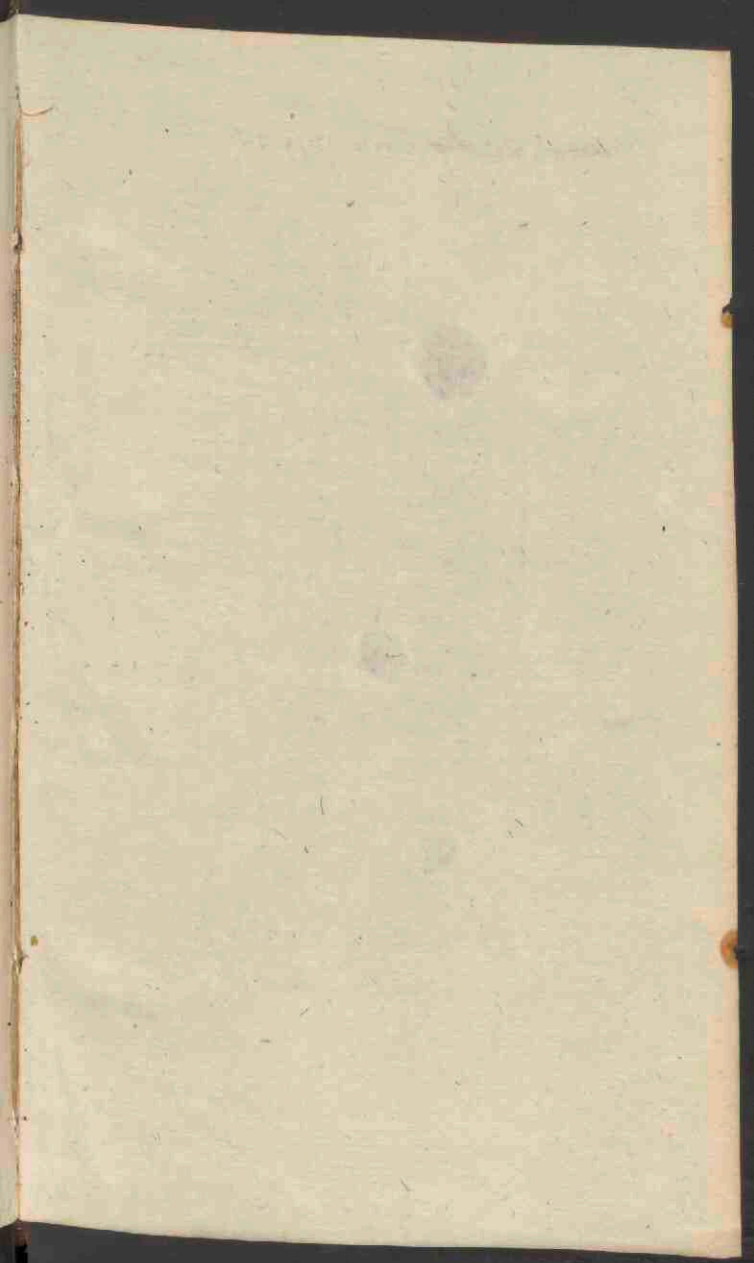

Faint markings or text at the bottom of the page, possibly a signature or date.

at
nt
un
an
ge
ust
ea
am
du
an
re
ry
tu
rt
n.
up
ur
at
ia
ou

1505-7

chirca 58 lignum vs att

ayung
sepabiler
Erym nic
pseripm
E. im oitp
tumū et qd
Alj futuum.
h nich equod
mutiterly
naine n dem
id. nmulma
e. **Nice eg d**
p. m m m m
grem atin
t atin al
mū erimp
zsum utiq
s. Dme eni
t uniuocū
t ho smedi

